

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

Filosofický rozbor sportu

Vedoucí práce: doc. Daniel Heider, Ph.D.

Autor práce: Bc. Lukáš Mareš

Studijní obor: Filosofie (NMgr.)

Forma studia: prezenční

Ročník: 2.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím řádně odcitovaných zdrojů uvedených na konci práce.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta:

Děkuji vedoucímu mojí diplomové práce doc. Danielu Heiderovi za cenné rady, připomínky, inspirativní podněty a trpělivost při metodickém vedení práce. Vážím si zejména svobody, kterou jsem při koncipování i samotném psaní práce měl. Mé poděkování patří rovněž pracovnícím knihovny J. P. Ondoka na Teologické fakultě, jejichž schopnosti a ochota shánět knihy a odborné články mi umožnily používat primární zdroje, Dr. Emily Ryallové z University of Gloucestershire, School of Sport and Exercise, za poskytnutí zahraničních odborných zdrojů k tématu filosofie hry a vztahu filosofie, hry a sportu, Mgr. Lukáši Novákovi, Ph.D za poskytnutí inspirativních vhledů do problematiky definice sportu, a v neposlední řadě Mgr. Bc. Vojtěchu Svobodovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce, s jehož pomocí jsem do oblasti filosofie a rovněž teologie sportu pronikl. V poděkování nemohu opomenout svou rodinu a přátele, kteří jsou pro mě oporou a nabíjejí mě energií pro tvorbu. Speciální dík patří mé přítelkyni Elišce, která je pro mě životní láskou a inspirací. Děkuji, že jsi mi pomohla otevřít oči pro nový pohled nejen na sportovní skutečnost. Tuto diplomovou práci věnuji svému nedávno zesnulému dědovi, jehož přístup k životu a příkladná péče o rodinu mi proměnili můj hodnotový žebříček. Ačkoli je pro mě sport stále životní vášní, není již konečným cílem, ale spíše smysluplným prostředkem, jak lépe poznat sebe sama a překračovat vlastní limity.

Obsah

Úvod	3
Smysl práce, metodologie, struktura, zdroje	8
1. Sport v historické perspektivě.....	11
1.1 Etymologie slova sport	12
1.2 Hermeneutika sportu.....	14
1.3 Historická geneze sportu	16
1.3.1 Období pravěku.....	19
1.3.2 Starověk – Přední východ.....	22
1.3.3 Egypt	24
1.3.4 Čína	26
1.3.5 Mezoamerika	27
1.3.6 Kréta.....	28
1.3.2 Antické Řecko.....	29
1.3.3 Řím	37
1.4 Vztah mezi sportem tradičním a moderním.....	41
2. Sport jako hra: filosofický rozbor hry	44
3.1 Johan Huizinga	49
3.1.1 Herní prvek ve sportu	52
3.2 Roger Caillois a klasifikace her	53
3.3 Eugen Fink.....	56
3.3.1 Jiráskova kritika Finkova ontologického pojetí hry.....	61
3.4 Ludwig Wittgenstein	63
2.5 Bernard Suits.....	65

2.5.1 Hra jako „play“	67
2.5.2 Hra jako „game“	69
2.5.3 Polemika s K. V. Meierem: Vztah mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem.....	73
3.6 H. L. Reidová.....	80
3. Tělo a pohyb: pokus o filosofické uchopení.....	84
4. Co je sport (?).....	94
4.1 Vymezení sportu	95
4.1.1 Autorova pozice a prohloubení výkladu	99
4.2 Sport a jeho úloha v životě člověka	103
Závěr	108
Seznam použitých zdrojů.....	111
Seznam příloh	117
Abstrakt	120
Abstract.....	121

Úvod

Předkládaná práce svým tematickým zaměřením spadá do oblasti filosofie sportu. Mezi oběma disciplínami, tedy filosofií a sportem, nemusí být na první pohled patrná větší spřízněnost. Jak uvádí S. Connor, „*sport and philosophy do not, on the face of it, have a very natural affinity with each other*“¹. Zatímco filosofie může být označena jako výkon mysli, který zahrnuje akt přemýšlení (např. o povaze světa, o člověku či o myšlení samotném)², sport se pojí s fyzickou rovinou a zahrnuje tělesný pohyb a fyzické vypětí.³ Tato polarita mezi hmotným a nehmotným světem bývá mnohdy zdrojem humoru.⁴

Filosofie a sport mají ovšem také společné rysy. Dle D. Heidera se filosofická práce mnoho neliší od vrcholového sportu. Vyžaduje totiž sebekázeň a soustředěnost, jasná mysl je navíc duševním či duchovním ekvivalentem zdravého a „jasného těla“.⁵ Connor uvádí, že obě disciplíny ve své systematické podobě mají kořeny v antickém Řecku.⁶ V tomto historickém období nebylo fyzické vypětí a intelektuální tázání v takovém protikladu, v jakém se objevilo později. Dokladem pro toto tvrzení jsou filosofové Platón a Aristotelés, u nichž je důležitost spojení pohybové a intelektuální aktivity patrná jak z jejich děl, tak v případě prvně jmenovaného i z jeho životopisu.⁷ Spojení sportu a filosofie se objevuje i u athénskeho filosofa a řečníka Isokrata (cca 436 – 338 př. n. l.) v jeho díle *Antidosis*, kde jsou obě disciplíny popisovány jako srovnatelné a komplementární.⁸ Současná autorka H. L. Reidová uvádí, že spojení filosofie a sportu

¹ Viz CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 7.

² Na jednom z filosofických workshopů pořádaných na půdě Teologické fakulty JU v roce 2017 se při řešení otázky „Co je filosofie?“ dospělo k následujícím možným odpovědím: Filosofie je cesta k poznání / promyšlená věda o myšlení / nauka o existenci / věda o základech / životní moudrost / věda o kladení otázek. Tento výčet si neklade nárok na úplné vystižení toho, co filosofie je (nakolik je to vůbec možné zůstává otázkou), ale spíše slouží jako inspirativní výčet možných odpovědí, ke kterým se dospělo procesem filosofického tázání. Hledání definice filosofie není cílem této práce.

³ Srov. Tamtéž; s. 7.

⁴ Srov. např. Monty Python's Philosophers Football (<https://www.youtube.com/watch?v=B6nl1v7mwwA>).

⁵ Srov. <https://www.facebook.com/filosofieareligionistika/photos/a.508289562657687.1073741828.506078469545463/1036729886480316/?type=3&theater>.

⁶ Konkrétně hovoří o Olympijských hrách poprvé konaných roku 776 př. n. l. a o myslitelích spekulujících o povaze světa, kterými byli Thalés z Milétu (cca 624–546 př. n. l.), Anaximandros (cca 611–547 př. n. l.), Anaximenes (cca 585–528 př. n. l.) a Herákleitos (cca 535–475 př. n. l.) (srov. Tam.; s. 8.)

⁷ Kromě filosofických rozprav věnoval Platón pozornost také tělesnému cvičení, které bylo nedílnou součástí tehdejší řecké kultury. Dle něho mělo rozvíjet zejména duševní stránky života. Sám se aktivně věnoval zápasu. (Srov. REID, Heather L. *Sport and Moral Education in Plato's Republic*; s. 173; MECHIKOFF, Robert A. *A History and Philosophy of Sport...*; s. 51-52.)

⁸ Srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 9.

v podobě filosofického bádání o sportovní aktivitě má pro člověka důležitý význam. Toto bádání ho totiž vede nejen k bližšímu rozumění sportu, ale rovněž k lepšímu poznání sebe sama, společnosti i filosofie samotné: „*We ca learn much from the philosophical study of sport – not just about sport but also about ourselves, about society, and about philosophy.*“⁹

Od dob antického Řecka se velcí filosofové západní i východní tradice zabývali sportem spíše sporadicky. Lze se však setkat s výjimkami. Connor zmiňuje např. španělského filosofa Ortaga y Gassetta, který napsal knihu o lovu¹⁰, či Jeana Paula Sartra, u něhož se v díle *Bytí a nicota* hovoří o lyžování.¹¹ Někteří filosofové se věnovali sportu aktivně. Například Jacques Derrida byl v mládí fotbalový brankář, a dokonce toužil stát se profesionálem.¹² Fotbal hrál aktivně rovněž Albert Camus. Německý filosof Martin Heidegger rád lyžoval. Další skupina filosofů holdovala sportu jako vášniví fanoušci. Sem patří např. Angličan A. J. Ayer, který sledoval anglickou fotbalovou ligu, a kromě toho se aktivně věnoval kriketu. Lze však souhlasit s Paulem Weissem v tom, že od dob antického Řecka až do cca poloviny 20. století se neobjevuje důraz na to zabývat se sportem filosoficky. Pohybové aktivity nebyly brány dostatečně vážně jako zdroj velkých pravd či prvních principů.¹³

Situace se mění od 70. let 20. století, kdy se začíná formovat obor tzv. filosofie sportu.¹⁴ J. Oborný chápe filosofii sportu jako novou vědní disciplínu, která vychází z tradiční západní filosofie a kultury těla. Dle něho je jednou z filosofických disciplín, která spoluvytváří systém filosofie. Definuje ji jako aplikovanou vědeckou teorii (subdisciplínu), která zkoumá a vysvětluje všeobecnou podstatu a genezi sportu, humánní poslání, všeobecné lidské a sociální souvislosti sportu a zákonitosti jeho existence a vývinu. Předmětem filosofie sportu je dle Oborného škála podstatných, bytostných a imanentních problémů sportu.¹⁵ K Oborného výkladu je důležité

⁹ Viz REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. Introduction, xii.

¹⁰ Viz GASSET, J.O.y. *Meditations on Hunting*.

¹¹ K Sartrovi a jeho filosofickému uchopení sportu viz článek *Le sport et la philosophie*, jehož autorem je Francouz André Scala. Článek je dostupný ve slovenštině pod názvem *Šport a filozofia* (2016). Scala se v něm mj. věnuje vztahu sportu a filosofie se speciálním ohledem na období antiky a novověku.

¹² Srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 10.

¹³ Srov. Tamtéž; s. 11.

¹⁴ Srov. Tam.; s. 12.; REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. Introduction, xii.

¹⁵ Řadí sem např. problematiku smyslu sportu, jeho postavení v životě člověka a společnosti, jeho vliv na kultivaci, humanizaci a formování osobnosti jedince, dále hodnotové stránky a souvislosti sportu ad. (srov. OBORNÝ, J. *Filozofia a šport*; s. 15-16.)

poznámenat, že filosofie sportu překračuje hranice západní filosofie a zkoumá rovněž východní myšlenkové směry a jejich přístup ke sportovním tématům.¹⁶

Pomyslným semínkem, které později vykvete do podoby samostatného oboru, jsou dle H. L. Reidové práce J. Huizingy *Homo ludens* (1938) a Rogera Cailloise *Les Jeux et les Hommes* (1958), které podnítily pozdější metafyzické úvahy o podstatě sportu.¹⁷ Jako konstitutivní prvky oboru vznikají od 70. let 20. století asociace sdružující odborníky, kteří se z různých (mnohdy však nikoli filosofických) přístupů, zabývají sportem. Počátky oboru jsou svázány s organizací *Philosophic Society for the Study of Sport* (PSSS), která byla založena v USA 28. prosince roku 1972. Od r. 1999 až do dnešního dne nese název *The International Association for the Philosophy of Sport* (IAPS).¹⁸ S rostoucí popularitou filosofie sportu vznikají národní či oblastní asociace a sdružení.¹⁹ Proces institucionalizace oboru je doprovázen také pořádáním odborných konferencí a bohatou publikační činností.²⁰ Reidová uvádí, že koncem 80. let 20. století

¹⁶ Jako doklad viz např. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 89-90. Tato autorka zdůrazňuje mezikulturní přístup ke sportu a důležitost mezinárodní spolupráce. (srov. Tamtéž; s. 203-204.) Z českého prostředí lze zmínit M. Koláře, který čerpá z filosofie Dálného východu ve snaze uchopit problematiku těla. (srov. KOLÁŘ, M. *Předporozumění tělesnosti a tělesná kultura*; s. 45-47. In *Hermeneutika sportu*.)

¹⁷ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 199.

¹⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 308. Odkaz na stránky asociace: <http://iaps.net/>. Prvním prezidentem byl zvolen Paul Weiss. Současným prezidentem je Alun Hardman z Cardiff Metropolitan University (Wales). Základním posláním asociace je podporovat výzkum a výuku v oblasti filosofie sportu a souvisejících oborech. Za tímto účelem pořádá jednou ročně konferenci, vydává zpravodaj a od roku 1974 také *Journal of the Philosophy of Sport* (JPS), který je dnes patrně nejprestižnější odborný časopis v oblasti filosofie sportu a vychází 3x ročně. Členové asociace jsou z celého světa a rovněž IAPS konference se doposud konaly v různých zemích, mj. i v ČR roku 2005.

¹⁹ Příkladem je Japonsko, Německo a Velká Británie, kde roku 2002 vznikla *British Philosophy of Sport Association* (BPSA, odkaz na stránky: <http://philosophyofsport.org.uk/>). Od r. 2007 vychází časopis *Sport, Ethics and Philosophy*, který dnes vychází 4x ročně. Roku 2009 vzniká také *European Association for the Philosophy of Sport* (EAPS, odkaz na stránky: <http://philosophyofsport.eu/>). Přehled o současném dění v oblasti filosofie sport se pokouší zachytit tato stránka: <http://philosophyandsports.blogspot.cz/>. V rámci jednotlivých národních či nadnárodních asociací a sdružení působili či stále působí také čeští odborníci, jmenovitě např. A. Hogenová (fenomenologie těla, pohybu a prožitku), M. Bednář (časovost a kinantroposofie), I. Martínková (harmonie *kalokagathie* a daseinanalýza), I. Jirásek (filosofická kinantropologie), či J. Halák (fenomenologie Merleau-Pontyho). Pro doplnění je možné uvést, že na Slovensku působí jako patrně hlavní představitel oboru J. Oborný (filosofický a etický rozměr sportovní humanistiky). V Polsku působí např. Jerzy Kosiewicz (filosofická a metodologická témata tělesné kultury), na Slovinsku pak Lev Kreft (estetika). (srov. CONNOR, S. A *Philosophy of Sport*; s. 12.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 314-323.)

²⁰ Reidová uvádí B. Suitse a článek *What is a Game?* (1967), který byl předstupněm jeho klíčové knihy pro oblast filosofie sportu, jejíž název zní *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia* (1978). Dále zmiňuje např. J. W. Loye Jr. a článek *The Nature of Sport: A Definitional Effort* (1968). Za vlivnou autorku považuje Reidová Eleanor Metheny, kterou označuje jako pomyslnou matku moderní filosofie sportu. (srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 199-200.) Jirásek za první přímou, systematickou a oboru filosofie sportu zcela odpovídající publikaci považuje H. S. Slusherovu monografii *Man, Sport and Existence: A Critical Analysis* (1967). Ta je záhy následována publikacemi E. Methenyové *Movement and Meaning* (1968) a P. Weisse *Sport: A Philosophic Inquiry* (1969). Tyto tři publikace

je již publikován dostatek článků pro rozlišení subdisciplín v rámci oboru a zároveň vznikají antologie pro studentské kurzy na univerzitách. Základními oblastmi, které se v rámci filosofie sportu uchytili, jsou dle Reidové metafyzika, etika a politika.²¹

Dle Connora je většinová tvorba v rámci filosofie sportu aplikací filosofických teorií a argumentů vytvořených filosofy, kteří sami na sport filosofickými očima nepohlíželi.²² Rozlišuje přitom tři základní přístupy ke sportu. První si na sportu všímá problematiky definice či kategorizace a zabývá se oblastmi pravidel, norem a konvencí.²³ Druhý přístup pojímá sport jako sféru morálního jednání. Zkoumán je etický rozměr sportu, konkrétně problematika spravedlnosti, hodnot, povinností a odpovědnosti.²⁴ Třetí přístup se zabývá estetickým rozměrem sportu. Zkoumá se krása sportovní aktivity a také otázka, zda sport lze považovat za umění. Dle Connora tyto přístupy vedou k alegorickému pojetí sportu, kdy sport je nahlížen jen jako pole, ve kterém se exemplifikují fundamentální filosofické problémy a implikace.²⁵

Podobně, avšak v odlišném kontextu hovoří I. Jirásek, dle kterého celkové naladění oboru filosofie sportu je neseno snahou využít filosofické prostředky a způsoby uchopení světa k přesnějšimu popisu fenoménu sportu. Dle tohoto autora se málokdy setkáme se snahou opačného charakteru, tedy s využitím sportovních událostí a dalších fenoménů pohybové kultury k rozvoji filosofie jako takové. Jirásek vybízí k prohlubování roviny porozumění sportu v metafyzických a ontologických

vyvolaly v akademických kruzích vlnu diskuzí. Postupně vznikají publikace další, neméně vlivné. Jirásek uvádí např. ediční počín E. W. Gerberové *Sport and the Body: A Philosophical Symposium* (1972), Herrigelovu knihu *Zen in the Art of Archery* (1971) a VanderZwaagovu publikaci *Towards a Philosophy of Sport* (1972). (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 310-311.) Mezi zásadní jména stojící u zrodu filosofie sportu patří kromě již zmíněných také Warren Fraleigh (považován za otce IAPS), Drew Hyland, Hans Lenk, Klaus Meier (vlivné zejména jeho polemiky s B. Suitsem), R. Scott Kretchmar, Robert Simon, Mike McNamee, Jim Parry a další. (srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 201-202) S. Connor v souvislosti s konstituováním filosofie sportu dále uvádí následující tituly: *The Philosophy of Sport* (1973), *Social Philosophy of Athletics* (1979), *Women Philosophy, and Sport* (1983), *Sport in Philosophic Context* (1983), *Toward a Philosophy of Sport* (1985), *Philosophy of Sport and Physical Activity* (1988), *A Philosophy of Sport* (1990), *The Philosophy of Sport* (2007). (srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 12.)

²¹ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 202.

²² Srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 12.

²³ Tento přístup byl dle Connora podnícen Wittgensteinovou teorií her a lze se s ním setkat u autorů jako Bernard Suits, Graham McFee či Martin A. Bertman.

²⁴ Etické reflexi je podrobováno např. zahrnutí zvířat do sportu nebo zvyšování výkonnosti pomocí dopingů či moderních technických pomůcek.

²⁵ Srov. Tamtéž; s. 12-13.

souvislostech. Navrhuje přitom přenesení těžiště optiky ze sportu na pohybujícího se člověka, tedy změnu paradigmatu od filosofie sportu k filosofické kinantropologii.²⁶

S přenesením zájmu na pohybujícího se člověka se lze setkat rovněž na Slovensku, konkrétně u J. Oborného v podobě tzv. športovej humanistiky²⁷. Oborný, jeden z hlavních představitelů tohoto vědního oboru, chápe vznik sportovní humanistiky jako důsledek působení společenské, sportovní a tělovýchovné praxe.²⁸ Principy humanismu a procesy humanizace jsou dle něho bytostnou součástí sportu. V centru zájmu sportovní humanistiky je sportující člověk, který je pojímán jako nositel a tvůrce hodnot, jako přírodní, kulturní a společenská bytost.²⁹ Oborný upozorňuje na humanistické poslání sportu a zdůrazňuje přitom jeho šest základních aspektů, kterými jsou aspekt tělesný, vitální, estetický, emotivní, morální a duchovní. Během sportování člověk kultivuje vlastní tělo, projevuje životní elán a vitalitu, demonstrovuje krásu a ušlechtilost, intenzivně prožívá emoce, testuje morální sílu vlastní osoby a rovněž si tříbí vlastní filosofické úvahy o sobě samém, o světě, o životě, o transcendentních hodnotách.³⁰ Výčet jednotlivých aspektů sportu ukazuje na filosofický rozměr sportovní aktivity, která je Oborným pojímána jako hodna zájmu filosofického tázání.³¹

²⁶ srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 309-310. Dle Jiráška se lze setkat s odlišnými pojmenováními oboru, které naznačují různorodost zaměření v rovině tematické i metodické. Jirášek kromě označení „filosofie sportu“ a „filosofická kinantropologie“ uvádí také „filosofie tělesné kultury“, „olympijská filosofie“, „philokinesics“, „kinephilosophy“ či „kinantroposofie“. Dle Jiráška základním určením filosofické kinantropologie je promýšlení a tázání se po smyslu lidského bytí vyjevovaného prostřednictvím fenoménů lidského pohybu, zejména v prostředí jeho kultivace. Od filosofie sportu či filosofie tělesné kultury se liší především svým základním zaměřením. Jejím posláním má dle Jiráška být promýšlení těch fenoménů z oblasti pohybové činnosti člověka, jež poukazují k základním ontologickým charakteristikám lidského bytí. Cílem není hromadění jednotlivých poznatků, ale celkovost pohledu, kompaktnost, holistický přístup k pohybu i k člověku. Filosofie sportu je dle Jiráška nevhodně pojmenování, neboť značí zaměření pouze na ty fenomény z možných pohybových aktivit, které se vyznačují vysokou mírou výkonovosti a soutěživosti. (srov. Tamtéž; s. 46-64.). I přes výše uvedenou Jiráškovu terminologickou kritiku řadí autor tuto práci k oblasti filosofie sportu, a to z toho důvodu, že je to právě sport v jeho šíři a rozmanitosti, nikoli pohyb obecně, který je v ní filosoficky zkoumán.

²⁷ Oborný chápe sportovní humanistiku jako všeobecný vědecký systém, který je součástí systému věd o sportu. Pod sportovní humanistiku řadí oblasti filosofie a etiky sportu, které ovšem označuje jako samostatné myšlenkové a vědecké iniciativy. Filosofický výzkum charakterizuje jako snahu „odhalovať meniaci sa význam športu a telesnej výchovy v živote individuálneho človeka i spoločnosti, ako úsilie o základný, holistický a univerzálny výklad športu v súčasnom globalizujúcom sa svetě“. (viz OBORNÝ, J. *Filozofia a šport*; s. 14-15.)

²⁸ Dle Oborného sportovní humanistika jako vědní obor a jako studijní program na vysokých školách vznikl na Slovensku v první polovině 90. let 20. století. Za hlavní iniciátory a představitele považuje Ivana Macáka, Jelu Labudovou či Jána Grexu. (srov. Tamtéž; s. 7.)

²⁹ Teoretickým východiskem sportovní humanistiky je dle Oborného zejména sociální antropologie (srov. Tamtéž; s. 8.)

³⁰ Srov. Tam.; s. 10-11.

³¹ Srov. Tam.; s. 15.

Na základě doposud uvedeného považuje autor za vhodné rozlišit čtyři základní dimenze vztahu filosofie a sportu. První je spojení a komplementarita filosofie a sportu, které jsou patrné z dob antického Řecka. Sport je pojímán jako aktivita s filosofickým přesahem a tím je i předmětem zájmu filosofie (především filosofie výchovy). V tomto pojetí není sport omezen pouze na materiální rovinu, ale je patrný jeho přesah, když se např. podílí na získávání a upevňování ctností člověka.³² Druhou dimenzí je aktivní či pasivní zájem filosofů o sportovní dění, který se objevuje u Platóna, Aristotela, Gasseta, Sartra, Derridy, Camuse, Heideggera či Ayera.³³ Třetí dimenzí je aplikace filosofických teorií a argumentů na oblast sportu. Tuto dimenzi lze označit za dominantní v raných i pozdějších fázích vývoje filosofie sportu. Objevuje se například v etické reflexi sportovní aktivity.³⁴ Čtvrtou dimenzí je filosofický rozbor sportu, kdy je zkoumána otázka, co je sport, tj. co sport znamená. V tomto přístupu je sport podroben filosofické reflexi, jejímž cílem je identifikace a zkoumání fundamentálních rysů této aktivity.³⁵ Předkládaná práce si klade za cíl pohybovat se především ve čtvrté dimenzi vztahu filosofie a sportu.³⁶

Smysl práce, metodologie, struktura, zdroje

Práce odráží autorův zájem o sport a filosofii v jejich nejrozmanitějších podobách. Obě oblasti hrají v životě autora důležitou úlohu. Na jedné straně to je aktivní hokejová kariéra, která byla přerušena vinou četných zranění, na druhé straně hluboká záliba v tázání se po základních otázkách a ve zkoumání sebe sama, které vyústilo ke studiu filosofie a následnému podnikání v oblasti filosofické praxe. Smyslem práce je nabídnout čtenáři autorovy osobní zkušenosti, perspektivy a znalosti získané studiem

³² K tématu ctnosti ve sportu viz HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filozofie*. Na jiném místě tato autorka dokládá filosofický přesah sportovní aktivity následovně: „Je zjednodušením tvrdit, že lidé sportují pro to, aby měli vyšší počet červených krvinek či jiných ukazatelů věčného mládí. Sportují, protože prožívají autenticky svůj vlastní život, baví je to, jsou sami u sebe, nepatří ničemu jinému.“ (srov. HOGENOVÁ, A. *Hra a filosofie*; s. 32. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.)

³³ Zdá se nicméně, že to, zda a jakému sportu se ten který filosof věnuje, je osobní, soukromou záležitostí nepřilíš relevantní pro disciplínu zvanou „filosofie sportu“.

³⁴ S tímto přístupem se lze setkat např. u H. L. Reidové v knize *Introduction to the Philosophy of Sport*.

³⁵ Tento přístup se objevuje např. u S. Connora v jeho knize *A Philosophy of Sport*. (srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 13-15.) Je rovněž blízký I. Jiráskovi (filosofická kinantropologie) a J. Obornému (sportovní humanistika).

³⁶ Je vhodné podotknout, že zmíněné čtyři dimenze se přirozeně prolínají (např. součástí filosofického rozboru sportu může být aplikace filosofické teorie vybraného myslitele na sport, filosofické zkoumání sportu může souviset se zápallem pro sport apod.). Proto spíše než karteziánský přístup *clare et distincte* považuje autor v souladu s Hogenovou za vhodné zkoumat dané dimenze v kontextu celku, ve kterém se jeví. (Srov. HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filozofie*; s. 5.) Předkládaná práce chce zůstat otevřená všem čtyřem dimenzím, primárně se ovšem zaměřuje na čtvrtou.

i aktivním sportováním, a podnítit ho k filosofickému náhledu na sport, resp. k odhalení filosofického rozměru sportu. Základním a obecným cílem práce je filosoficky uchopit fenomén sportu.

Autor si je vědom důležitosti formulovat vlastní východiska a metody použité při psaní práce. Přílišný formalismus vidí ovšem jako škodlivý. Tuto pozici čerpá od A. Hogenové, dle které „*zformalizované myšlení, vyhovující potřebě jistoty kontrolovat každý krok použité metody, vede nevyhnutelně k vyprázdnění obsahu, intencí a původního smyslu poznávání vůbec, mění se na techniku myšlení a otevírá se prostor pro reifikaci všeho, i toho nejlidštějšího*“³⁷. Autor se tedy pokouší použít takovou metodologii, která je adekvátní předmětu zkoumání.

Filosofickými východisky práce jsou fenomenologie³⁸ a hermeneutika³⁹. Základní metodou je textová kritická analýza zahrnující deskripci a komparaci. Sesbírané myšlenky jsou autorem vykládány, interpretovány a dále promyšleny. Autor se pohybuje v paradigmatu kritické teorie⁴⁰, když zkoumá historii a dosavadní myšlení v oboru filosofie sportu. Sám rovněž uvažuje nad vybranými tématy, snaží se jim porozumět a interpretuje je. Předkládané autorovy myšlenky si nekladou nárok být dogmatickou a vyčerpávající pravdou. Práce je s ohledem na autorova další bádání otevřena změnám a úpravám v budoucnu.

Co se struktury týče, práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol větvičích se do dílčích podkapitol. V první části práce je pozornost věnována historii sportu, konkrétně jeho etymologii, historickým kořenům a raným podobám. Tato část práce je uzavřena

³⁷ Viz HOGENOVÁ, A. *Filosofický příspěvek k metodologii*; s. 6. V jiném textu kritizuje Hogenová systémový přístup s přílišným důrazem na metodologii: „*Kolik systémového přístupu např. vyžaduje vědecká práce, ještě dříve než se vůbec rozhodnete, co chcete vědecky řešit, musíte projít metodologickým školením, které je samo tak složité a komplikované, je tak úžasně systémové, že nakonec zjistíte, že ani nemáte čas promyslet si, co vlastně chcete tak důležitě řešit.*“ (viz HOGENOVÁ, A. *Hra a filosofie*; s. 31. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.)

³⁸ Jak uvádí P. Kalenský ve své disertační práci, fenomén je něčím, co se samo ukazuje. Je zapotřebí nenásilného přístupu, kdy se fenomén „nechá jevit“. Aby byl postřehnut, je nutná *alétheia*, neskrytost. K tomu je zapotřebí odstranit předsudky o zkoumané věci, tedy očistit své noeze od předporozumění, tedy provést transcendentální epoché. (srov. KALENSKÝ, P. *ARETÉ, výchova, sport*; s. 10.)

³⁹ Hermeneutika je dle Kalenského interpretačním uměním. Interpretace jsou aktem vysvětlení, vhledu nebo porozumění. Hermeneutika je rovněž uměním vykladačským. (srov. KALENSKÝ, P. *ARETÉ, výchova, sport*; s. 10.) Při bližším zkoumání fenoménu hermeneutiky je možné dospět k rozlišení na hermeneutiku integrativní a rekonstruktivní. S. Sousedík uvádí, že prvně jmenovaná pochází od H.-G. Gadamera a navazuje na myšlenkový odkaz M. Heideggera. Integrativní hermeneutika vyúsťuje v historický relativismus. Jiný typ hermeneutiky nazývá Sousedík rekonstruktivní. Po filosofické stránce vychází z realistických pozic a navazuje na myšlenkový odkaz italského autora E. Bettiho. Rekonstruktivní hermeneutika setrvává na půdě historického objektivismu. (srov. SOUSEDÍK, S. *Úvod do rekonstruktivní hermeneutiky*; s. 11-31.) S ohledem na cíl a zaměření práce je považována autorem za vhodnější.

⁴⁰ Viz GUBA, E. G., & LINCOLN, Y. S. *Competing Paradigms in Qualitative Research*. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Ed.). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994, s. 105–117.

srovnáním raných podob sportu se sportem moderním. Druhá kapitola se zabývá hrou jakožto fundamentálním rysem sportu. Autor se v této kapitole pokouší filosoficky uchopit fenomén hry, představit rozličné dimenze jejího chápání a popsat vztah mezi hrou a sportem. Třetí kapitola se věnuje tělu a pohybu, které jsou autorem označeny za základní a zároveň rozdílové prvky sportu. Autor se pokouší uchopit tělo a pohyb filosoficky s poukazem na to, že svou povahou přesahují fyzickou rovinu člověka. Čtvrtá kapitola obsahuje podrobný výklad k problematice vymezení sportu, který zahrnuje rovněž představení autotovy pozice. Řešena je dále otázka úlohy sportu v lidském životě. V závěru jsou shrnuty zásadní myšlenky práce a rovněž nastíněny další perspektivy filosofického bádání o sportu.

Práce čerpá z české, anglické a slovenské odborné literatury. Využívány jsou jak monografie, tak sborníkové příspěvky a vědecké články současnosti i dřívějších období. Autor čerpá z tištěných prací i z internetových zdrojů. Přímé citace jsou ponechány v původním jazyce. Podrobný, systematicky uspořádaný seznam použitých materiálů najde čtenář na konci celého textu.

1. Sport v historické perspektivě

Teoretický úvod k historii sportu

Tato práce si klade za cíl filosoficky uchopit fenomén sportu. Za tímto účelem bude nyní věnována pozornost vybraným etapám historického vývoje obsahové i formální stránky sportu. Smyslem je ukázat, že sport již od nejranějších fází přesahuje fyzickou rovinu člověka a vybízí k filosofickému tázání. Spojení filosofie a pohybové aktivity se zřetelně ukazuje v antickém Řecku, kde péče o duši a kultivace těla byly základními aktivitami tehdejšího člověka.

Dle S. Connora filosofie není historií. Snaží se být více než jen intelektuálním výrazem svého času a místa. Je zacílena na pravdu, zatímco historie přináší názory, které pravdivé být nemusejí. Jedním ze základních rysů historicity je nemožnost transcendovat konkrétní historickou situaci. Tento rys je ovšem společný všem historickým obdobím, tudíž nemůže být považován za pouze historický. Obecný ráz historické partikularity je to, co je na historii filosofické. Connor naznačuje, že k filosofickým otázkám se nejlépe dostáváme skrze historické uvažování.⁴¹ Ve snaze uchopit sport filosoficky se tedy zdá vhodné věnovat se napřed jeho historii, tedy jeho vývoji a proměnám v čase.

Význam studia historie vyzdvihuje i R. A. Mechikoff. Dle něho historie není jedinou odpovědí na to, proč nyní určitým způsobem přemýšlíme a jednáme. Zároveň problematizuje názor, že historie umožňuje předvídat budoucí události.⁴² Tvrdí však, že s vhodným přístupem k historii je možné získat určitý rozhled, inspiraci a motivaci. Přemýšlení o historických událostech navíc přivádí člověka k nahlédnutí souvislostí a vede k pochopení současné situace.⁴³ Aplikováno na sport, studium jeho historie umožňuje pochopit, jakým způsobem a skrze jaké vlivy získal současnou podobu. Lze rovněž usuzovat, že během tohoto studia vyvstanou na povrch jeho základní rysy, které bude možné později podrobit filosofickému zkoumání.

⁴¹ Srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 18-19.

⁴² Pro srovnání H. L. Reidová uvádí, že pro pochopení budoucnosti sportu potřebujeme znát jeho minulost: „*We cannot understand what sport may become, until we understand what it has been*“. (viz REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*; s. 10.)

⁴³ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 3-4.

1.1 Etymologie slova sport

Pohybové aktivity, které jsou dnes označovány jako sport, se objevují již u nejstarších civilizací.⁴⁴ Vyjádřeno slovy R. A. Mechikoffa, „*athletic ability, physical fitness, competition, and play have been a significant cultural component of civilization since the dawn of time*“⁴⁵. Termín sport však pochází z doby mnohem pozdější. Odborná literatura se v zásadě shoduje na jazykovém původu slova sport, v názorech na dataci prvního užívání tohoto pojmu jsou ovšem patrné rozdíly.

Výzkumy V. Olivové ukazují, že základem slova sport je latinské sloveso (*se*) *deportare*, které bylo přejato do románských jazyků. Před polovinou 12. století je literárně doloženo ve španělštině jako *deportarse*, ve francouzštině pak jako *déporter* či *se déporter*. Ve 14. století se lze setkat s anglo-francouzským tvarem *disport*. Všechny uvedené výrazy znamenaly bavit se. Od slovesa bylo odvozeno i podstatné jméno, konkrétně ve francouzštině *déport* či *desport*, v anglo-francouzštině *disport*, k němuž od 15. století přibyla i zkrácená forma sport. Slovo původně označovalo příjemně strávený volný čas, rozptýlení od vážných povinností, veselé zábavy a hry.⁴⁶

Dle R. A. Mechikoffa se slovo sport poprvé objevuje v Anglii okolo roku 1440 n. l. a jeho kořeny jsou latinské a francouzské. Sloveso francouzského původu *de(s)porter* vychází z latinského *deportare*, jehož význam je pobavit se. Mechikoff uvádí, že sport postupně přerostl rovinu pouhé zábavy a byl napříč Anglií interpretován jako aktivita odkazující k soutěžím v podobě různých her, individuálního atletického vyžití či lovu.⁴⁷

Podobně, avšak s odlišnou datací hovoří o etymologii slova sport M. Choutka a J. Dovalil. Dle nich se termín sport poprvé začíná objevovat na počátku 14. století ve smyslu činnosti, jejímž účelem je aktivní a pasivní zábava, odpočinek, rozptýlení a uvolnění ve volném čase. Uvádějí, že původní význam slova sport se odvozuje z latinského *disportare*, později starofrancouzského *désporter* a anglického *disport*, jehož zkrácenou podobou je právě sport.⁴⁸

S. Connor se rovněž klaní k názoru, že výraz sport pochází z *disport*, což je zformovaný tvar z latinského *dis-* pryč, odděleně, a *portare-* odnést. Z této etymologie lze usuzovat, že sport je způsob, jak být odnášen od vážných povinností a záměrů. Connor doplňuje, že sportování v nejranějších fázích tohoto pojmu v angličtině

⁴⁴ Viz OLIVOVÁ, V. *Lidé a hry; Sport a hry ve starověkém světě; Odvěké kouzlo sportu*.

⁴⁵ Viz MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 28.

⁴⁶ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 8.

⁴⁷ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 4.

⁴⁸ Srov. DOVALIL, Josef a kol. *Olympismus*; s. 11.

znamenal jako „pobavit se“, tak „posmívat se“ nějakému objektu či „tropit si legraci“/„mít veselí“ z nějakého objektu. Datace prvního užívání probíraného pojmu se u Connora neobjevuje.⁴⁹

S komplexní analýzou pojmu sport se lze setkat u J. McClellanda. Dle něho se sport poprvé objevil v angličtině na začátku 15. století a označoval rozmanité pohybové, zřídka i sexuální zábavy, které byly v opozici k vážným aktivitám. McClelland uvádí, že termín sport je zkratkou slova *disport*, což je poangličtěná verze anglo-seversko (normánsko)-francouzského *desport*. Kořen slova *port* znamená nést, odnést, předpona *dis-/des-* je ve významu dolů, pryč. Sport se tak dle McClellanda etymologicky zdá být odbočkou z přímé cesty.⁵⁰ Ve formě *disport* se objevuje v Chaucerových *Canterbury Tales* (před r. 1400), a to vždy ve významu zábavy a potěšení. Již ve formě *sport* se s ním lze setkat u Shakespeara (1564-1616), kde odkazuje k úšklebkům, veselí, zábavě.⁵¹ Sport v současném významu slova lze dle McClellanda objevit v *Henry VI iii, 4.5* a *Titus Andronicus*, kde vyjadřuje lov, a v *The Merry Wives of Windsor 2.1*, kde znamená šermířský zápas. Výraz sport se rovněž objevuje u J. Milтона (1608-1674). McClelland dále uvádí, že od 2. poloviny 16. století používají angličtí autoři výraz sport ve významu, jaký je mu připisován dnes: „...*from the late-sixteenth century onward, English writers are using „sport“ exactly the way we now do, to refer to strenuous, competitive athletic games and activities...*“⁵²

S odlišným pohledem od předchozích autorů přichází J. Pisk. Podle něho se sport ve významu speciální fyzické aktivity objevil až okolo 19. století n. l. ve Velké Británii. V současnosti je dle něho tento termín hojně rozšířen a označuje rozličné fyzické aktivity, které v dřívějších dobách nesly odlišná jména, než jaká jsou jim připisována dnes.⁵³

⁴⁹ Srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 20, 28.

⁵⁰ Srov. McCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 83-84. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵¹ Jako příklad uvádí McClelland slova vévody z Gloucesteru v *King Lear 1.1*, když hovoří o svém nemanželském synovi: „*yet was his mother fair, there was good sport in his making.*“ (viz Tamtéž; s. 95.)

⁵² Viz Tam.; s. 85.

⁵³ Srov. PISK, J. *What Is Good Sport: Plato's View*; s. 67.

1.2 Hermeneutika sportu

Při pohledu na sport jako celek⁵⁴ se nabízí otázka, jaký smysl tato aktivita původně měla. Cílem této podkapitoly je poukázat na jádro, podstatu, nejhlubší „dno“ sportování. Za tímto účelem bude využito hermeneutiky, a to ve významu, který jí přikládá A. Hogenová. Hermeneutickou metodu chápe jako metodu výkladu, rozjasňování, ukazování toho, co je původní, nejpodstatnější, nejhlubší. Za cíl hermeneutických snah považuje odkrytost (*aletheia*). Apeluje na heideggerovské poroz-umění, které je vzhledem do kořenů a vzdálené scienstistickému přístupu.⁵⁵

Dle Hogenové byl sport v průběhu času překryt „nánosy“ vedlejších významů. Tyto významy způsobily, že pravá podstata sportu zůstala skryta. Hogenová uvádí, že sport je v původní podobě dialogem mezi tělem sportovce a „tělem Země – Gai“. Země se svými čtyřmi živly vyzývá k překonání, k dialogu, klade otázky, kterými provokuje. Odpovědí sportovce je snaha se Zemí navázat vztah a překonat ji. Dle Hogenové vstupuje sportovec do dialogu se čtyřmi živly Země tak, že překonává vzdálenost Země během, živel vzduchu ve skocích, hodech a vrzích, vodní živel plaváním a oheň sportovní vášně v agonistickém zápole, ve hrách apod. Sportovec sám pak vyvolává oheň, tj. nadšení v přihlížejících a tento oheň má katarzní, očistný význam.⁵⁶ Sama autorka uvádí v souvislosti dialogu člověka se Zemí následující příklad: „*skála vyzývá k překonání, sportovec je vtažen do otázek, jež klade skála, odpovědí je snaha skálu vylézt*“⁵⁷.

Dané otázky otvírají přesažnost celku bytí, a proto je sport posvátnou záležitostí. Vše se děje pro duši a ducha. Neznamená pouze zábavu, ale jde o vážný rozhovor, v němž se otevírá přesažnost bytí.⁵⁸ Dle Hogenové se sportovec úsilím, vypětím,

⁵⁴ Myšlen je v tomto případě pohled nejen na sport po vzniku tohoto termínu, ale i na aktivity v minulosti, které nesly odlišná označení, avšak daly by se za sport považovat.

⁵⁵ Hogenová v souvislosti s porozuměním uvádí boha Herma (v římské provenienci šlo o Merkura), který dovozoval lidem nahlédnout do života Bohů na Olympu „rozhrnováním oblak“, byl poslem zpráv, dokázal svou kouzelnou berlí uspávat a probouzet, tj. uvádět do roz-umění, poroz-umění. Hermes dokázal předložit lidem to, co je pravdivé a čemu je nutno roz-umět. (srov. HOGENOVÁ, Anna. *Hermeneutika sportu*; s. 3-5.) Ačkoli je Hogenová inspirovaná Heideggerem s jeho integrativní hermeneutikou, její přístup řadí autor spíše k hermeneutice rekonstruktivní. Důvodem je především přesvědčení Hogenové o posvátnosti sportu, která sice byla překryta různými vedlejšími nánozy, avšak Hogenová ji spatřuje jako vnitřní součást sportu již od jeho počátečních fází. Tuto pravdu o sportu (tj. jeho posvátnou přesažnost) je možné označit za „objektivní pravdu“, která v rámci integrativní hermeneutiky postrádá vzhledem k radikální dějinnosti člověka smysl. (srov. Tamtéž; s. 4-5; SOUSEDÍK, S. *Úvod do rekonstruktivní hermeneutiky*; s. 27-28.)

⁵⁶ Srov. HOGENOVÁ, A. *Příspěvek k hermeneutice sportu*; s. 25. In *Hermeneutika sportu*.

⁵⁷ Viz Tamtéž; s. 24.

⁵⁸ Srov. Tam.; s. 24.

vydáním se z posledních sil vyprazdňuje z tvaru a z obsahu, který ho váže k pozemskosti, k animalitě (*kenosis*), aby se mohl naplnit tvarem čistým, novým, posvátným, jenž se pojí s duchovním prožitkem naplnění (*pleróma*).⁵⁹ Dané vyprázdnění symbolizuje smrt, nové naplnění pak symbolizuje zrození, *eros*.⁶⁰ Nejvyšší výkon v sobě dle Hogenové vždy obsahuje překonaný moment smrti.⁶¹ Hogenová uvádí, že vyprázdněným tvarem (*kenosis*) je čistá tělesnost. Skrze výkon sportovec překonává animální potřeby a napíná se k nejvyšší dokonalosti, tedy čisté tělesnosti. Ta je dokonalá tím, že je aproximací k počátku, z něhož se vše, co má tvar, rodí.⁶² V. Svoboda tento proces interpretuje a doplňuje takto: „*Uvažujeme-li kenosis jako vyprázdnění z tvaru, při sportovní činnosti se tomu tak neděje pouze na fyzické rovině. Dochází také k vyprázdnění duchovní a psychické stránky jedince. Stejně tak se ani pleróma neděje pouze na úrovni lidského těla, ale také v psychické rovině. Toto vyprázdnění a znovu naplnění může přinést katarzi stejně jako buddhismus či některé typy mystiky.*“⁶³

Původní počátek, který je nerozlišený, se nachází v matérii (v matce Země - Gai), oživení přichází z nebes (Urana). Obojí tvoří posvátnou svatbu, Hieros Gamos. Z látky povstává stvoření, popudem k němu jsou nebesa. Sport jakožto dialog s tělesností Země je tak oslavou počátku, oslavou plodnosti.⁶⁴ Hogenová shrnuje předchozí výklad následovně: „*Země má svou tělesnost složenou ze čtyř živlů, tělesnost člověka je totéž, „hovor“ mezi tělesností Gai a tělesností lidskou se realizuje ve sportu, odměnou pak je to, co už vůbec není pozemské, ale je aproximací k božskému.*“⁶⁵ Výsledkem dialogu sportovce a Gai je *šechína-šekína*, setkání se s božským oduševněním ve stvořených tvarech pozemskosti.⁶⁶

Sport dle Hogenové svým původním smyslem míří k transcendentnu, tedy k tomu, co nás nekonečně přesahuje. Přináší vytržení z každodennosti směrem k posvátné přesaznosti. To se děje odevzdáním individuální složky sportovce, kdy skrze

⁵⁹ Srov. Tam.; s. 27. Dle Hogenové se jedná o katarzi těla i duše. Jak sama uvádí, „*vyprázdnění z tvaru se netýká jen fyzických sil, ale i naší duševní a duchovní stránky při výkonu. Totéž platí i pro pleróma.*“ (srov. HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filozofie*; s. 77-78.)

⁶⁰ Hogenová chápe *eros* po vzoru Platóna jako lásku, tedy jako touhu po celku.

⁶¹ Srov. HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filozofie*; s. 77-78.

⁶² Srov. HOGENOVÁ, A. *Příspěvek k hermeneutice sportu*; s. 24-25, 27. In *Hermeneutika sportu*. Tuto katarzi těla i duše je dle Hogenové možné nalézt v téměř všech pohanských rituálech.

⁶³ Viz SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu*; s. 7.

⁶⁴ Srov. HOGENOVÁ, A. *Příspěvek k hermeneutice sportu*; s. 25. In *Hermeneutika sportu*.

⁶⁵ Viz Tamtéž; s. 26.

⁶⁶ Srov. Tam.; s. 27.

vyprázdňení z vlastní důležitosti se přimyká k transcendentnu.⁶⁷ V. Svoboda hovoří o sportu v podobě původních her jako o dramatizaci lidského stvoření, demonstraci lidského vztahu k božstvům a nástrojem, jakým se jejich účastníci pokoušeli tento vztah ovlivnit. Dle tohoto autora byl sport vyjádřením lidského hledání.⁶⁸ Hogenová by patrně dodala, že toto hledání je hledáním Celku, vůči kterému jsou lidé otevřeni. Jedním ze způsobů otevřenosti je právě sport, který je manifestací překonávání překážek cestou výkonnosti završené ve vítězství.⁶⁹ Dle Svobody „sport lze tedy chápat jako výzvu celku, krok kupředu tváří v tvář překážkám, přičemž tato výzva je dovršena při vítězství.“⁷⁰ Dané vítězství je překonáním smrti, je naplněním v prožitku, v získané hodnotě. Sport tak dle Svobody jako prostředník se smrtí otevírá pohled za horizont všední zkušenosti, přináší uklidnění z obav a ukazuje člověku obzory, které by mu jinak zůstaly skryty.⁷¹

Ve své podstatě je tedy sport existenciální záležitostí s posvátným charakterem, slouží jako vytržení z každodennosti směrem k naplnění v Celku a tím se podílí na autentické realizaci člověka ve světě. Tato pravá podstata sportu však díky nánosu vedlejších významů⁷² zůstává v dnešní době mnohdy skryta.⁷³

1.3 Historická geneze sportu

Obecný úvod

Moderní sport je podstatně ovlivněn jeho staršími podobami. Jak uvádí V. Olivová, „... do moderního sportu je vedle soudobé reality – která mu vtiskuje základní podobu – zašifrováno a zakódováno dědictví nejrůznějších kultur i dávné minulosti lidstva“⁷⁴. Charakteristickým rysem pro fyzické aktivity dávných dob je dle Olivové agonální princip, který v historii procházel různými vývojovými stupni. V nejstarších dobách měl podobu prostého předvádění fyzické dovednosti a nevýrazného soupeření. Postupně

⁶⁷ Srov. Tam.; s. 27-28.

⁶⁸ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 12.

⁶⁹ Srov. HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filozofie*; s. 78.

⁷⁰ Viz SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu*; s. 7.

⁷¹ Srov. Tamtéž; s. 9.

⁷² Jako příklady vedlejších významů sportu lze dle autorova názoru uvést následující (samozřejmě neúplný) výčet: sport jako prostředek k získání bohatství, moci, slávy, jako prostředek k ponížení druhých, jako jediný smysl života, jako prostředek ke zdraví, jako honba za maximálním výkonem ad.

⁷³ Jako možný moment, od kterého začalo probíhat ono zakrývání pravé podstaty sportu vedlejšími významy, lze označit institucionalizaci sportu v 19. století. Jirásek uvádí, že za hlavní příznaky krize vrcholového sportu jsou považovány profesionalizace, komercializace a politizace (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 142.).

⁷⁴ Viz OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 8-9.

nabíral podobu skutečného závodění, které se však vždy lišilo od závodění v moderním sportu.⁷⁵

Mezi nejstarší aktivity, které je možné označit za předstupeň sportu, patří lov či jízda na koni. Postupně k nim přibývaly další, jmenovitě hry se zvířaty, akrobatické výkony, zápasy, závody i nejrůznější divadelní představení a podívané.⁷⁶ Změna dle Olivové nastává koncem 18. století, kdy se rozsah pojmu sport zúžil na nejrůznější atletické soutěže a závodivé hry, které se staly typickými formami zábavy nové anglické občanské společnosti.⁷⁷ S podobnou formulací se lze setkat rovněž u S. Connora, který navíc upozorňuje na svázanost sportu s pravidly: „*During the eighteenth and nineteenth centuries, and, for a time, as it remarkably seems, almost entirely in England, sport changed its meaning, and came to designate particular pursuits involving forms of physical competition governed by rules.*“⁷⁸ V 19. a především 20. století prošel moderní sport dalšími pronikavými změnami, které úzce souvisely s povahou, potřebami a kritérii prudce se rozvíjející industriální společnosti. Zásadní roli sehrála především stupňující se soutěživost, tedy rozvoj agonálního principu.⁷⁹ Konstituovaly se mezinárodní organizace specializovaných sportovních disciplín a vznikly i moderní olympijské hry.⁸⁰

Olivová uvádí, že moderní sport se zrodil jako součást evropské kultury, jejíž základy však krystalizovaly po mnoho tisíciletí v rámci vývoje starověkého světa. Fyzické aktivity jsou autorkou označeny za stabilní součást tohoto dějinného vývoje. Olivová danou myšlenku formuluje a vysvětluje takto: „*Nejrůznější fyzické aktivity jsou stabilním fenoménem lidských dějin. Tato stabilita je dána jejich bezprostředním sepětím s biologicky danou a tím i konstantní základnou lidské fyzické i psychické existence. Konkrétní formy fyzických aktivit byly však v historii vždy spjaté se speciálními užitnými činnostmi člověka, rozvíjely a kultivovaly se zejména ve volném čase a byly ovlivňovány charakterem i strukturou konkrétních společenských celků.*“⁸¹ Olivová k tomu doplňuje, že do fyzických aktivit se prolínaly soudobé světonázorové představy, morální a estetické normy, sociální diference společnosti i její vývoj

⁷⁵ Srov. Tamtéž; s. 9.

⁷⁶ M. M. Venkrbec ve své bakalářské práci uvádí, že za nejstarší sport vůbec je považován zápas (srov. VENKRBEČ, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu*; s. 9.).

⁷⁷ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 8.

⁷⁸ Viz CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 23. S pravidly jakožto antropologickou konstantou se lze u Jaroslava Peregrina v jeho knize *Člověk a pravidla. Kde se berou rozum, jazyk a svoboda*.

⁷⁹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 8.

⁸⁰ Srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 9.

⁸¹ Viz OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 9.

politický. Díky tomu se v průběhu času proměňovaly a nabývaly mnohých podob.⁸² Určujícím kritériem bylo oceňování člověka a jeho individuality, které se odráželo i v názorech na základ lidské existence, tedy na lidské tělo.⁸³

V otázce původu sportu existuje několik teorií. Sport mohl vzniknout ze hry jako takové. Tato teorie vychází z díla J. Huizingy, dle kterého je hra starší než kultura a je společná lidem i zvířatům.⁸⁴ Dle další teorie sport mohl vzniknout na základě tréninku k boji a z boje samého, který umožňoval člověku uchovat si život. Tato koncepce je naznačena u R. A. Mechikoffa.⁸⁵ P. Weiss uvádí, že hry a různé atletické soutěže mají blízko k válčení, např. svým důrazem na vítězství: „*Many games and athletic contests have a function similar to the military, and in more or less evident form exhibit something of war's relentless insistence on victory.*“⁸⁶ Spojení sportu a války se objevuje rovněž u J. McClellanda. Dle tohoto autora je provázanost sportu a války patrná již od antiky. McClelland představuje společné prvky obou oblastí a rovněž prezentuje názor, poprvé formulovaný G. Orwellem v eseji *The Sporting Spirit* (1945), dle něhož sport je válka beze zbraní, respektive válka bez střílení.⁸⁷

Další teorie říká, že sport se zrodil z utilitárních činností, např. z lovu a tréninku k němu či z běžných prací. Tento koncept lze vyčíst u V. Olivové.⁸⁸ Dle V. Svobody současní autoři dokazují, že původ her, ze kterých se vyvinuly dnešní sporty, souvisí především s náboženským rozměrem člověka. Hry nejčastěji vznikají jako způsob komunikace skupiny s nadpřirozenými silami či božstvy během slavností a obřadů. Tato teorie zdůrazňuje náboženské kořeny sportu.⁸⁹

⁸² Srov. Tam.; s. 8-9. Jako doplnění je možné uvést, že některé moderní sportovní disciplíny se postupně vyvinuly ze starších závodivých her, jiné byly vytvořeny uměle a jiné do sebe zahrnuly pohybové aktivity a hry z různých světadílů i z nejrůznějších historických dob. Řada pohybových aktivit odumřela se zánikem starověkých civilizací, některé byly vzkříšeny, mnoho sportovních disciplín pak vzniklo zcela svébytným vývojem.

⁸³ Srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 10.

⁸⁴ Srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*.

⁸⁵ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 27-42. Nutno ovšem dodat, že dle tohoto autora touha po tréninku k boji vychází z lidské hravé přirozenosti, čímž se příklání k J. Huizingovi. (srov. Tamtéž; s. 28.).

⁸⁶ Viz WEISS, P. *Sport: A Philosophic Inquiry*; s. 32.

⁸⁷ Srov. MCCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 92-93. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁸⁸ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 9-75. Nutno ovšem dodat, že dílo této autorky je natolik rozsáhlé a komplexní, že se v něm lze setkat se všemi zmíněnými teoriemi původu sportu.

⁸⁹ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 11. Další z autorů, kterého lze zařadit pod zmíněnou teorii, je Jan A. Kozák. Ten zdůrazňuje rituální aspekt sportovních aktivit. Uvádí, že sport se společně s divadlem vyvinul z rituálů. (Srov. TYLŠ, F. a kol. *Fenomén psychedelie*; s. 21-28.).

Problematice původu sportu se věnuje R. Scott Kretchmar a kolektiv autorů kolem něho utvořených. Jako základnu lidské sportovní aktivity uvádějí tři oblasti, kterými jsou lov, válčení a náboženství.⁹⁰ Lov a války kladly na člověka nárok fyzických, intelektuálních a sociálních dovedností. Ty byly předávány z generace na generaci skrze výchovu. Mladý jedinec byl podrobován různým testům fyzické, mentální i sociální připravenosti.⁹¹ Testy měly podobu sportovních soutěží, v nichž se mísily prvky hry a práce. Co se náboženského vlivu na původ sportu týče, Kretchmar odkazuje na objev antropologů a etnografů, dle kterých preliterární kultury často holdovaly sportu jakožto součástí religiózních rituálů.⁹² Jednotlivé teorie vysvětlující původ sportu vyvstanou jasněji na povrch v následujícím vhledu do sportovního vývoje. Pozornost bude věnována vybraným historickým etapám a kulturním oblastem od pravěku do doby antického Říma.

1.3.1 Období pravěku

Ve stadiu nejranějších počátků byl člověk nedílnou součástí přírody a svým chováním se příliš nelišil od zvířat.⁹³ Díky specifickému vývoji se ovšem od okolní přírody postupně vymezil. Výchozím stádiem tohoto procesu byl rozvoj pohybu a vlastností, které z člověka postupně činily tvora ostatním zvířatům nepodobného. Zásadními faktory byly vzpřímená chůze, chápavost rukou a rozumový potenciál, které pomáhaly člověku nahradit silový deficit a daly mu tak šanci na přežití.⁹⁴ Roli sehrála rovněž vysoká míra adaptability na měnící se přírodní podmínky. Dle R. A. Mechikoffa byla tato adaptabilita usnadněna přirozenou hravostí člověka. Jak sám uvádí, „...*in part, our ability to adapt to our surroundings was facilitated by the playful characteristics*

⁹⁰ Srov. KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 27.

⁹¹ Součástí těchto testů mohly být závody na dlouhé tratě, předvádění umění se zbraněmi, schopnosti lstivosti a pronásledování či cvičení zaměřená na týmovou spolupráci. U válečníků se jednalo o nácvik schopnosti rozdávat i přijímat rány, precizně zacházet se zbraněmi či o trénink ve společné práci na zvládnutí mise. (srov. Tamtéž; s. 27-28.)

⁹² Během nich se např. konaly štafetové závody za účelem přivolání deště, zápasy, během nichž aktéři usilovali o přízeň bohů, či míčové hry, které zpřítomňovaly mýty o stvoření. (srov. Tam.; s. 27-28.)

⁹³ Srov. OLIVOVÁ, V. *Lidé a hry*; s. 13.

⁹⁴ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 11. Kretchmar v návaznosti na evoluční biology D. Brambla a D. Liebermana uvádí, že kromě zvětšení mozkovny a intelektuálního rozvoje sehrála důležitou roli v procesu evolučního vývoje člověka také pohybová aktivita v podobě např. běhu. (srov. KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 23.) Venkrbec hovoří o tom, že při zrodu tělesných aktivit člověka stály tři vzájemně propojené biopsychosociální zdroje: instinkty (kterými člověk přirozeně tíhnul ke hře), práce a intelekt. Tuto informaci čerpá od Grexy a Strachové z jejich publikace *Dějiny sportu: Přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. (srov. VENKRBEK, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu*; s. 8.)

manifest in human nature – our being. This play impulse is central to our ability to survive.“⁹⁵

Rozvoj duševních a fyzických schopností člověka vedl od pasivního sbírání potravy k aktivním formám získávání obživy v podobě lovu. Tím došlo k přeměně sběračských komunit v lovecké. Mladý jedinec v rámci své komunity procházel výcvikem a skrze dětské pohybové hry obohacené o prvky utilitární činnosti se připravoval na dráhu lovce.⁹⁶ R. A. Mechikoff popisuje, že rozvoj fyzické složky člověka u nejstarších kultur probíhal primárně pro potřeby boje. Ten měl podobu právě lovu na zvířata za účelem obstarání obživy a tím i přežití. Úspěšní lovci byli obdivováni pro jejich dovednosti a udatnost. Boj měl rovněž podobu válek mezi lidmi navzájem. Aby válečníci dokázali dobýt nepřátelské území nebo naopak ubránit to vlastní, byli podrobováni speciálnímu výcviku, který je měl dostat do co nejlepšího fyzického stavu. Součástí výcviku byly bojové sporty jako box nebo zápas, které podporovaly mužnost a zvyšovaly šance na uchování života.⁹⁷

Olivová uvádí, že s přechodem k aktivnímu chování v podobě boje a lovu se změnil i náhled člověka na svět. Počáteční strach spojený se sběračským stádiem byl postupně rozrušován a nahrazován aktivní tvůrčí činností. To vedlo k formulování životních pocitů člověka i jeho představ o světě i lidské společnosti. Tento světonázor byl vyjadřován mimo jiné prostřednictvím pohybové aktivity.⁹⁸ Olivová to objasňuje takto: *„Člověk se snažil vysvětlit existenci světa a člověka, pochopit smysl lidského života, formulovat své životní pocity, ideje o světě a lidské společnosti. Výsledky svého myšlení vtěloval do písní, básní, vyprávění, maleb, zvyků a nejrůznějších ceremoniálů. Jednou z mimořádně důležitých forem bylo vyjadřování prostřednictvím pohybů lidského těla.“*⁹⁹

⁹⁵ Viz MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 28. Podstatný je v této souvislosti výzkum nizozemského kulturologa Johana Huizingy, dle kterého je hra starší než lidská kultura a tvoří základní konstitutivní prvek ve vývoji člověka (srov. HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 9.)

⁹⁶ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 11-12.

⁹⁷ Jednalo se v zásadě o mužskou záležitost. Ženy byly z participace na sportovních aktivitách díky kulturním i náboženským představám vyloučeny, naopak se mnohdy objevovali jako ceny v různých mužských soutěžích (srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 29.).

⁹⁸ Olivová uvádí, že jednoduché formy sportovního závodění krystalizovaly na celém světě pravděpodobně již v nejvyšším stádiu loveckých kultur a v raně pasteveckých a zemědělských kulturách. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 12-15.)

⁹⁹ Viz Tam.; s. 12.

Venkrbec uvádí, že pro cílený rozvoj tělesné aktivity bylo v první řadě zapotřebí volného času. Během něho se člověk mohl připravovat na práci či boj, hlavní náplní však byly odpočinek, oslavy, zábavy, obřady a hry, které sloužily jako kompenzační protiklad práce.¹⁰⁰ V této pestré paletě různých aktivit spatřuje Venkrbec předchůdce pozdějšího sportu. Uvádí, že v období paleolitu se objevují mnohé sportovní předměty, které původně vznikly zdokonalováním pracovních nástrojů (míče, koule, šermířské hole, luky, hokejky apod.). V pozdějším neolitu se zdůrazňovaly především bojové hry a vznikaly různé iniciační rituály, které v jednotlivých kmenech zahrnovaly běh, hod kopím, plavání, potápění apod.¹⁰¹

Zásadní význam v životě tehdejšího člověka hrály slavnosti. Konané ve volném čase sloužily nejen jako forma odpočinku či zábavy, ale i jako způsob vyjadřování světonázorů. Jejich hlavní náplní bylo jídlo a pití, sex a pohyb. Všechny tyto činnosti měly religiózní charakter, byly prostředky kontaktu člověka s přírodou a božstvy.¹⁰² Co se pohybu týče, Venkrbec ho označuje za základní projev existence člověka.¹⁰³ Jeho klasickou formou byly dle Olivové kolektivní tance extatického charakteru, vrcholící v katarzi tranzu. V těchto tancích byl dáván průchod lidským emocím, vyprávěly rovněž o vzniku světa a člověka, o zázraku zrození i mystériu smrti, o dějinách komunity i o jejich významných představitelích. Dané tance končily fyzickým i psychickým vyčerpáním účastníků a tím i jejich všestranným uvolněním.¹⁰⁴ Pohybové aktivity v podobě tance tak sloužily jako forma odpočinku i jako způsob vyjádření vlastního světonázoru. Byly prostředkem k seberealizaci, k demonstraci individuální i skupinové životní filosofie. Zároveň plnily očištnou funkci, když se podíleli na znovuoživení jedince v procesu sdíleného rytmického pohybu.¹⁰⁵

Aktéry slavností byli původně privilegovaní jedinci, kteří během nich prokazovali své mimořádné fyzické schopnosti a dovednosti. Později je nahradili profesionálové, jejichž jediným úkolem bylo přispět k relaxaci ostatních. Pokud byly úspěšné, dostávalo se jim nejrůznějších výhod a docházelo ke zlepšení jejich sociálního postavení.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Srov. VENKRBEK, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu*; s. 8.

¹⁰¹ Srov. Tamtéž; s. 9.

¹⁰² Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 12-13.

¹⁰³ Srov. VENKRBEK, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu*; s. 8.

¹⁰⁴ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 13.

¹⁰⁵ S ohledem na čas a rytmus hovoří o tanci a dalších aktivitách jako zpěvu či pochodu Jan Sokol. Všíhá si rytmické synchronizace, která dle něho není pouhé „srovnání kroku“, ale je velice silným zážitkem, médiem intenzivního sdílení a příležitostí pro expresivní komunikaci. (srov. SOKOL, J. *Rytmus a čas*; s. 255.)

¹⁰⁶ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 15.

S rostoucí složitostí světonázorových představ se vyvíjely i náboženské rituály a ceremoniály předvádějící mysteriózní děje. Při nich se využívalo prvků z kolektivních tanců, z prostého předvádění síly a obratnosti i ze sportovního závodění.¹⁰⁷ Prvními diváky slavností byli bohové. Náboženský a rituální charakter těchto událostí byl však oslabován rozvojem lidské individuality a pronikáním reality společnosti, kdy vedle tajuplných bohů začali být oslavováni i lidé.¹⁰⁸

Spolu s Venkrbcem lze shrnout a doplnit, že v období mezi zhruba 2,5 mil. – 4000 př. n. l. sloužily hry a další tělesné aktivity ke kompenzaci práce, k trénování loveckých a jiných potřebných dovedností, k oslavám, zábavě a plnily především náboženskou a socializační funkci.¹⁰⁹ Podle toho, zda byla konkrétní společnost uspořádaná matriarchálně či patriarchálně, zdůrazňovaly se více či méně lovecké a bojové hry.¹¹⁰ Řadu z těchto aktivit lze označit za elementární formy sportu.

1.3.2 Starověk – Přední východ

S posunem vpřed na časové ose se společně s dalšími oblastmi lidské činnosti vyvíjí i tělesná kultura. Pozornost bude nyní věnována oblasti Předního východu (především Mezopotámie) v období mezi lety 4000–500 př. n. l. Dle Olivové byla fyzická kultura záležitostí vysoce postavených vládců, případně úzké vrstvy aristokracie a měla tak výrazný sociálně exkluzivní charakter. Byla zaměřena na všeobecnou kultivaci těla především pro potřeby války. Králové a jim blízká elita se bavili bojem a lovem, který u nich ztratil podobu čistě utilitární činnosti. Lidové vrstvy rozvíjeli své fyzické síly pro potřeby boje a fyzické práce. Jejich zábavou byl tanec a jednoduchá sportovní závodění, v prvé řadě zápas a běh.¹¹¹

Na podobu tělesné kultury měly zásadní vliv světonázorové koncepce sumerských myslitelů. Dle nich byl člověk stvořen z hlíny všemocnými a nesmrtelnými bohy (dingiry), kterým měl sloužit. Smyslem jeho existence bylo plnit boží příkazy. Jako smrtelník žil ve stálém strachu z bohů a díky své hříšnosti musel být trestán. Stejně jako

¹⁰⁷ Slavnosti obsahovaly zápasy mezi zvířaty či mezi člověkem a zvířetem. Docházelo rovněž k soubojům mezi lidmi či k symbolickému vyjádření takových zápasů nejrůznějšími tanci, skoky a přeskoky zvířat, sportovním závoděním, zápasy masek či mimicko-dramatickým předváděním událostí. (srov. Tamtéž; s. 15.)

¹⁰⁸ Srov. Tam.; s. 16. S tímto přechodem od sakrálního k profánnímu se lze setkat i v antickém Řecku u pozdějších olympijských her.

¹⁰⁹ J. Sokol např. hovoří o schopnosti rytmu spojovat společenství. (srov. SOKOL, J. *Rytmus a čas*; s. 248.) Rytmus byl charakteristickým znakem extatických tanců provozovaných během religiózních obřadů a slavností.

¹¹⁰ Srov. VENKRBEČ, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu*; s. 9.

¹¹¹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 39.

neměl hodnotu člověk sám, nemělo hodnotu ani lidské tělo jakožto jeho fyzický základ.¹¹² Z podřadného postavení ve vztahu k bohům se postupně začali vymaňovat vládcové jednotlivých mocenských center. Ti se postupně dostávali dokonce až na roveň bohů a získávali tak právo na individuální existenci.¹¹³

Odznakem sociálně exkluzivního postavení vládců a králů¹¹⁴ byla mimo jiné jejich mimořádná fyzická síla. Ta pramenila dle soudobých teokratických představ z jejich božského původu, především však díky možnosti získat nejlepší soudobé zbraně – luk a šíp, dýku a meč. Byla demonstrována v patrně nejatraktivnějším sportu celého starověkého světa, tedy v závodu vozů tažených koňmi.¹¹⁵ Kromě toho se králové věnovali lovu na dravá zvířata, která byla chápána jako symboly nepřátel a zlých démonů. Na těchto lovech se objevovali i diváci, což poukazuje na skutečnost, že se jednalo v zásadě o hru. Ta měla předem stanoveného vítěze, kterým musel být král.¹¹⁶ Mechikoff popisuje, že během těchto lovů byl král obklopen královskou družinou, která utvořila kruh, ve kterém lov na lvy probíhal. Lze si představit, že mnoho mužů bylo přitom lvy zmasakrováno. Jednalo se ovšem o způsob přípravy na nebezpečí a nástrahy války, kdy si muži vštěpovaly ctnost statečnosti.¹¹⁷

Fyzická aktivita hrála roli rovněž během veřejných slavností, které měly na rozdíl od lovu celospolečenský charakter. Různé druhy zápasů a soubojů byly formou sdělující určitý mytologický či historický děj. Hlavní náplní slavností však byly obětní rituály spojené s kultem plodnosti. Tato populární duchovní rovina byla v kontrastu s fyzickou kulturou, která si obecnou společenskou a kulturní hodnotu i pozornost nezískala.¹¹⁸

¹¹² Srov. Tam.; s. 21-22.; MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 30–31; OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 10. Podřízené, až ponížené postavení člověka vyjadřovala nahota, jak je patrné z výtvarného umění daného období.

¹¹³ Jako doplnění výkladu je možné uvést, že odmítnutí individuality se projevovalo např. ve vědě či umění, které byly anonymní. Problém svobodné vůle a rozvoj lidské individuality proto nikdy nezneklidňoval ani staré sumerské myslitele, ani jejich nástupce, a to z důvodu odlišného myšlenkového paradigmatu. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 22.; MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 30–31.)

¹¹⁴ Patrně nejslavnějším sumerským králem byl Gilgameš, který údajně vládl okolo roku 2700 př. n. l. Legendy praví, že pobíjel lvi a pobil mnoho nepřátel, včetně těch nadpřirozených. Další slavnou postavou je asyrský král Aššurbanipal. (srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 31.)

¹¹⁵ Původně byl vůz tažen dobyt看em a využíván k přemísťování nákladů. Později se zapřáhnutím oslů a koní plnil úlohu v kultu. V praxi byl vůz využit jako královský dopravní prostředek v boji. Později se jeho používání rozšířilo.

¹¹⁶ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 23–33.

¹¹⁷ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 30–31.

¹¹⁸ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 35–39. Jako doplnění výkladu je možné uvést, že v sumerské kultuře se lze setkat kromě pohybových aktivit v podobě lovu a slavností rovněž

1.3.3 Egypt

S odlišnou situací se lze setkat ve starověkém Egyptě¹¹⁹, kde se sportovní aktivity těšily značné oblibě. Mechikoff uvádí, že Egyptané byli vynikající sportovci a holdování těmto aktivitám bylo významnou součástí jejich kultury. Odkazuje se přitom na Ahmeda Tounyho, dle kterého sport nebyl redukován na rekreační aktivitu nebo užíván pouze k tréninku vojáků, ale byl kulturní hodnotou. Touny dokonce uvádí, že se lze setkat s koncepcí, dle které se sport zrodil a rozkvetl právě v Egyptě a odsud se rozšířil do antického Řecka, Říma a dalších částí světa.¹²⁰

Staří Egyptané měli oproti např. sumerským myslitelům odlišný pohled na svět a místo člověka v něm. Podle *Textu rakvi* ze Střední říše byl člověk potomkem bohů a měl tak právo na individuální existenci. Svět byl stvořen pro lidi, které bůh učinil sobě rovnými.¹²¹ Co se týče základního pojetí lidského života, již v polovině 3. tisíciletí královský úředník Ptahhotep ve svých *Naučeních* zformuloval obecně platná kritéria pro to, jak by měl člověk žít. Jak uvádí V. Olivová, „*hlavním cílem života bylo dosáhnout štěstí, které spočívalo v jeho radostném a příjemném prožití*“¹²². Tato autorka na témže místě uvádí, že úsilí získat co nejvíce radosti, potěšení, touha prožít co nejvíce krásných chvil, se jako červená nit vine celou historií a kulturou starověkého Egypta. Naplňování tohoto úsilí a touhy bylo dosahováno mj. skrze sportovní aktivity.

Dle Tounyho je obtížné si představit sport, který staří Egyptané neprovozovali. Archeologické nálezy, zejména malby a artefakty, ukazují na aktivity jako běh, plavání, zápas, tanec, gymnastika, hokej, jóga a mnoho dalších.¹²³ V rámci slavností, které byly věnovány kultu přírody a člověka, předváděli před početným publikem své výkony tanečníci, žongléři, akrobati, zápasníci a na vodních plochách také plavci a veslaři.¹²⁴ Řadě z těchto aktivit se oddávali faraónové a aristokracie. Jednou z nejrozšířenějších

s deskovými hrami. (srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 33.)

¹¹⁹ Dle V. Olivové je historický vývoj starověkého Egypta shrnován do čtyř základních epoch – Stará říše (27. – 23. stol. př. n. l.), Střední říše (21. – 18. stol. př. n. l.), Nová říše (16. – 11. stol. př. n. l.) a Pozdní doba (7. – 6. stol. př. n. l.). (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 41.)

¹²⁰ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 37.

¹²¹ Olivová uvádí, že lidé však tento příkaz boží rovnosti porušili (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 42.).

¹²² Srov. Tamtéž; s. 43.

¹²³ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 34–35.

¹²⁴ Srov. DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 11.

zábav byl pro ně lov, hudba a tanec.¹²⁵ V oblibě měli rovněž sledování dalších fyzických aktivit, v nichž se uplatňovala síla, dovednost a hbitost lidského těla. Nejstarší formou této zábavy bylo sledování dětských her, které byly později nahrazeny hrami mladých mužů a žen.¹²⁶

K výrazné proměně charakteru a forem pohybových aktivit došlo v období Nové říše v souvislosti s výbojnými taženími do Přední Asie. Akcentovány jsou od té doby aktivity spojené s bojem a především lovem. Mimořádné lovecké výkony faraonů jsou zachyceny nejen ve výtvarném, ale také v literárním umění, a jsou součástí nového ideálního obrazu panovníka. Pro potřeby královského lovu se adaptovala tehdy nejprogresivnější bojová technika, totiž střelba lukem z vozu taženého koňmi. Oblíbená byla rovněž střelba do nepohyblivého cíle, do terče. Lovu a střelbě se faraóni oddávali nejen ve svém soukromí, ale předváděli svou dovednost i veřejně a získávali tak obdiv diváků.¹²⁷ Aby byli úspěšní, podrobovali se již od raných let výcviku.

Mimo okruh faraonů a aristokracie se pohybové aktivity těšily také zájmu lidových vrstev. Olivová uvádí, že různé druhy fyzických aktivit byly součástí programu slavností. Ty největší z nich byly spjaty s různými fázemi vegetačního cyklu a s uctíváním ústředních božstev.¹²⁸ Obsah slavností se pojil s pohybem, kterým se vyjadřoval určitý děj. Jeho základní podobou byl běh a tanec, kterým se vyjadřovaly různé mytologické scény. Děj slavností se vyjadřoval i předstíraným zápasem, jehož vítěz byl znám předem v souladu s obsahem. Patrně všechny egyptské slavnosti rezonovaly s touhou po potěšení a zábavě, která je typickým rysem egyptské životní filosofie. Pohyb např. v podobě extatických tanců byl prostředkem, jak dané úsilí o prožití krásných chvil realizovat.¹²⁹

¹²⁵ Olivová uvádí, že se zjemňujícím se vkusem se v tanci začaly objevovat kromě měkkých pohybů těla, uměleckých otáček a akrobatických prvků také míčové hry. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 44–45.)

¹²⁶ Jako příklad těchto her lze uvést míčové hry dívek či zápasy mužů. Ti byli většinou nazí či měli jen široký bílý pás kolem beder. Základní podmínkou pro uznání tělesné krásy byla ve starém Egyptě štíhlost. Tloušťka byla vnímána nejen jako odpuzující, ale i jako známka hlouposti. (Srov. Tamtéž; s. 44, 48.)

¹²⁷ Příkladem je Amenhotep II., který údajně měřil své schopnosti i s jinými muži, a to kromě střelby i např. v běhu a ve veslování. (srov. Tam.; s. 49–51.)

¹²⁸ Základní náplní slavností byla oběť symbolicky vyjadřující zničení bohů i lidí.

¹²⁹ Srov. Tam.; s. 53–60; MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 37.

1.3.4 Čína

Podobně jako Egypt, i Čína se může pyšnit bohatou sportovní historií. Archeologické nálezy ukazují, že hry a organizovaný sport zde existovali již před narozením Krista.¹³⁰ Mechikoff poukazuje na důležitost vojenského tréninku pro válečníky i císaře. Bez něho bylo jen stěží možné udržet vlastní území nebo ho rozšířit. Během bojů používali čínští válečníci vozy, které byly jak válečnou pomůckou, tak i vyjádřením zámožnosti. Byly bohatě zdobeny bronzem, který sloužil i jako materiál pro výrobu helmic. Pěšáci se oproti tomu museli spoléhat především na své atletické schopnosti a dovednosti zacházení se zbraní.¹³¹

Dalšími populárními pohybovými aktivitami byl v Číně lov a tanec. Členové vyšších vrstev se oddávali salónním hrám, hudbě a právě tanci. Oblibě se těšila hra podobná dnešní kopané, která byla využívána i při vojenském výcviku.¹³² Rozvoj sportovních aktivit provázelo formování teorie tělocvičných a tréninkových systémů. Venkrbec s odkazem na další literaturu uvádí, že již roku 2698 př. n. l. vznikla v Číně léčebná a zdravotní gymnastika kung-fu. Jejím základem byla jednoduchá cvičení jako stoje, úklony, pohyby paží a nohou, pohyby v sedu, v lehu a dýchací cviky. Tento tréninkový systém šířili především kněží.¹³³

S příchodem Bódhidharmi do Číny roku 527 n. l. se stává populární box. Původně bylo vyučováno osmnáct boxovacích pohybů a studenti byli vedeni k vhodné ofensivní taktice. Postupně se tento systém rozšířil. Okolo roku 1070 učitel boxu Chio Yuan Shang Jen popsal více než 170 pohybů. Kromě toho sepsal sadu tréninkových pravidel, mezi kterými byly např. vegetariánská dieta, sebedisciplína a sexuální kontrola. Z těchto a dalších podobných snah se zrodila bojová umění, která jsou produktem čínské filosofie a potřeby schopných válečníků.¹³⁴ V bojových uměních se ukazuje spojení

¹³⁰ Počátek fyzické kultury jako takové se datuje až pekingskému člověku (*homo erectus pekinensis*), který žil v jeskyních nedaleko dnešního Pekingu. Archeologové zde našli tisíce kostér divokých koní a jelenů, což ukazuje na to, že pekingský člověk byl hbitý běžec a dobrý lovec. Jeskynní malby v oblasti Canhuyan zobrazují tanec a další fyzické aktivity. (srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 37.)

¹³¹ Srov. Tamtéž; s. 38.

¹³² Srov. Tam.; s. 38-39. Dle Svobody, který vychází z Allena Guttmanna, tato hra nesla název Curu a pěstovala se již v 6. stol. před Kristem. Svah, na kterém se hra provozovala, symbolizoval Zemi, míč některé z nebeských těles a hráči znázorňovali různá znamení Zodiaku. (srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 12.)

¹³³ Srov. VENKRBEK, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu*; s. 10.

¹³⁴ Mechikoff uvádí, že bojová umění za dynastií Jüan a Ming (cca 1279–1644 n. l.) reflektovala různé elementy čínské filosofie, například koncept dvou propojených protikladných sil jin a jang. (srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 38-39.)

fyzické a duchovní (nábožensko-filosofické) roviny bytí. Sport v této podobě představuje aktivitu zohledňující tělesnost i transcendentní rozměr člověka.

1.3.5 Mezoamerika

Termín Mezoamerika označuje území na americkém kontinentu. Zahrnuje oblast od pouští severního Mexika směrem na jih k Belize, Guatemale, západnímu Hondurasu a Salvadoru. Kulturním a náboženským specifickým těchto oblastí je míčová hra *ulama*. Ta má své počátky patrně u Olméků a s pozměněnými pravidly se s ní lze setkat i u Májů, Totonaků, Zapotéků a Aztéků. V adaptované podobě se *ulama* hraje v severozápadním Mexiku i dnes.¹³⁵ Dle Svobody hra obsahovala prvky, které dnes náleží více sportům. Nejvíce se blížila pravděpodobně lakrosu a házené.¹³⁶

Hra v sobě spojuje náboženské, kulturní a soutěživé prvky. Hrál se s tvrdým gumovým míčem, který zasaženým hráčům způsoboval značnou bolest. Během hry se míč házel nebo hnal po vyhrazené ploše, a to pomocí rukou, nohou (někdy nedovolené), boků či hýždí. Lze se setkat i s odpalováním míčku pomocí holí. Hráči používali rukavice, bederní pokrývky, chrániče ramen i kolenou.¹³⁷ Charakteristickým rysem hry byla rychlost, která přiváděla samotné aktéry i diváky do stavu vzrušení. Původně se *ulama* hrála na rovné ploše bez zdí či přírodních překážek. Později vznikla velkolepá hřiště zvaná *tlachtli* (*tlačtli*). Slovo pochází z aztéckého jazyka *nahuatl* a označuje nejen hrací plochu, ale i hru samotnou. Součástí hřiště byly paralelní stěny s dvěma kamennými kruhy, které sloužily jako branky.¹³⁸ Každá ze soupeřících stran se snažila prohodit míč touto protivníkovou brankou. Týmy byly složeny údajně ze 2-3 hráčů.¹³⁹

U kultur Májů a Aztéků měla hra *ulama* silný náboženský rozměr. Svoboda se orientuje na mayskou kulturu a hovoří o tom, že míč patrně symbolizoval Slunce a hrací plocha znázorňovala naši galaxii. Posvátný charakter hry se ukazuje na pravidle, že

¹³⁵ Hru *ulama* lze označit za předchůdce moderní hry *jai alai*, která je populární v dnešním Mexiku a Střední Americe. Hráči mají oblek, helmy a speciální lopatku, kterou chytají míč a vymrštují ho proti zdi. (srov. Tamtéž; s. 39-40.)

¹³⁶ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 11.

¹³⁷ Dle Mechikoffa Májové používali chrániče hrudi, aby mohli míček právě hrudí odrážet (srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 40-42.). Olivová uvádí, že hráči si kolem pasu uvažovali pruhy jelení kůže, která je chránila a usnadňovala odpalování míče. Ruce měly chráněné bandážemi. (srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 159-160.)

¹³⁸ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 40-42. Na mexickém poloostrově Yucatán se v místě zvaném Chichén Itzá lze setkat s hracím hřištěm *tlachtemalacatl*, které je známé jako „božská míčová plocha“. Hřiště pro míčové hry však bylo vybudováno mnoho typů. Některé byly uzavřené, jiné otevřené. Lišila se i velikost kamenných kruhů na zdech. Z toho lze usuzovat, že i samotná míčová hra měla několik variací.

¹³⁹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 160.

míče nebylo dovoleno se dotknout rukama, ale pouze pomocí speciálních sítěk s dřevěnou rukojetí. Cílem hry bylo umístit míč do soupeřova koše /branky. Bylo nutné určit vítěze, a tak přestože hra byla značně náročná, délka trvání zápasu se mohla vyšplhat až na tři dny.¹⁴⁰

Součástí hry byly rituální obřady spojené s lidskými oběťmi. Jejich účelem bylo uspokojit bohy a mít tak dobrou sklizeň. Oběti bohům byli samotní hráči. Existuje dokonce možnost, že během rituálního ceremoniálu byl obětován celý vítězný tým, což mělo bohy přimět k zajištění bohaté úrody.¹⁴¹ Díky tomuto existenčnímu rozměru byla hra značně intenzivní a hráči ze sebe dostávali maximum. Ačkoli se *ulama* hrála i rekreačně, její hlavní podobou byl rituální zápas s náboženskou i kulturní důležitostí. Jak uvádí Mechikoff, „*although ulama was played for recreational reasons as well, it mainly represented a deadly ritualistic struggle that had profound religious and cultural significance*“¹⁴². S odlišným popisem přichází Olivová, dle které úspěšná strana vyhrávala hru, sázky, a dokonce i pláště fanoušků protivné strany. O lidských obětech se tato autorka nezmiňuje.¹⁴³

1.3.6 Kréta

Další oblastí hodnou pozornosti je Kréta. Charakteristickým rysem mínójské civilizace byl odklon od válek a lovu a příklon ke slavnostem, jejichž součástí byly různé zábavy a hry. Mínójská společnost byla výrazně strukturovaná, ale jednotlivé sociální skupiny od sebe nebyly ostře odděleny. Mezi vládci se neprojevovalo mocenské soupeření a ženy zaujímalý svobodné postavení. Svoboda a sounáležitost nepodporující násilí se projevovaly i v pořádání velkých slavností, které byly značně populární a přístupné mužům i ženám patrně ze všech sociálních vrstev. Měly náboženský charakter a byly dobou všeobecného volného času vyplněného zábavou a diváckými zážitky. Olivová uvádí, že slavnosti byly v mínójské kultuře nejvlastnější formou seberealizace jednotlivců i celku.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 11. Tento autor ve své disertační práci popisuje rovněž hry původních Američanů (příslušníků kmene Cherokee a Apačů), druidů, afrických domorodců i sportovní klání objevující se v indických eposech Mahábháratě a Rámájaně. (srov. Tamtéž; s. 11-12.)

¹⁴¹ Kretchmar uvádí, že specifický model oběti se lišil od místa k místu: „*The specific pattern of the executions varied from culture to culture. Some Mayan accounts describe death penalties carried out immediately after a game concluded – sometimes for the captain of the losing side, sometimes for the entire losing squad, sometimes for the captain of the winning side, and even occasionally for the entire winning team.*“ (Viz KRETCHMAR, R.S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 95.)

¹⁴² Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 41.

¹⁴³ Srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 160.

¹⁴⁴ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 63-69, 75.

Vlastní představení v rámci slavností bylo zajišťováno profesionály. Kněžky v rituálních oděvech tančily extatické tance, muži se věnovaly zápasu a boxu. Náplní představení byla zřejmě i různá akrobatická vystoupení.¹⁴⁵ Vrcholem slavností byly nesporně krétské býčí hry, tedy akrobatické přeskoky běžících býků (taurobolie). Nejstarší svědectví o nich pochází z doby kolem roku 2000 př. n. l. Dle Olivové se býk stával jakýmsi živým náradím.¹⁴⁶ Přeskoky se lišily podle úrovně obtížnosti a nežádka končily tragicky. Olivová na základě výtvarných památek z daného období uvádí, že při jednodušších a lehčích skocích nastupoval akrobat proti býku ze strany, uchopil ho za rohy a jediným vymrštěním se přes něj přenesl. Při obtížnější variantě skoku nastupoval akrobat proti býku přímo a chytil ho za rohy. Býk prudkým pohybem hlavy vyhodil akrobata do vzduchu a ten udělal přes běžícího býka vysoký přemet. Snad nejobtížnější a nejnebezpečnější skok byl rozvedením předchozí varianty do tří fází. Akrobat chytil býka za rohy a když ten ho vyhodil do vzduchu, akrobat dopadl na jeho hřbet buď nohama nebo rukama. Poté se znovu vymrštil a novým přemetem seskočil s předpaženými rukama za býkem na zem. Stávalo se, že tělo akrobata nedopadlo na zem, ale na rohy podrážděného býka.¹⁴⁷

Krétské býčí hry nebyly pouze akrobatickým představením, ale i formou vyjadřování světonázorových představ. Dle Olivové byly po formální stránce odvozeny z utilitární činnosti, z lovu divokých býků. Při slavnostech byl lov přetransformován do podoby býčích her s náboženským charakterem, které měly připomínat prastaré mýty.¹⁴⁸ Hry byly vyjádřením pohybové obratnosti, krásy lidského těla a specifickým odrazem mínójské civilizace.

1.3.2 Antické Řecko

Sportovním aktivitám a všestranné kultuře těla byla v antickém Řecku věnována pozornost po celou dobu jeho existence.¹⁴⁹ Dle Kretchmara, „...*sport was a fundamental component of ancient Greek culture.*“¹⁵⁰ Oceňována byla lidská

¹⁴⁵ Je pravděpodobné, že všechny tyto aktivity měly nejrůznější symbolické kultovní významy.

¹⁴⁶ Srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 146. Býk chápaný jako náradí naznačuje souvislost krétských býčích her s moderními gymnastickými cvičeními.

¹⁴⁷ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 72.

¹⁴⁸ Srov. Tam.; s. 72-75. Přesakování býka je dle Olivové znázorněním jeho ulovení a zrocení, v symbolické podobě pak vyjádřením nových světonázorových představ o ovládnutí starého býčího božstva novými bohy.

¹⁴⁹ Tématu pohybových aktivit v antickém Řecku se autor věnoval ve své bakalářské práci, jejíž název zní *Fyzické aktivity v antickém Řecku s ohledem na Sókrata, Platóna a Aristotela* (2016). Tato kapitola z uvedené práce do značné míry vychází.

¹⁵⁰ Viz KRETCHMAR, R.S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 75.

individualita v čele s nahým tělem, které bylo vnímáno jako krásné. Právě jím se staří Řekové vědomě odlišovali od „barbarských národů“. Demokratické společenské zřízení umožňovalo Řekům všestranný tvůrčí rozvoj, který se projevil i v oblasti tělesné kultury.¹⁵¹ Ta se vyznačovala značnou soutěživostí. Dle J. Huizingy „Řekové měli ve zvyku soutěžit ve všem, v čem bylo možné se utkat“¹⁵². Sportovní soutěže byly spojeny s náboženskými rituály, čímž získávaly transcendentní rozměr.¹⁵³ Byly příležitostí k naklonění si boží přízně a k seberealizaci. Sloužily také jako příležitost k poměřování sil a schopností, díky čemuž docházelo ke kultivaci nejen fyzického těla, ale celého člověka.¹⁵⁴

Vývoj antického Řecka a s ním spojený vývoj tělesné kultury je velmi pestrý. Ve 14. a 13. stol. př. n. l. dosáhla rozmachu mykénská civilizace, která měla výrazně vojenský ráz. V rámci ní se lze setkat extatickými tanci vyjadřujícími náboženské představy, dále se zápasy, lovem a snad i se závody vozů, které se dle Olivové vyvinuly z aristokratického lovu.¹⁵⁵

Popis sportovního závodění se objevuje v 8. století př. n. l. u řeckého básníka Homéra. Ten v *Íliadě* v živé reportáži zabírající téměř 700 veršů podrobně vylíčil sportovní závody, které byly uspořádány v rámci tryzny nad zemřelým hrdinou Patroklem. Konání těchto závodů na počest zemřelého (*Áthla epi Patrokló*) vyhlásil Patroklův nejbližší druh Achilleus, nejvýznamnější hrdina Řeků, který byl zároveň pořadatelem a rozhodčím.¹⁵⁶ Kromě populárního závodu vozů s koňským dvojsprežím patřily mezi další disciplíny pěstní boj (box), zápas, běh, zápas kopím, hod diskem, střelba lukem a hod kopím. Při některých závodech byly použity zbraně a bojová technika, v jiných dokonce speciální náradí či výbava. Lze objevit zmínky o existenci určitých pravidel, týkajících se například i fair play.¹⁵⁷ Pro jednotlivé účastníky soutěží byly připraveny hodnotné ceny často tvořené válečnou kořistí. Závody se konaly v sociálně uzavřeném kruhu a aktivně se jich účastnili pouze králové a královští synové.

¹⁵¹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*; s. 10.

¹⁵² Viz HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 72.

¹⁵³ Jirásek v této souvislosti hovoří o starověkých olympijských hrách, které byly především projevem náboženské zkušenosti starých Řeků. Dle tohoto autora už hry jejich předchůdců (např. hry s býky na Krétě, tzv. taurobolie) byly součástí náboženského kultu a vedle společenské roviny měly sakrální charakter se snahou o zabezpečení božské přízně. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 273.)

¹⁵⁴ Autor této práce souhlasí s Hogenovou, dle které „sport necvičí jen tělo, proměňuje celého člověka“. (srov. HOGENOVÁ, A. *Filosofický příspěvek k metodologii*; s. 38.)

¹⁵⁵ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 77-81.

¹⁵⁶ Srov. Tamtéž; s. 83.

¹⁵⁷ Srov. HOMÉR. *Ílias*; zpěv dvacátý třetí – konkrétně s. 429-449.

Jejich součástí byli také přihlízející, tedy diváci. Panovala domněnka, že do těchto závodů mohli aktivně zasahovat i bohové, kteří údajně měli mezi aktéry své oblíbence.¹⁵⁸ Dle Kretchmara, „*the Greeks saw an intimate connection between the natural and spiritual realms. Accordingly, victors in the funeral games of Patroclus were often depicted triumphing not by physical skill alone but through divine intervention*“.¹⁵⁹

Pohybové aktivity byly rovněž situovány v městských státech. Mezi nejznámější z nich patří Sparta a Athény. U obou z těchto států lze pozorovat odlišný přístup k tělesné kultuře. Sparta byla výrazně militaristicky zaměřená. Olivová uvádí, že historikem Thúkýdidem či filosofem Platónem byla pokládána za kolébkou tělesné výchovy v celém antickém Řecku.¹⁶⁰ Tato výchova (*agóge*), zaměřená na muže i ženy, však sloužila především potřebám války. Militantní důraz vedl k odmítání atletického závodění. Jednostranné zaměření na fyzický výcvik k boji způsobily, že spartská kultura postupem času upadla.¹⁶¹

V Athénách zejména 5. stol. př. n. l. se tělesná výchova stala oproti Spartě prostředkem k všestranné kultivaci člověka. Dle R. A. Mechikoffa Athéňané usilovali o harmonii mezi duší a tělem, přičemž tělesné cvičení zaujalo ve výchovném procesu důležité postavení: „*The Athenians sought harmony of both mind and body, and consequently, physical education occupied a prominent place in the education program*“¹⁶². Fyzický trénink se konal v *palaistrách*, soukromých školách zřízených a vedených speciálními učiteli. Byl určen především chlapcům z majetných rodin.¹⁶³ Vedle *palaister* existovala tzv. *gymnasia*, která byla veřejnými institucemi. S rozmachem filosofického myšlení od konce 5. století př. n. l. v nich probíhala nejen fyzická, ale i intelektuální kultivace.

¹⁵⁸ To je možné vyzpozorovat mimo jiné ve slovech Aiáse, který při závodu v běhu sklouzl a upadl do kravského trusu: „*Běda, mně podtrhla nohy ctná Pallas (Athéna, pozn. autora), jež Odysseovi dávno už staví se po bok a pomáhá jemu jak matka.*“ Pro doplnění výkladu je možné uvést, že závodu v běhu se kromě Aiáse zúčastnil právě vítězný Odysseus a také Antilochos, který skončil poslední. (viz Tamtéž; s. 445-446.)

¹⁵⁹ Viz KRETCHMAR, R.S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 67.

¹⁶⁰ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 102-103.

¹⁶¹ Tento pád byl způsoben patrně důrazem na přísnou kázeň a orientací pouze na boj, díky čemuž byl narušen přirozený rytmus lidského života. Tím navíc začal soustavně klesat počet Sparťanů (srov. Tamtéž; s. 102-104.). Mechikoff doplňuje, že Sparta díky militantnímu zaměření zanedbávala ostatní oblasti lidského života, jako např. umění, vědu, písemnictví či filosofii. (srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 64.)

¹⁶² Viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 65.

¹⁶³ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 106.

Gymnasion

Dle *Slovníku antické kultury* existovala gymnasia v každém řeckém městě. V budově gymnasia byla hřiště, míčovny, lázně, sad a kryté chodby. Poblíž stával zimní stadion a veřejné knihovny. Z původních prostších forem se v helénistické době vyvinula forma monumentální budovy, umístěné uprostřed stromoví a vybavené veškerým komfortem. Ke gymnasiu patřila palaistra, tedy pískem pokryté cvičiště se sloupovým ochozem a šatnami. K běhu sloužila závodní dráha nazývaná jako stadion. Dále se objevovaly plochy určené pro hod diskem a oštěpem, pro skok do dálky a pro zápas.¹⁶⁴ Podobně o antických gymnasiích hovoří H. L. Reidová: „*Ancient gymnasia were more like modern parks: open-air spaces with easy access to water and room for running, wrestling, and other sports. Sometimes they included covered colonnades to protect athletes from the sun and rain. There might also have been facilities for undressing and oiling the skin, as well as storage rooms and bathing facilities.*“¹⁶⁵

V gymnasiích se především mladí chlapci (efébové) připravovali na vojnu, věnovali atletickým a dalším pohybovým aktivitám, ale i četli, recitovali či rozprávěli s filozofy.¹⁶⁶ Tím docházelo k harmonickému sjednocení tělesné a duševní složky člověka (*kalokagathia*¹⁶⁷). Ideál kalokagathia se realizoval prostřednictvím praktické výchovy (*paideia*), která kladla důraz na rozvoj lidského těla pomocí tělesných cvičení, ale i na rozvoj lidského vědomí skrze filozofické rozhovory.¹⁶⁸

Antická gymnasia se stala oblíbenými místy mezi filozofy. Klasická řecká filozofie 5. a později 4. století př. n. l. se rozvíjela především v prostředí athénských gymnasií. Jak uvádí H. L. Reidová, „*classical Greek philosophy, aimed primarily at virtue, found fertile soil in Athens's gymnasia*“¹⁶⁹. Filozofie se v prostředí gymnasií úzce provázala s oblastí tělesných aktivit. Opět dle H. L. Reidové, „*the philosophers went to the*

¹⁶⁴ Srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 238.

¹⁶⁵ Viz REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 12.

¹⁶⁶ Srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 238.

¹⁶⁷ Poprvé je tento termín doložen u básnířky Sapfó. Pochází ze starořeckého *kalos* (krásný), *kai* (spojka a) a *agathos* (dobrý, ušlechtilý, vzdělaný). Vznik a postupné formování obsahu kalokagathie spadá do 7. a 6. století př. n. l. (srov. JIRÁSEK, I. *Filozofická kinantropologie: setkání filozofie, těla a pohybu*; s. 216.; OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 98.). Dle *Slovníku antické kultury* termín *kalokagathia* značí tělesnou krásu spojenou s duševní ušlechtilostí v harmonické jednotě (BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 306.). K hlubšímu studiu *kalokagathie* viz článek I. Martínkové *Jak rozumět kalokagathii?* (2012)

¹⁶⁸ Obsahem praktické výchovy bylo gymnastické vzdělání (*gymnastiké*) a múzické umění (*músiké*), díky nimž byl mladý jedinec rozvíjen nikoli jednostranně, nýbrž komplexně (srov. JIRÁSEK, I. *Filozofická kinantropologie: setkání filozofie, těla a pohybu*; s. 218.).

¹⁶⁹ Viz REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*; s. 7.

gymnasia in order to train souls for virtue, and their methods both reflected and included athletic activities”¹⁷⁰

Přítomnost filosofů v gymnasiích je možné vypočítat již u Pýthagory, který údajně lákal mladé atlety ke studiu filosofie tak, že jim nejdříve sám platil. Když poté atlet projevil o studium zájem, dával peníze naopak on Pýthagorovi.¹⁷¹ Gymnasia navštěvoval také Sókratés. S mladíky rád soupeřil na intelektuální rovině, ojediněle i ve smyslu sportovním. Na rozdíl od Pýthagory však Sókratovi o peníze nešlo, jak je patrné z celé řady Platónových dialogů. Sókratův žák Platón¹⁷² učil své stoupence v gymnasiu héraa Akadéma - v Akademii, Platónův žák Aristotelés později v Lykeiu.¹⁷³ Kretchmar uvádí, že filosofové Sókratés, Platón a Aristotelés se zabývali rolí fyzické aktivity a sportu v lidském životě. Obhajovali tělesnou výchovu jako klíčový prvek ve výchově občana obce, řešili vztah duše a těla a doporučovali harmonický rozvoj fyzických a intelektuálních dovedností.¹⁷⁴ Harmonické propojení tělesného a duševního rozvoje bylo ve 4. století př. n. l. narušeno, když se na jedné straně i díky vlivu filosofů akcentovala duševní stránka člověka, díky růstu popularity profesionální atletiky se naopak objevoval jednostranný důraz na pěstění těla.¹⁷⁵

Olympijské hry

Důležitou úlohu hrály v antickém Řecku veřejné hry. Mezi ně patří tzv. panhelénské slavnosti, které zahrnují hry pýthijské, isthmické, nemejské a olympijské. Jednalo se o závodění při náboženských slavnostech pořádaných k počtě bohů.¹⁷⁶ Na rozdíl od jiných řeckých slavností přerostly panhelénské hry svůj původně lokální význam a získaly všeřecký charakter.¹⁷⁷

¹⁷⁰ Viz Tamtěž; s. 5.

¹⁷¹ Srov. Tam.; s. 44.; REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 10, 145-146.

¹⁷² Sám se aktivně věnoval zápasu. Jeho účast ve sportu je však předmětem rozsáhlých debat. K tomuto tématu viz např. MECHIKOFF, Robert A. *A History and Philosophy of Sport...*; s. 51-52., REID, H. L. *Sport and Moral Education in Plato's Republic*; s. 173., KRATOCHVÍL, Z. *K potěše bohů a lidí*; s. 11. In *Hermeneutika sportu*.

¹⁷³ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 136.; REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*; s. 43.; REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 10.

¹⁷⁴ Srov. KRETCHMAR, R.S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 75.

¹⁷⁵ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 137, 139-144. Dle Slovníku antické kultury výraz atletika (*athlétiké*) označuje úpadkový stav řecké gymnastiky, kdy profesionální atleti (*athlétés*) ji provozují jako zápasnické řemeslo (srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 85.)

¹⁷⁶ Olympijské hry se konaly jednou za čtyři roky koncem léta v Olympii k počtě boha Dia. Nemejské hry konané jednou za dva roky v Nemeji v Argolidě byly zasvěceny Diovi Nemejskému. Isthmické hry konané jednou za dva roky na korintském Isthmu byly zprvu zasvěceny kultu královského synovce Melikerta, později vládci moří Poseidonovi. Pýthijské hry se konaly jednou za čtyři roky v Delfách k počtě boha Apollóna a rovněž k uctění památky jím zabitého hada-draka Pythóna. (srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 292, 410, 432, 521.; DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 30.; KRATOCHVÍL, Z. *K potěše*

Za nejstarší a nejprestižnější jsou považovány hry olympijské.¹⁷⁸ Dle mýtů bylo závodění na těchto hrách založeno bohy či héroji, kteří v nich byli i prvními, privilegovanými aktéry. Svoboda v návaznosti na Lincolna Harveyho a Roberta Ellise uvádí, že místo konání her, Olympie, se stalo Diovou svatyní kolem roku 1000 př. n. l., a hry byly pořádány na počest tohoto božstva. Olympijský festival zahrnoval od počátku náboženské ceremonie v čele s rituálními obřady.¹⁷⁹ Dle Jiráskova starověké olympijské hry byly projevem náboženské zkušenosti, formou religiózního obřadu. Během sportovních soutěží se atlet snažil obětováním veškerých svých sil zabezpečit si božskou přízeň. Prostřednictvím pohybu docházelo k překračování hranic lidské existence směrem k věčnému, absolutnímu, božskému.¹⁸⁰

První olympijské hry se konaly pravděpodobně roku 776 př. n. l. Toto datum ovšem slouží spíše jako orientační bod než jako přesný historický údaj.¹⁸¹ Zpočátku byly hry pouze jednodenní a obsahovaly jediné atletické klání – běh (*dromos*) na délku jednoho *stadia* (600 stop, tj. 192,27 m).¹⁸² Dle historického popisu řeckého spisovatele Pausania pocházejícího z 2. století n. l. v něm zvítězil Élidan Koroibos. Patrně neměl v Olympii sochu a údajně byl pohřben na nejzazším pomezí Élidy.¹⁸³ Později atletické disciplíny pravidelně přibývaly¹⁸⁴, byly však i rušeny, jako v případě chlapeckého pětiboje.¹⁸⁵

Bohů a lidí; s. 8. In *Hermeneutika sportu.*; MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 63.)

¹⁷⁷ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 111.

¹⁷⁸ Srov. MECHIKOFF, Robert A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 63.; OLIVOVÁ, Věra. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 117.

¹⁷⁹ Svoboda uvádí, že ústřední pozice všech obřadů patřila Diově chrámu ležícímu v zalesněném háji. Zde bylo poraženo 100 volů a černý býk, jejichž těla poté sloužila jako zápalná oběť. Popel a ostatky nebyly nikdy uklizeny, takže přítomní ve svatyni doslova stály na obětínách. (Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 13.)

¹⁸⁰ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 272-274.

¹⁸¹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 112. Dle *Slovníku antické kultury* olympijské hry roku 776 př. n. l. nevznikly. V tomto roce se však údajně poprvé začala zapisovat jména vítězů (olympioniků) a započalo vedení chronologických záznamů. (Srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 432.)

¹⁸² Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 14. (Srov. PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku I.*; s. 377.; PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku II.*; s. 127.)

¹⁸³ Srov. PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku I.*; s. 377.; PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku II.*; s. 127.

¹⁸⁴ Na čtrnáctých olympijských hrách r. 724 se objevil *diaulos*, tedy běh na délku dvou *stadií* (tam a zpět). Během patnáctých her r. 720 byl zařazen *dolichos*, vytrvalostní běh na dlouhé tratě (v pravděpodobné délce sedmi, později dvanácti a dvaceti čtyř *stadií*). Od tohoto roku se také ujal zvyk, aby atleti závodili zcela nazí. U osmnáctých her r. 708 se program rozšířil o *palé* (obdoba dnešního řeckořímského zápasu) a *pentáthlon* (pětiboj, jenž se skládal z běhu na jeden stadion, skoku do dálky, hodů diskem, hodů oštěpem a zápasu). Na 23. hrách r. 688 byl zaveden *pigmé* (box ve velmi tvrdém provedení). Během 25. her r. 680 mohli olympijští diváci kromě dosavadních atletických (gymnických) disciplín poprvé sledovat *tethrippon* (rychlostní závod na dvoukolečných vozech s koňským spřežením). Na 33. hrách roku 648 se objevil *hipposkelétion* (závod jezdců na koních) a také *pankratíon* (spojení boxu a zápasu). Později r. 520 byly hry obohaceny ještě o *hoplítodromos* (běh těžkooděnců se štítem a přilbou), čímž byl vývoj

Došlo i k prodloužení délky trvání her, které v éře vrcholného rozkvětu (468–400 př. n. l.) trvaly 5-6 dnů. Dříve nevelké atletické stavby vystřídal stadión pro přibližně 40,000 diváků, který byl vybudován po roce 550 př. n. l.¹⁸⁶ V průběhu her se nedaleko Olympie konaly samostatné závody dívek spojené se slavností bohyně Héry (tzv. *héraje*), protože ženy byly (společně s otroky, barbary, vrahy a zloději) z účasti na olympiádě vyloučeny.¹⁸⁷

Vítězové olympijských her se těšili značné slávě a společenské prestiži. Dovalil uvádí, atleti byli hned po vítězství odměňováni palmovou ratolestí a po skončení her olivovým věncem. Měli právo postavit si v Olympii či jinde své sochy. Básníci i lidé v kraji, odkud pocházeli, jim prokazovali pocty.¹⁸⁸ Cesta k vítězství však vedla skrze usilovné zápolení (*agón*¹⁸⁹). Dle J. Oborného nelze ztotožnit agónistiku (závodění) se sportem, protože oba pojmy mají odlišný původ a význam. Zatímco sport ve své etymologii odkazuje k zábavě a rozptýlení, agónistika pocházející z řeckého *agón* odkazuje k zápasení, boji či vedení sporu.¹⁹⁰ Pisk uvádí, že původní soutěže byly „soutěžemi pro věnec“ (*stefanitis agón*), později došlo k jejich nahrazení „soutěžemi pro peníze“ (*chrematitis agón*). Tím došlo k odklonění od dřívějšího ideálu a ke zdůraznění významu materiálních poct.¹⁹¹

Vítězem se na hrách mohl stát pouze ten, kdo ve sportovním závodění prokázal svou výtečnost (*areté*). Tento pro řeckou kulturu zásadní pojem je problematické

programu v podstatě ukončen. Je třeba dodat, že kromě různých druhů atletických závodů byly přibližně do 80. olympiády součástí programu i hra na hudební nástroje či soutěže pro básníky a recitátory, což odkazuje k řeckému ideálu harmonického rozvoje těla i duše. (srov. Srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 432-433; DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 30-31; MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 71.; OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 111-113, 120.)

¹⁸⁵ Srov. KRATOCHVÍL, Z. *K potěše bohů a lidí*; s. 9. In *Hermeneutika sportu*.

¹⁸⁶ Srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 71. Zůstává otázkou, jaké postavení měly v pozdější fázi vývoje olympijských her náboženské obřady. Dle V. Olivové se postupně sportovní závodění vymanilo z područí sakrálních obřadů a zatlačilo je do pozadí (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 113.). V. Svoboda naopak uvádí, že nikdo nedošlo k omezení náboženského charakteru her. Odkazuje přitom na L. Harveyho, dle kterého atletickým disciplínám náležel jediný den a všechny zbývající náležely náboženským rituálům. (srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 14.)

¹⁸⁷ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 117.; KRETCHMAR, R.S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 81; PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku I.*; s. 396-398.

¹⁸⁸ Srov. DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 31.

¹⁸⁹ Ve *Slovníku antické kultury* je tento pojem definován jako závod, zápas či soutěž. (srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 18.)

¹⁹⁰ Srov. OBORNÝ, J. *Filozofie a sport*; s. 10. Dle autora některé agonální aktivity (např. závod v běhu) lze označit za sport, jiné (např. soutěž v recitaci básní) pro nedostatečný důraz na předvedení pohybových dovedností sportem nejsou.

¹⁹¹ Srov. PISK, J. *What Is Good Sport: Plato's View*; s. 68.

vyložit. Dle *Slovníku antické kultury* znamená ctnost a všechny dokonalosti.¹⁹² Výkladu tohoto pojmu se věnuje česká profesorka Anna Hogenová, která ho pro zdůraznění jeho významu píše velkými písmeny. Dle ní *ARETÉ* není „clare et distincte“ (jasné a ohraničené). Je spíše pozadím, kontextem, horizontem, Celkem. Termínem *ARETÉ* se nazývá přivedení sebe sama do plné dokonalosti, do plnosti podstaty.¹⁹³ P. Kalenský v návaznosti na Hogenovou uvádí, že dnešní překladatelé se pokoušejí přeložit *ARETÉ* jako „výbornost“, „výtečnost“, ale tyto ani žádné další výrazy nemohou vystihnout veškeré konotace výrazu *ARETÉ*. Tento výraz navrhuje tedy nepřekládat. Déle uvádí, že tento výraz se v řecké písemné tradici poprvé vyskytuje v 6. stol. př. n. l. a většinou je zmiňován v souvislosti se spravedlností.¹⁹⁴ Svoboda doplňuje, že význam ideálu *ARETÉ* souvisí se změnami, jimiž člověk během svého historického vývoje procházel. Odlišně byl interpretován ve starověké Spartě, jinak jej vnímali sofisté, Platón či Aristotelés, odlišným způsobem by jej realizovali lidé dnešní doby.¹⁹⁵ Přes rozdílné interpretace pojmu *areté* zůstává skutečností, že tento ideál prostupoval život řeckého občana a byl milníkem pro jeho snažení nejen na olympijských hrách.¹⁹⁶

Antické olympijské hry si získaly společenskou prestiž a byly významnou součástí řecké kultury. Na hrách byli přítomni obchodníci, řemeslníci, dokonce i filosofové.¹⁹⁷ Zánik antických olympijských her se datuje do roku 393 n. l., kdy je římský císař Theodosius na základě preference křesťanských forem náboženského kultu zakázal. Výzkumu současných archeologů však ukazují, že hry mohly pokračovat až do roku 493 n. l. či do pozdějšího období.¹⁹⁸ Antická předloha se stala inspiračním zdrojem novodobého olympismu, jehož vznik se pojí se jménem francouzského pedagoga a historika Pierra de Coubertina (1863-1937).

¹⁹² Srov. BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*; s. 63.

¹⁹³ Srov. HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filosofie*; s. 6, 14. Podrobnějšímu rozboru pojmu *areté* u Hogenové je věnována pozornost v závěrečné kapitole práce.

¹⁹⁴ Srov. KALENSKÝ, P. *ARETÉ, výchova, sport*; s. 11.

¹⁹⁵ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 15.

¹⁹⁶ Jak uvádí R. A. Mechikoff, ideál *areté* se netýkal pouze atletů, ale i básníků, filosofů, prostých občanů či veřejných sluhů (srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 58.).

¹⁹⁷ Jirásek odkazuje na zprávy Diogena Laertia, který referuje o účasti Pýthagory na olympijských hrách a o pěstním zápase Platóna na isthmických a pythijských hrách (možná také olympijských). Dále jmenuje Milóna z Krotónu (ten na olympijských hrách zvítězil v zápase dokonce pětkrát), dramatika Euripída, dále Thúkidida, Thaléta z Milétu, Pindara, Anaxágoru, Démosthena či účastníky Platónových dialogů Hippia či Gorgiu. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 274.)

¹⁹⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 273.; MECHIKOFF, Robert A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 69.)

1.3.3 Řím

Podobně jako v antickém Řecku jsou dějiny sportovních aktivit v rámci vývoje římského impéria velmi pestré. Řada prvků byla Římany přejata od Etrusků, kteří v 8. stol. př. n. l. založili ve střední Itálii, na místě latinských vesnických osad, město Řím. Etruskové tvořili specifickou vyspělou kulturu odrážející řadu orientálních i řeckých vlivů. Holdovali hudbě a především veřejným hrám, které měly náboženský charakter. Jejich náplní byly nejrůznější druhy fyzických aktivit, např. tanec, zápas, box, běh, hod diskem a oštěpem, skok, plavání, skoky do vody, závody vozů, ale i lov na válečné zajatce či hry a zápasy se zvířaty. Existují doklady, že některým aktivitám (např. zápasu) se aktivně věnovaly i ženy. Hrámy přihlížely diváci, kteří se diferencovali podle sociálního postavení.¹⁹⁹ Dle Mechikoffa Římané z etruské kultury přijali např. brutalitu her pojícími se krvavými souboji lidí i zvířat. Podobně jako Etruskové věřili Římané v důležitost lidských obětí pro uctění památky svých zemřelých.²⁰⁰

Pohybové aktivity se v římské říši pojily především s permanentní vojenskou expanzí, která vtiskovala základní charakter celé římské kultuře. Mladíci byly podrobováni armádnímu výcviku, který se konal na Martově poly a zahrnoval běh, zápas, box, hod oštěpem, střelbu lukem, šerm, skoky, plavání a míčové hry. Ideálem římského občana byla vlastnost statečnosti (*virtus*²⁰¹). Ta v sobě zahrnovala vojenskou i osobní kázeň a disciplínu, zbožnost (*pietas*) projevující se v oddanosti bohům, Římu a spoluobčanům.²⁰² Římská fyzická kultura byla zaměřena primárně na vojenskou přípravu. Lidské tělo nemělo prakticky žádnou hodnotu, a proto byla Římanům cizí jeho speciální kultivace po vzoru Řeků.²⁰³

Významnou úlohu hrály v římské kultuře veřejné slavnosti pořádané zpočátku k uctění bohů. V rámci nich se konaly veřejné hry – *ludi*. Dle Svobody odkazujícího na Lincolna Harveyho se jednalo o státem sponzorované události, z nichž některé byly soustředěné na posvátné rituály (např. *Ceres* nebo *Cybele*), jiné byly konány na počest

¹⁹⁹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 155-161.

²⁰⁰ Srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 83.

²⁰¹ Dle Jirásky se jedná ideál transformovaný z řeckého *areté*, který ovšem nabývá odlišných konotací. Nejde již o směřování k dobru, ale především o sílu a moc. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 244.)

²⁰² Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 164.; MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 89. Svoboda uvádí, že ideál *virtus* jakožto ctnost či mužnost byl pevnou součástí římské mytologie. (srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 16-17.)

²⁰³ Srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 89; OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 163-166.

vojenských vítězství či triumfů vládce (*Ludi Victoriae Sullanae, Ludi Victoriae Caesaris, Ludi Fortunae Reducis...*). Klíčovou roli při nich hrála fyzická klání.²⁰⁴ Hry byly zpočátku jednodenní, postupně se však prodloužily na několik dní. Dle Olivové se skládaly ze tří druhů představení – z her v cirku (*ludi circenses*), z her se zvířaty (*venationes*) a z divadelních představení (*ludi scaenici*).²⁰⁵

Od poloviny 3. století př. n. l. se na římském fóru začaly příležitostně konat slavnosti pořádané a financované soukromými osobami. Vojevůdci a politici se tímto způsobem snažili zajistit si veřejnou podporu a přízeň. Hlavní náplní těchto slavností byly gladiátorské hry, tedy souboje dvojic na život a na smrt. Aktéři byli nejprve váleční zajatci, postupně začaly být zápasníci speciálně školeni v gladiátorských školách. Mechikoff uvádí, že termín gladiátor pochází ze slova *gladius*, což označuje válečnou římskou zbraň. Gladiátorů dle něho existovalo 8 hlavních typů.²⁰⁶ Zpočátku nebyly gladiátorské hry součástí veřejných her (*ludi*), ale jednalo se o podívanou (*munera*). Se zánikem republikánského systému koncem 1. stol. př. n. l. a nástupem císařství se tyto podívané staly natolik zásadní součástí římské kultury, že byly považovány za právo římského lidu.²⁰⁷

Slavnosti císařského Říma se konaly k počtě nejrůznějších bohů, ale především k počtě císaře. V průběhu roku se jich konalo velké množství a byly značně populární.²⁰⁸ Speciálním druhem veřejných her se staly hry v amfiteátru. Dopolední program byl vyhrazen hrám se zvířaty (*venationes*). Během této doby mohli diváci spatřit zajatá exotická zvířata, jejich lov a porážky.²⁰⁹ Dle Svobody měla prohlídka zvířat za cíl vyvolat v přihlížejících obavu z krutosti přírody. Jejich porážka pak ukazovala sílu Říše představované osobou panovníka, který demonstroval svou moc nad

²⁰⁴ Srov. SVOBODA, V. Sport jako teologická výzva; s. 16.

²⁰⁵ Hry v cirku se skládaly ze závodu vozů a z boxerských soubojů. Předváděna byla i umělecká jízda na koni zahrnující akrobatické přeskoky z jednoho koně na druhého (tzv. *ars desultoria*). Od 2. stol. př. n. l. se při hrách v cirku objevuje i řecká atletika – zápasy, box a závody v běhu. Ve stejné době se při hrách v cirku objevují i hry s exotickými zvířaty. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 166-170.)

²⁰⁶ Srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 94.

²⁰⁷ Tento postoj vyjádřil básník Juvenalis heslem *panem et circenses* – chléb a hry. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 171, 173.)

²⁰⁸ Olivová hovoří o hrách v cirku (především závody vozů a tradiční jezdecká hra *lusus Troiae*), v amfiteátrech, scénických hrách a řeckých hrách (srov. Tam.; s. 174-177.).

²⁰⁹ Nejčastěji se lovili medvědi, lvi, panteři, nosorožci, sloni, krokodýli, či žirafy. Olivová uvádí, že za císaře Nerona bylo při jediných hrách poraženo čtyři sta medvědů a tři sta lvů. Svoboda cituje Lincolna Harveyho a uvádí, že roku 55 př. n. l. bylo v Pompejích možno spatřit porážku 1000 lvů a leopardů. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 177, 180; SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 18.)

přírodou.²¹⁰ Polední přestávka byla vyhrazena popravování odsouzených a nepřátel státu (např. křesťanů). Tato část demonstrovala císařovu moc nad spravedlností.²¹¹ Odpolední program zahrnoval zápasy cvičených gladiátorů. Olivová uvádí, že gladiátoři byli cvičeni v gladiátorských školách, které v průběhu 1. stol. n. l. ztratili svůj původně soukromý charakter a byly převedeny do vlastnictví a správy státu. Základní výcvik byl podobný armádnímu.²¹² Dle Svobody během zápasů gladiátoři ukazovali, jak správně umírat. V momentu přijetí smrti prokazoval zápasník svoji ctnost (*virtus*). O osudu poraženého, avšak doposud nezabitého gladiátora, rozhodoval přihlížející lid pomocí otočení palce směrem k zemi či do nebes. Rozhodnutí zůstávalo na císaři, který tak demonstroval svou vládu nad životem a smrtí. Svoboda tuto skutečnost interpretuje tak, že sport se ve starověkém Římě stal politickým nástrojem a tělesná dovednost současně s absencí strachu z tělesné smrti byly chápány jako jeden z přímých způsobů, jak dosáhnout nejvyšší cti jedince i celé rodiny.²¹³

Veřejné hry císařského Říma neměly co do velkoleposti obdobu ani v předcházejících, ani v následujících etapách historického vývoje. Jednalo se o podívanou sloužící k pobavení statisiců a k vyplnění jejich volného času. Kromě her v cirku a amfiteátru k nim patřily i řecké zápasy (*certamina Graeca*), aktijské či kapitolské hry.²¹⁴ Dle Olivové „*hry maximálně excitovaly diváky prostřednictvím fenoménu krve, agonálního principu spojeného s novými formami identifikace diváků s aktéry, vnější nádherou a mnohotvárností podívané. Osobou císaře, k jehož počtě a oslavě se konaly, převzaly hry funkci starých náboženských rituálů na novém, profánním základě*“²¹⁵. Hry se setkávaly i s odpůrci, kteří byli v pozdější době především z řad křesťanů.²¹⁶ Z řecky píšících apologetů 2. století po Kr. se s první

²¹⁰ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 18.

²¹¹ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 177; SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 18.

²¹² Vedle trenérů byly ve školách maséři, lékaři, výrobci zbraní a speciálních bandáží rukou i krejčí k výrobě nejrůznějších atraktivních oděvů. (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 177.)

²¹³ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 19. Jako doplnění výkladu je možné uvést, že dle Olivové bylo součástí programu her také předvádění námořních bitev (*naumachii*). (srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 180.)

²¹⁴ Součástí řeckých zápasů byly závody v běhu a především těžkoatletické disciplíny – zápas, pankration, a hlavně box. Vzkříšena byla římskými císaři i sláva olympijských her. Díky císaři Augustovi se rozrostl rovněž počet panhelénských her, když na památku svého vítězství u Aktia založil tzv. aktijské hry s bohatým atletickým programem. Roku 86 n. l. založil císař Domitian kapitolské hry, které bohatostí programu i popularitou vyrovnaly panhelénským hrám a byly slaveny až do konce trvání římské říše. (srov. Tamtéž; s. 182-184.)

²¹⁵ Srov. Tam.; s. 185.

²¹⁶ Dle Olivové se od her v amfiteátru odvracely především vzdělané vrstvy. Podnětem byl drastický prvek reálné smrti, který byl součástí těchto her. Ten měl své kořeny v římském pojetí člověka, který

polemikou proti hrám lze setkat u Syřana Tatiana, který ve spisu *Promluva k Řekům* odsuzuje gladiátorské a boxerské zápasy a rovněž ostře vystupuje proti divadlu a hercům s jejich nepřírozenými a neslušnými gesty.²¹⁷ Svoboda uvádí jako nejznámější kritiky her z řad křesťanů Tertulliana a Jana Zlatoústého, kteří hry kritizovali mimo jiné jako modloslužebnictví.²¹⁸ S ohledem na brutalitu her a prvek reálné smrti je dle autora problematické označit římské hry za sport. V ryzím sportu totiž nejde o to svého soupeře zničit, protože to je v rozporu se základními lidskými právy. Činnosti, které danou snahu vykazují a zároveň se svou povahou sportu blíží, je proto třeba chápat jako degradovanou formu sportování.

Kromě veřejných her hrály v římském impériu pohybové aktivity význam také v oblastech lékařství a školství. Řecký lékař Galénos²¹⁹ ve svých dílech zavrhoval profesionální atletiku, po vzoru starých řeckých lékařů ale propagoval léčebnou gymnastiku. Oceňoval všechny formy pro něj přirozeného pohybu (např. veslování, běh, skoky, šerm, nošení břemen, hod oštěpem, jízdu na koni). Mimořádný význam přikládal míčovým hrám, které měly systematicky procvičovat a posilovat celé tělo.²²⁰ Spisovatel Quintilianus zdůrazňoval nezbytnost fyzického výcviku pro mládež. Oproti tvrdé vojenské kázni spojené s tělesnými tresty ocenil význam dětských her. Podle jeho názoru dítě, které si nehraje, nebude později schopno naučit se ani pracovat.²²¹

Fyzická kultura antického Říma zrcadlila úroveň, charakter a potřeby soudobé římské společnosti a státu. Ideovým základem byla odlišná od kultury řecké, která kladla mimo jiné větší důraz na jedince a krásu tělesnosti.²²² Don Kyle uvádí, že Římané se oproti Řekům vyžívali v násilnějších a grandióznějších hrách.²²³ Přes značné

v případě nižších společenských vrstev neměl cenu. Pojem humanity v římské kultuře neexistoval. (srov. Tam., s. 182.)

²¹⁷ Srov. TATIAN. *Promluva k Řekům: řecko-české vydání*; kap. 22 a 23.; TERTULLIANUS. *O hrách: de spectaculis*; s. 63.

²¹⁸ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 56-62.; TERTULLIANUS. *O hrách: de spectaculis*; s. 91-201. V pokusu o vysvětlení skutečnosti, proč lidé holdují hrám, uvádí Tertullianus potěšení, které hra přináší. Touhu po něm vnímá jako kořen hříchu a zároveň jako odklon od křesťanských ideálů: „*Touha po potěšení je totiž natolik silná, že z nevědomosti učiní příležitost k hříchu a svědomí svede k sebeklamu.*“ (viz Tamtéž; s. 91-93.)

²¹⁹ Zpočátku působil jako lékař gladiátorské školy v rodném maloasijském Pergamu i v Římě, později se stal osobním lékařem císaře Marka Aurelia. Pro více informací k jeho životu a profesnímu zaměření viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 89-90.

²²⁰ Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 185.

²²¹ Srov. Tamtéž; s. 186.

²²² Pro stručné srovnání římské kultury s řeckou viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 85-86, 103-104.

²²³ Srov. KYLE, D. *Directions in Ancient Sport History*; s. 10. Tento autor uvádí k římskému sportu následující: „*The major focus of Roman sport was the truly Roman type of diversion found in the circus*

rozdíly v konkrétních jeho podobách sdílejí antické Řecko a Řím vášeň pro sport. Jak uvádí Mechikoff, „*sport was imbedded in the cultural fabric of Rome as it was in Greece, although their respective views of the body were dichotomous, as were their methods of physical education and training*“²²⁴. Sport v obou kulturách cílil na získání a kultivaci ctnosti (*areté, virtus*). Minimálně v tomto bodě je patrný jeho filosofický přesah²²⁵, ačkoli některé sportovní formy, zejména římské hry s jejich politickou prosyceností a brutalitou, zůstávají značně diskutabilní.

1.4 Vztah mezi sportem tradičním a moderním

Pohybové aktivity ve výše popsaných etapách historického vývoje vykazují charakteristické rysy, které je odlišují od moderního sportu. R. S. Kretchmar v návaznosti na Alenna Guttmanna uvádí pět klíčových charakteristik tradičního sportu. Dle něho byl tradiční sport posvátnou záležitostí, pojil se s určitým místem, měl vojenský (bojový) ráz, udržoval si stálou podobu a nebyla v něm rovnost: „*Ancient sport reflected and reinforced the unequal social worlds that people inhabited. It also reflected and reinforced the dominance of religion in ancient cultures, as well as the martial ethic, the durable nature of institutions and customs, and the local focus of everyday life.*“²²⁶

Kretchmar nabízí podrobný rozbor jednotlivých charakteristik tradičního sportu. Jako posvátná záležitost byl sport spojen s náboženskými rituály a slavnostmi. Skrze pohybové aktivity vyjadřoval člověk příčinu, podstatu a účel vlastní existence. Festivaly, jichž byly pohybové aktivity nedílnou součástí, se konaly primárně k počtě bohů, nikoli k oslavě lidské atletické dokonalosti.²²⁷ Tradiční sporty se rovněž pojily s konkrétními místy a obsahovaly tamní zvyky a praktiky, což se projevovalo zejména v pravidlech. Sportovci jen zřídka cestovali za vzdálenými soutěžemi, jako je tomu

and arena, a legacy from the Etruscans with their preoccupation with death... Roman sport was multi-dimensional; it is hard to get at the generalized or common Roman attitudes to athletics, physical education, and spectator sport.“ (srov. Tamtéž; s. 21.)

²²⁴ Viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 104.

²²⁵ Pro více informací k tématu ctnosti v antickém sportovním světě viz REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*.

²²⁶ Viz KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 62, 64. Kretchmar rovněž uvádí, že pro některé verze tradičního sportu je charakteristická brutalita (srov. Tamtéž; s. 99.)

²²⁷ Srov. Tam.; s. 62. Ačkoli se lze setkat s pojetím moderního sportu jakožto „nového světového náboženství“, spíše než na posvátný rozměr sportovní aktivity se tím odkazuje na vášeň, s jakou diváci a fanoušci zejména moderním profesionálním sportům holdují.

dnes.²²⁸ Sportovní aktivita často sloužila jako příprava na válečnou činnost. Zahrnovala přesnější a realističtější znázornění boje než moderní sporty. Dle Kretchmara, „*ancient war games taught weaponry skills, schooled participants in the hand-to-hand engagement, and inculcated the psychological skills necessary to withstand the rigors of battle.*“²²⁹ Sportovní soutěže, festivaly a slavnosti se vyznačovaly stabilitou a konaly se po staletí. Příkladem jsou dle Kretchmara Olympijské hry, které se konaly s relativně málo fundamentálními změnami od roku 776 př. n. l. do roku 393/4 n.l.²³⁰

Tradiční sport se rovněž vyznačoval nerovnostmi, která se projevovala např. v nerovných možnostech účastnit se soutěží a pohybového výcviku či v nekategorizovaných podmínkách soutěžení. O nerovných možnostech sportování pojednává J. Dovalil, který např. uvádí, že Olympijských her se mohl účastnit bezúhonný řecký občan, který prošel alespoň desetiměsíčním výcvikem a prokázal dostatečnou úroveň pro olympijské zápolení. Z her byly kromě barbarů a zločinců vyloučeny také ženy, které na nich nemohli závodit ani přihlížet jako diváci.²³¹ Co se nekategorizovaných podmínek soutěžení týče, V. Olivová hovoří o disciplíně těžké atletiky tzv. pankrationu, tedy souboji, který v sobě spojoval box a zápas. Během něho bylo dovoleno vše – škrcení, škrábání, kousání, strkání prstů do očních důlků, do úst apod. Souboj probíhal i na zemi a rány bylo možno zasazovat na celé tělo, a to jak otevřenou rukou, tak i pěstí.²³² Kretchmar uvádí, že antické bojové sporty neměly váhové kategorie. Rovněž míčové hry se údajně hrály na hřištích s odlišnou velikostí, týmy neměly vždy stejný počet hráčů a rovněž rozměry branek se lišily.²³³

Ačkoli se při důkladném studiu historie lze setkat s výjimkami, těchto pět charakteristik se v tradičním sportu objevuje s patrnou pravidelností a odlišují ho od sportu moderního. Ten je možné označit za produkt průmyslové revoluce a následného

²²⁸ Srov. Tam.; s. 63. Výjimku tvoří panhelénské hry, které lákaly sportovce i stovky mil vzdálené od místa jejich konání. Každá z panhelénských her ovšem odrážela náboženské představy spojené s jejím geografickým umístěním.

²²⁹ Viz Tam.; s. 62.

²³⁰ Srov. Tam.; s. 62-63.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 273-275. Jako námitku je možné uvést, že ačkoli olympijské hry trvaly po staletí, prodělaly přitom zásadní změny např. v podobě odklonu od původního posvátného charakteru ke světské snaze získat slávu a bohatství. (srov. PISK, J. *What Is Good Sport: Plato's View*; s. 68.)

²³¹ Srov. DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 31, 33. (srov. KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 64.)

²³² Srov. OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 140, 142.

²³³ Srov. KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 64.

technologického pokroku.²³⁴ Dle Guttmanna a Kretchmara se vyznačuje sekularismem, rovností, racionalizací (oproti mystice), byrokratizací, specializací, kvantifikací a snahou vytvářet záznamy.²³⁵ Kromě tradičního a moderního sportu se lze setkat i se sportem tzv. raně moderním (early modern sport). Datačně ho lze zařadit do období mezi 13. a 18. století. Jeho detailnímu rozboru a vztahu ke sportu tradičnímu i modernímu se věnuje J. McClelland.²³⁶ Dle tohoto autora raně moderní sport vykazuje rysy sportu moderního, ovšem v oslabené podobě: „*early modern athletic contests exhibited the characteristics of sport as we know it in the twenty-first century, but in a more attenuated form.*“²³⁷ I přes patrné rozdíly mezi tradičním, raně moderním a moderním sportem dle autora vykazuje sport jako takový určité rysy, které se objevují ve všech historických epochách, na všech místech a ve všech kulturách. Identifikaci a následnému rozboru těchto rysů bude věnována pozornost v následujících kapitolách práce.

²³⁴ Srov. McCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 91. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

²³⁵ Srov. KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 62.

²³⁶ Srov. McCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 78-97. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

²³⁷ Viz Tamtéž; s. 91. Základní rozdíl mezi raně moderním a moderním sportem spatřuje McClelland v absenci byrokracie, která v současném sportu standardizuje pravidla, sportovní rozpisy a události. Ačkoli používání slova sport ve významu nejrůznějších fyzických aktivit a soutěží je dle McClellanda fenomén 18. a 19. století, neznamená to, že raně moderní formy pohybové aktivity (a snad i ty tradiční) sporty nebyly. (srov. Tam.; s. 90-92.)

2. Sport jako hra: filosofický rozbor hry

Obecný úvod

K pochopení toho, co je sport, se zdá vhodné věnovat se jednomu z jeho klíčových charakteristických rysů, totiž že je hrou. R. A. Mechikoff tuto myšlenku formuluje následovně: „*Sport cannot be understood, however, without understanding something about the nature of play and the nature of games, for play is a larger domain than sport.*“²³⁸ H. L. Reidová hovoří v podobném duchu, když říká: „*Sport may not be identical to play, or even a specific subset of it, but in order to understand what sport is we must first try to understand play.*“²³⁹ Dle M. Choutky a J. Dovalila je sport ve své podstatě, ve filosofickém smyslu, také hrou: „*Ve všech etapách vývoje můžeme pozorovat různé formy pohybových aktivit, které mají alespoň jeden a častěji ale i více znaků hry, ale které současně charakterizují dnešní sport...*“²⁴⁰ Autor považuje hru za kořen sportu, tj. za nutnou, ale nikoli postačující podmínku pro to, aby určitá aktivita mohla být označena jako sport. Ne každá hra je sportem, každý sport je ovšem možné chápat jako specifickou formu hry.²⁴¹ Hra je ovšem pojmem multidimenzionálním a značně širokým. S ohledem na tuto její multidimenzionální povahu je pokus o komplexní uchopení obtížný. V průběhu historie byla hře věnována pozornost, která závisela především na oborovém a tematickém zaměření badatelů.²⁴² Následující výčet slouží jako vstupní brána do problematiky fenoménu hry.

Při pohledu do filosofické tradice se s hrou lze setkat u antického filosofa Hérakleita. Ve zlomku B52 z Hippolyta je uvedeno: „*Věk je hrající si chlapec, sunoucí kaménky ve hře – chlapecké království.*“²⁴³ Pojem hry je Hérakleitem použit v ontologických souvislostech a týká se celku jsoucna.²⁴⁴ Jirásek uvádí, že Hérakleitova slova o hře mají zdůraznit dialektičnost pohledu na kosmos, tedy především změnu,

²³⁸ Viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 5.

²³⁹ Viz REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 31.

²⁴⁰ Viz DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 10.

²⁴¹ Srov. MECHIKOFF, R.A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education*; s. 5. Z tohoto důvodu je hru možné chápat jako rodový pojem v definici sportu.

²⁴² S podrobnou analýzou hry napříč různými obory se lze setkat v diplomové práci Davida Zachovala *Člověk a hra: pokus o interdisciplinární náhled* (2009). Kromě vymezení pojmu hry nabízí Zachoval mimo jiné také dějinný vývoj hraní a nástin významu hry v životě člověka.

²⁴³ Viz SVOBODA, K. *Zlomky předsokratovských myslitelů*; s. 62. Jirásek uvádí jiný překlad této pasáže, který se objevuje u Zdeňka Kratochvíla a Štěpána Kosíka v publikaci *Hérakleitos z Efesu* (1993): „*Věk je chlapec, který si hraje, hraje kostkami – dětské království.*“ (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 87.)

²⁴⁴ Toto symbolické zpodobení celku jsoucna ve hře stálo jako fundament v koncepci Eugena Finka, která bude představena později.

proměnlivost, variabilitu, novost. Toto se ukazuje v Hérakleitově polaritním chápání skutečnosti, kdy svět je na jednu stranu chápán jako věčně živý oheň, ovšem v jeho výkladu se objevuje i voda a vlhkost. Podstatnými znaky této dialektické hry a soutěžení na ontologické rovině jsou zápas a boj.²⁴⁵

Hru jakožto vysoce ceněnou aktivitu pojímal filosof Platón. V dialogu *Zákony* skrze postavu athénskému hosta popisuje člověka jako boží hračku, což na něm spatřuje jako to nejlepší. Lidský život má dle Platóna být prostoupen hrou: „...*proto má každý muž a každá žena ve shodě s touto úlohou hrát co nejkrásnější hry a tak prožít celý svůj život...člověk má prožívat život tak, že hraje jisté hry, obětuje a zpívá a tančí, čímž je schopen zjednat si milost bohů, nepřátelům pak se bránit a v boji nad nimi vítězit.*“²⁴⁶ V koncepci svého ideálního státu prezentovaného v *Ústavě* zdůrazňuje Platón harmonickou výchovu člověka, které má být docíleno skrze gymnastické vzdělání (*gymnastiké*) a múzické umění (*músiké*).²⁴⁷ Úkolem výchovy a vzdělávání bylo dle Platóna přivádět člověka k moudrosti, harmonizovat jednotlivé části jeho duše a zároveň ho připravovat ke konání činnosti, kterou bude dále prospěšný obci.²⁴⁸ O tom, jak má výchova a vzdělání ideálně vypadat, je pojednáno v dialogu *Zákony*. Je zde zdůrazněno, že výchova a vzdělání mají být dostupné pro obě pohlaví a pro různé věkové kategorie.²⁴⁹ Dle athénskému hosta je správná výchova ta, jež směřuje „...*k dobrosti již od dětského věku, která vštěpuje dítěti žádost a touhu, aby se stalo dokonalým občanem, umějícím vládnout i dát se ovládat podle spravedlnosti.*“²⁵⁰ Naopak přístup, dle něhož je nejdůležitější získání bohatství, tělesné síly či jiné dovednosti postrádající rozumnost, nemá být vůbec nazýván výchovou, protože je nedůstojný a celkově nevhodný.²⁵¹

Vzdělávání a výchova člověka by neměly probíhat násilnou formou, nýbrž co nejpřirozenější cestou, kterou je cesta hraní. To zdůrazňuje Sókratés svému příteli Glaukónovi v dialogu *Ústava*: „*Tedy, příteli, nezacházej s dětmi při učení násilně, nýbrž ať se učí hravě, abys také lépe mohl pozorovati, k čemu se kdo svou přirozeností*

²⁴⁵ Srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 87.; SVOBODA, K. *Zlomky před Sokratovských myslitelů*; s. 54, 57-58.)

²⁴⁶ Viz PLATÓN. *Zákony*; 803c-e.

²⁴⁷ Srov. PLATÓN. *Ústava*; 412a. Dle Jirásky se v případě gymnastického vzdělání jednalo o tanec, zápolení a závody. (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 87.)

²⁴⁸ Srov. REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*; s. 66.

²⁴⁹ Srov. PLATÓN. *Zákony*; 805cd, 833cd. Jako doplnění výkladu je možné zmínit, že Ideální občané v Platónově pojetí mají mít duši atletů (srov. Tamtéž; 830a.).

²⁵⁰ Viz Tam.; 643e.

²⁵¹ Srov. Tam.; 644a.

hodí.²⁵² Hra tak u Platóna vystupuje jako vhodný prostředek k formování dítěte po tělesné i duševní stránce. Pokud je provozována správně, vede ho navíc k získání smyslu pro mravní řád a k poslušnosti vůči zákonům.²⁵³ Jejím základním cílem je *areté*, což v Platónově koncepci znamená dobrá výkonnost, dobrý stav.²⁵⁴ Reidová uvádí, že k této kvalitě se dospívá skrze komplexní trénink, člověk se s ní tedy nerodí. Jako vhodnou aktivitu k jejímu dosažení lze označit sport. Dle Reidové, „*Plato adapted sport quite explicitly to the end of aretē*“²⁵⁵.

Platónův žák Aristotelés oceňoval ty činnosti, které mají účel sami v sobě, tj. při nichž se ničeho dále nevyhledává mimo činnost samu. Do této oblasti řadí např. rozjímání a myšlenky²⁵⁶, ctnostná jednání nebo právě hry²⁵⁷. V *Etice Níkomachově* Aristotelés uvádí, že každá činnost člověka směřuje v posledku k nejvyššímu dobru v podobě blaženosti, která není stavem, ale spočívá právě v určité činnosti. Blaženosti se dle něho dosahuje skrze rozumovou aktivitu (rozjímání) a je úzce vázána na ctnostný život.²⁵⁸ Nemůže být naopak hledána ve hře: „*Bylo by to zajisté něco zvláštního, aby cílem byla hra a abychom se celý život namáhali a zlé snášeli pro pouhé hraní...Zdá se, že blažený život je život ctnostný; tento však je životem vážné práce a nikoli hry.*“²⁵⁹ Dle Aristotela slouží hra jako odreagování po práci: „*...zdá se však správný výrok Anacharsiův: „Hráti si, abychom mohli pracovat.“ Neboť hra se podobá odpočinku, a odpočinku potřebujeme, protože nemůžeme nepřetržitě pracovat.*“²⁶⁰ V *Politice* Aristotelés ovšem odmítá vyplnit celý volný čas hrou, protože by se poté stala účelem a cílem života.²⁶¹ Mnohem podstatnější pro něho byla činnost vědecká a činnost veřejná, kterými se člověk uvnitř společnosti realizoval. Namísto aktivit jako je lov, hra či atletické závodění tak byla u Aristotela jako náplň volného času vyzdvihována

²⁵² Viz PLATÓN. *Ústava*; 536e-537a.

²⁵³ Srov. Tamtéž; 424e-425a. Jirásek v této souvislosti kritizuje Platónovo doporučení hrát stále stejné hry, což dle Platóna má vést k zachování vážnosti zákonů. Naopak nepřímo apeluje na změnu, novost a vývoj. (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitky a možné světy*; s, 87.) Autor v tomto bodě souhlasí s Jiráskem, zejména v bodě otevřenosti vůči lidské tvořivosti.

²⁵⁴ Srov. NOVOTNÝ, F. *O překládání z filosofického jazyka Platónova*; s. 620-621. Dle H. L. Reidové je *areté* u člověka pro Platóna primárně kvalitou duše (*psyché*), nikoli těla (*sóma*) (srov. REID, H. L. *Sport and Moral Education in Plato's Republic*; s. 160.).

²⁵⁵ Viz REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*; s. 6-7.

²⁵⁶ Srov. ARISTOTELÉS. *Politika*; 1325b, 15 – 1325b, 25.

²⁵⁷ Srov. ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*; 1176b, 5-15.

²⁵⁸ Srov. Tamtéž; 1094a – 1095b, 10; 1176a, 25 – 1177a, 25.

²⁵⁹ Viz Tam.; 1176b, 25 – 1177a, 10.

²⁶⁰ Viz Tam.; 1176b, 30 – 1177a, 5.

²⁶¹ Srov. ARISTOTELÉS. *Politika*; 1337b, 30 – 1338a, 5.

činnost duševní, spojená s rozvojem sebe sama a se službou společnosti.²⁶² Ačkoli má hra dle Aristotela cíl sama v sobě, vystupuje u něho jako aktivita, ze které vzchází spíše škoda než užitek.²⁶³ Je pouhým prostředkem k odpočinku po namáhavé práci a není jí přikládána významnější váha.

U Platóna a Aristotela vystupuje hra v posledku jako instrument pro pedagogické, psychologické a odreagovávací účely. S tímto pojetím hry se lze později setkat také u J. A. Komenského. Jirásek uvádí, že Komenský se kromě shromáždění ukázek dětských her, závodů, zábav a kejklířství ve své obrazové čtyřjazyčné encyklopedii pro mládež *Orbis pictus* zamýšlel i nad nejdůležitějším teoretickým vyjádření hry a její podstaty.²⁶⁴ V dnešním světě je dle Jiráskova hra úspěšně využívána jako pedagogický prostředek ve skupinách dětí od předškolního věku až po mladší dospělost, stejně jako ve společenstvích dospělých.²⁶⁵ Vedle pedagogiky se hra objevuje také v psychologii, kde je využívána např. v terapii.²⁶⁶ Roger Caillois roli hry v psychologii charakterizuje takto: „*Psychologové přiznávají hrám hlavní roli v procesu sebepotvrzení dítěte a formování povahy. Hry síly, hry obratnosti, kombinační hry jsou učebním a tréninkem... Každá hra podporuje, vybrušuje nějakou tělesnou nebo duševní schopnost. Skrze potěšení, které hra poskytuje, a vášnivé zaujetí, které vyvolává, je ve hře snadné to, co bylo předtím únavné či vyčerpávající.*“²⁶⁷ Dalším polem, kde se s hrou lze setkat, je tzv. teorie her, která je matematickou větví a objevuje se např. i v rámci evoluční biologie.²⁶⁸

S ohledem na tematické zaměření práce není smyslem zabývat se hrou v jejích dílčích projevech a využitích, ale uchopit ji jako svébytný a samostatný fenomén a takto ji podrobit filosofické reflexi. Jirásek tuto myšlenku formuluje takto: „*Jestliže opustíme obdobné úvahy dílčích zaměření a pokusíme se nahlédnout na hru v pokud možno všech jejích podobách, na určitý invariant hry, vystihující a obsahující maximum herních*

²⁶² Srov. Tamtéž; 1337a, 30-1338a, 10.; OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*; s. 137.

²⁶³ Srov. ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*; 1176b, 5-15.

²⁶⁴ S vymezením hry u Komenského se lze setkat v jeho *Věcném pansofickém slovníku*. (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 88.)

²⁶⁵ Se hrou jakožto prostředku k edukaci se lze setkat např. v rámci montessoriovské či waldorfské pedagogiky, jenského plánu, freinetovské pedagogiky či tzv. progresivní výchovy. (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 82.). V souvislosti s pedagogickým využitím hry jmenuje Mechikoff myslitele Herberta Spencera, Karla Grosse, G. Stanleyho Halla, Luthera Halsey Gulicka či Johna Deweyho. (srov. MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; 265-267.)

²⁶⁶ Využití herních principů v transakční analýze se stručně věnuje Jirásek (viz JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 83.). S obsáhlejším pojednáním o hře v terapii přichází M. Valenta, P. Humpolíček a kol. v knize *Hra v terapii* (2017).

²⁶⁷ CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrat*; s. 18.

²⁶⁸ Pro bližší pochopení teorie her viz kniha M. Chvoje *Pokročilá teorie her ve světě kolem nás* (2013).

forem, dostaneme se do oblasti teorie kultury a posléze filosofie.“²⁶⁹ Dle Jirásků má hra religiózní rozměr²⁷⁰ a její původ je svázán s nejdůležitějšími aspekty bytí. Umožňuje zásadní existenciální zkušenosti zakoušení jednoty světa či zpřítomňování posvátného v každodennosti. Je vlastním univerzem a vše se děje uvnitř jejího horizontu.²⁷¹

Za snad nejdůležitější fenomén vůbec, za základ lidského života považuje hru A. Hogenová. Podobně jako rituály či iniciace vyvolává dle ní hra nepředmětnou platnost celku, pozadí kontextu, horizontu. Hra zpřítomňuje inaktuální, nedané, ale přesto to, co je podstatné a existující. Životní pohyb vnímá jako hru, jako velmi vážnou rozehru. Tento pohyb je vždy vycházením z počátků (*arché*), vždy je volbou z možností (*dynamis*), vždy je uskutečňováním možností (*energeiá*). Uskutečněné možnosti životní rozehry jsou dle Hogenové důkazem volby životního smyslu.²⁷² Hra má rovněž podstatný vliv na formování člověka. Hogenová k tomu uvádí následující: „*Jedinec se hrou proměňuje, obohacuje, kultivuje.*“²⁷³

Význam hry pro lidský život se pokusil vystihnout Friedrich Schiller. Považuje ji za konstitutivní prvek člověka: „...*člověk si hraje jen, kde je v plném významu slova člověk, a je jen tam celý člověk, kde si hraje.*“²⁷⁴ Uvedená pojetí hry zřetelně přesahují její možnou instrumentální povahu a odkazují k jejímu filosofickému rozměru.

Cílem této kapitoly je filosoficky uchopit fenomén hry a představit tak jeden ze základních rysů sportu. Za tímto účelem budou rozpracovány nejvlivnější filosoficko-kulturně-antropologické koncepce hry, které se objevily ve 20. století. Pozornost bude postupně věnována autorům J. Huizingovi, R. Cailloisovi, E. Finkovi, L. Wittgensteinovi, B. Suitsovi a v návaznosti na něho také K. V. Meierovi. Ačkoli se lze setkat s dalšími vlivnými osobnostmi zabývajícími se hrou a sportem²⁷⁵, tyto myslitele autor považuje za klasické a zásadní pro pochopení zkoumané problematiky. Jejich přístupy budou rozpracovány jak za využití primárních zdrojů, tak i další odborné

²⁶⁹ Viz JIRÁSEK, I. *Prožitky a možné světy*; s. 83.

²⁷⁰ K nábožensko-spirituálnímu rozměru hry viz HURYCH, E. a kol. *Spiritualita pohybových aktivit* (2013), zejména část *Homo ludens – spiritualita jako prvek přirozené lidské hravosti* (Hurych, Jirásek).

²⁷¹ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 223.

²⁷² Srov. HOGENOVÁ, A. *Hra a filosofie*; s. 30-32. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.

²⁷³ Viz HOGENOVÁ, A. *K filosofii výkonu*; s. 289.

²⁷⁴ Viz SCHILLER, F. *Estetická výchova*; s. 79. Schillerovu knihu lze spolu s Jiráskem označit za oslavu hry a hravosti. O hře je uvažováno v souvislosti s estetickou kategorií krásy. (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitky a možné světy*; s. 88-89.) Ačkoli Schiller z důvodu zaměření na estetiku hovoří primárně o hře člověka, hraní není pouze lidskou záležitostí. Se stejným zápalem jako lidé si mohou hrát i zvířata.

²⁷⁵ Viz např. Paul Weiss a jeho kniha *Sport: A Philosophic Inquiry* (1969), v níž jsou hře ve vztahu ke sportu věnovány 2 kapitoly.

literatury. Představeny budou rovněž koncepce hry současných autorů I. Jiráskova a H. L. Reidové, kteří na výše zmíněné myslitele bezprostředně navazují a jejichž přístupy vrhají jasnější světlo pro pochopení toho, co je to sport. S ohledem na důležitost rozklíčování hry pro porozumění sportu bude tomuto tématu věnována hlubší pozornost.

3.1 Johan Huizinga

Holandský historik a kulturolog Johan Huizinga²⁷⁶ pojímá hru jako kulturotvorného činitele. V knize *Homo ludens* (1938) uvádí, že lidská kultura se rodí a rozvíjí ve hře a jako hra.²⁷⁷ Odmítá chápat hru jako funkci biologickou a vyhýbá se rovněž psychologickým interpretacím. Kritizuje etnologii a vědy jí příbuzné za to, že na pojem hry kladou příliš malou váhu. Sám ji chápe jako kulturní jev, který je dokonce starší než kultura sama. Všechny základní rysy hry se dle Huizingy totiž uplatnily už ve hře zvířat.²⁷⁸

Při pohledu na hru jako celek si Huizinga všimá několika jejích formálních znaků, které označuje jako hlavní charakteristické rysy hry. Každá hra je nejdříve a především svobodným jednáním.²⁷⁹ To znamená, že ji je možno kdykoli přerušit nebo jí úplně zanechat. Není tedy uložena fyzickou nutností ani mravní povinností, není úkolem.²⁸⁰ Hra rovněž není „obyčejný“ nebo „vlastní“ život, ale spíše je vystoupením z takového života do dočasné sféry aktivity s vlastní tendencí. Během hraní stojí člověk mimo proces bezprostředního uspokojování nezbytných potřeb a žádostí.²⁸¹ Za třetí formální znak považuje Huizinga uzavřenost a ohraničenost. Hra se „odehrává“ uvnitř určitých časových a prostorových hranic, má svůj průběh a smysl v sobě samé.²⁸² Čtvrtým a patrně nejpodstatnějším znakem je možnost opakování. Huizinga tento rys

²⁷⁶ Narozen 1872, zemřel 1945. Byl profesorem historie na universitě Haarlemu a na univerzitě v Leidenu. Během života byl krutě perzekvovaný nacismem. Ve své tvorbě se zaměřoval na středověk a počátek novověku. Kromě historického zaměření byl Huizinga také zdatným lingvistou. Mezi jeho díla patří např. *Podzim středověku*, *Ve stínu zítřka*, *Erasmus Rotterdamský* či *Homo ludens*. (srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 217; KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 32.)

²⁷⁷ Srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 7.; KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 32.

²⁷⁸ Srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 7-13.

²⁷⁹ Huizinga k tomu doplňuje, že svobodu je v tomto případě třeba chápat v širším smyslu, čímž zůstává problém determinismu nedotčen.

²⁸⁰ Srov. Tamtéž; s. 14-15.

²⁸¹ Huizinga doplňuje, že vědomí pouhé hry nevyklučuje, aby se takovéto „jenom hraní“ nebralo s největší vážností a zanícením. (srov. Tam.; s. 15-16.)

²⁸² V této souvislosti Huizinga uvádí, že po formální stránce není rozdíl mezi hrou a posvátným úkonem. Nelze rozlišit posvátné místo od místa pro hru. (srov. Tam.; s. 16-17.)

charakterizuje takto: „*Hra ihned nabývá pevné podoby jako kulturní forma. Když se jednou odehrála, zůstává ve vzpomínce jako duchovní výtvar nebo jako duchovní poklad, je předávána tradicí a může se kdykoli opakovat...*“²⁸³

Hra rovněž vytváří řád, je sama řádem. Do nedokonalého světa vnáší dočasně omezenou dokonalost. Nejmenší odchylka od řádu hry kazí, zbavuje ji jejího charakteru a znehodnocuje ji. Každá hra má svá vlastní pravidla, která určují, co má platit uvnitř dočasně vyčleněného světa.²⁸⁴ Ve své podstatě je hra naplněna rytmem a harmonií, když se v ní objevují prvky jako střídání, kontrast či variace.²⁸⁵ Pro hru je rovněž charakteristický poslední formální znak hry, kterým je napětí odkazující k nejistotě a naději. To nabývá významu tou měrou, jakou hra dostává charakter soutěžení.²⁸⁶

S ohledem na výše uvedené formální znaky formuluje Huizinga následující definici hry: „*Podle formy můžeme hrou souhrnně nazvat svobodné jednání, které je míněno „jen tak“ a stojí mimo obyčejný život, ale které přesto může hráče plně zaujmout, k němuž se dále nepřipíná žádný materiální zájem a jímž se nedosahuje žádného užitku, které se uskutečňuje ve zvlášť určeném čase a ve zvlášť určeném prostoru, které probíhá řádně podle určitých pravidel a vyvolává v život společenské skupiny, které se rády obklopují tajemstvím nebo které se vymaňují z obyčejného světa tím, že se přestrojují za jiné.*“²⁸⁷ Ačkoli bývá tato Huizingova definice až nekriticky přijímána, lze se setkat i s kritikou. Jirásek spolu s např. J. Holešovským nesouhlasí s tím, že se hrou nedosahuje žádného užitku. Užitečnost hry nevnímají v jejím vztahu k jiným projevům a činnostem, ale v samotném hraní. Jirásek konkrétně uvádí toto: „*Hra jako pole lidského prožívání zmnohonásobuje intenzitu života, bohatost existence hrající si osobnosti. Prostřednictvím hry vstupujeme do jiných možných světů než je námi běžně reflektovaný. Rozšiřujeme své zkušenosti, získáváme množství prožitků, obohacujeme smysl vlastního žití.*“²⁸⁸

Huizinga ve svém díle nabízí druhou definici hry, která zní takto: „*Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových*

²⁸³ Viz Tam.; s. 16-17.

²⁸⁴ Huizinga rozlišuje mezi tím, kdo hraje falešně a kdo hru kazí. Falešný hráč předstírá, že hraje hru a zdánlivě uznává čarovný kruh hry. Ten, kdo hru kazí, rozbíjí její vnitřní svět – bere jí iluzi, a proto by měl být ze hry vyloučen. Rušitelé hry však mohou vytvořit nové společenství s novými pravidly hry. (srov. Tam.; 17-19.)

²⁸⁵ Srov. Tam.; s. 17.

²⁸⁶ Srov. Tam.; s. 17-18.

²⁸⁷ Srov. Tam.; s. 20.

²⁸⁸ Viz JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 85. Velice podobné vymezení se objevuje v pozdější Jiráskově práci (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 224-225.).

a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím „jiného bytí“, než je „všední život“.²⁸⁹ Takto definovaný pojem je dle Huizingy schopen obsáhnout vše, co nazýváme hrou u zvířat, u dětí i u dospělých lidí. Tuto kategorii hry zároveň považuje za jeden z nejzákladnějších duchovních elementů života.²⁹⁰

S hrou je úzce spojen pojem vítězství.²⁹¹ Tento výraz neodkazuje k dosažení cíle jednotlivcem, ale předpokládá hru proti někomu jinému. Dle Huizingy vyhrát znamená ukázat se na konci hry silnějším. Prvotní není touha po moci nebo vůle ovládat, ale touha překonat jiné, být prvním a jako první být uctíván. Úspěch v podobě vítězství ve hře se může přenést z jedince na celou skupinu.²⁹² Zápasí nebo hraje se o něco. V první a poslední instanci je to vítězství samo, jehož důsledkem je čest, vážnost, prestiž. Mimoto má hra vklad, který může být symbolický nebo hmotný, může mít také výlučně ideální hodnotu.²⁹³ Ve hře na rovině soutěžení je rovněž podstatná otázka v čem a čím se soutěží. Jako příklady uvádí Huizinga soutěžení o prvenství v síle, obratnosti, vědění nebo v bohatství, zápasí se pak tělesnou silou, zbraněmi, rozumem, chlubením, ale i např. lstí nebo podvodem.²⁹⁴

Kromě výše doposud uvedeného, dále lingvistické analýzy hry napříč světovými jazyky a výčtu několika her identifikuje Huizinga také oblasti, ve kterých je dle něho patrný herní prvek. Postupně popisuje oblasti práva, války, vědění, básnictví a poezie, filosofie a umění. Zároveň nabízí charakteristiku jednotlivých historických období s jejich herním charakterem.²⁹⁵ Kretchmar uvádí, že tento Huizingův široký záběr se stal předmětem kritiky. V Huizingově pojetí se zdá, že hra je ukryta naprosto ve všem.²⁹⁶ Jako námitku proti tomu lze uvést, že při zkoumání herního prvku v současné kultuře

²⁸⁹ Viz HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 33.

²⁹⁰ Závěr Huizingovy definice poukazuje k transcendentnímu rozměru hry, která člověka vytrhává z každodennosti. (srov. Tamtéž; s. 33.)

²⁹¹ K tématu vítězství a jeho filosofickým souvislostem viz SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu*; s. 22-28.

²⁹² Srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 52.

²⁹³ Huizinga hovoří např. o zlatém poháru, šperku, královské dceři, groši, hráčově životě, blahu celého kmene či vavřínovém věnci. (srov. Tam.; s. 53.)

²⁹⁴ Srov. Tam.; s. 54.

²⁹⁵ Srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 33-176.

²⁹⁶ Srov. KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*; s. 32. Další z kritik zmíněných v této knize na Huizingovu adresu je jeho úzké svázání hry s rituálem a opomenutí hazardních her.

Huizinga ukazuje, že některé oblasti herní pole postupně opouštějí. Příkladem je sport, jak bude ukázáno v následující podkapitole.²⁹⁷

3.1.1 Herní prvek ve sportu

Herní formy sportovního soutěžení jsou dle Huizingy svou povahou konstantní a prastaré. Ačkoli se ve všech dobách lidé snažili co nejrychleji běžet, veslovat nebo plavat, tyto soutěžní formy, byť jsou hrami, nabyly jen v malé míře charakter organizovaných her. Některé herní formy se skrze systém pravidel a institucionalizaci takovými ovšem staly. Huizinga hovoří o míčových hrách vyžadujících cvičenou souhru stálých mužstev. V nich spatřuje vznik moderní sportovní organizace, která se objevuje v 19. století v Anglii.²⁹⁸

Od poslední čtvrtiny 19. století se dle Huizingy vyvíjí sport stále vážněji. To se ukazuje zejména na pravidlech, která jsou přísnější a propracovanější. Výkony se šroubují neustále výše a stávají se hlavním smyslem sportování. Vzdávající systematizace a disciplinovanost hry způsobuje, že se z jejího čistě herního obsahu něco stále vytrácí.²⁹⁹ To se projevuje zejména v rozdělení hráčů na profesionály a amatéry. Huizinga k tomu uvádí: „*Postoj profesionálů už není pravým herním postojem; u nich už neexistuje spontánnost a bezstarostnost.*“³⁰⁰

V moderní společnosti se sport postupně stále vzdaluje sféře čisté hry. Ztratil rovněž spojitost s kultem, která byla charakteristická pro archaické společnosti. Sport se dle Huizingy stal záležitostí zcela světskou a nemá už žádnou organickou spojitost se strukturou společnosti. Je spíše samostatným projevem agonálních instinktů než činitelem plodného smyslu pro společenství. I přes jeho význam pro účastníky a diváky, umocněný masovými projevy v podobě olympiád, mezinárodních zápasů či univerzitního soutěžení, není sport kulturně tvořivou činností. Dle Huizingy je naopak

²⁹⁷ Ačkoli Huizingova koncepce staví na předpokladu, že lidská kultura má svůj původ ve hře, a tudíž i jednotlivé kulturní prvky jsou ve své podstatě herní, ne každá aktivita člověka se zdá být u Huizingy hrou. Jako příklad lze uvést příliš vážné aktivity bez herní nálady, které jsou zaměřeny pouze na získání vnějších dober. V interpretaci Huizingy sem lze zařadit např. příliš vážnou práci, která člověka nebaví a vykonává ji pouze za účelem vydělání peněz. (srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 178-179, 192-193.)

²⁹⁸ Dle Huizingy k tomuto vzniku přispěla určitá vlastnost anglické společnosti. Místní samospráva posilovala ducha lokální soudržnosti a solidarity. Nedostatek povinného všeobecného výcviku pak vytvářel vhodnou příležitost a potřebu volného tělesného cvičení. (srov. Tamtéž; s. 178.)

²⁹⁹ Srov. Tam.; s. 178-179.

³⁰⁰ Viz Tam.; s. 179. Jako námitku proti tomuto Huizingovu tvrzení lze uvést, že někteří profesionální sportovci spontánnost, bezstarostnost a herní postoj vykazují. Příkladem je sprinter Usian Bolt, proslulý svými tanci a gesty těsně před závodem i po něm. Herní charakter má rovněž tréninková metoda oblíbená mezi profesionály i mládeží, jejíž název z ní bago. Jedná se o lidový výraz pro improvizovanou hru podobnou malé kopené.

neplodnou funkcí, ve které herní faktor z valné části odumřel.³⁰¹ V konstruktivním pohledu vybízí Huizingova kritika k restauraci herního prvku ve sportu, k obnově spontánnosti, bezstarostnosti, a naopak k omezení programového zaměření na systém s jeho pravidly výchovy a soutěžení.³⁰²

3.2 Roger Caillois a klasifikace her

Na Huizingu navázal a zároveň s ním polemizoval francouzský sociolog, filosof a literární kritik Roger Caillois³⁰³. V knize *Les Jeux et les Hommes* (1958) volí Caillois diferencovanější přístup a pokouší se o úplnou klasifikaci her. Huizingovy dvě výše uvedené definice hry³⁰⁴ považuje za zároveň příliš široké i příliš úzké. Šíře spočívá v tom, že do daných definic patří záhady a tajemství. Úzkost definic se ukazuje v pojetí hry jako činnosti prosté veškerého hmotného zájmu, které opomíjí sázky a hazardní hry. Ty naopak přirozeně považuje za součást herního světa.³⁰⁵ V konfrontaci s Huizingou uvádí šest esenciálních rysů hry. Popisuje ji jako činnost svobodnou, vydělenou z každodenního života, nejistou, neproduktivní, podřízenou pravidlům a fiktivní.³⁰⁶

Caillois jednotlivé esenciální rysy hry charakterizuje blíže. Svoboda ve hře znamená to, že hráč k ní nemůže být nucen, aniž by hra okamžitě přišla o svou povahu přitažlivé a radostné zábavy. Vepsáním do přesných a předem daných časoprostorových

³⁰¹ Srov. Tam.; s. 179.

³⁰² Restaurace či podpora herního prvku by dle autora měla být v popředí zájmu na všech úrovních mládežnických sportů. Je otázkou, zda tato restaurace herního prvku je možná v moderním profesionálním sportu. Důraz na vítězství a maximální pravidelný výkon se totiž s herním prvkem prakticky vylučují. Sport v této podobě je spíše prací než hrou.

³⁰³ Narodil se 1913, zemřel 1978. Studoval na École Normale Supérieure v Paříži, roku 1936 získal diplom ze sociologie na École Partique des Hautes Études. Během života vykonal kulturní misi v Jižní Americe, pracoval rovněž pro UNESCO. Vydával nebo podílel se na vedení řady odborných časopisů. Sám napsal řadu knih vztahujících se především k literatuře, umění a estetice. Mezi jeho knihy patří *Intelektuální proces umění* (1935), *Mýtus a člověk* (1937), *Hry a lidé* (1958) či *Zobecněná estetika* (1962). Caillois měl blízko k Čechám, jeho choť totiž byla Češka. (srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; vnitřní obal knihy.)

³⁰⁴ V prvním případě Huizinga popisuje hru jako svobodné jednání stojící mimo obyčejný život, je míněno „jen tak“, ale přesto dokáže plně zaujmout, jímž se nedosahuje žádného užitku a je samo bez materiálního zájmu, uskutečňuje se ve zvlášť určeném čase a prostoru, probíhá podle pravidel a holdují mu lidé, kteří se rádi obklopují tajemstvím či se přestrojují za jiné. Ve druhém případě je hra Huizingou popisována jako dobrovolná činnost provozovaná uvnitř časových a prostorových hranic, podle závazných a dobrovolně přijatých pravidel, mající cíl v sobě samé a která je provázána pocitem napětí, radosti a vědomím jiného bytí, než je všední život. (srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 20, 33.)

³⁰⁵ Srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; s. 25-27.; JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 33. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry.*; CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 4. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. Kromě Huizingy opomenul zpracovat tematiku hazardních her rovněž současník Cailloise Eugen Fink, jemuž bude věnována pozornost později.

³⁰⁶ Srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; s. 31-32.

mezi se hra stává vydělenou z každodenního života. Caillois uvádí, že „svět hry je s reálným světem v příkrém protikladu... hra je tudíž aktivita, která se bytostně distancuje od reality... jakýkoli kontakt s běžnou životní realitou přináší zkázu a ohrožuje samu podstatu hry“³⁰⁷. Nejistota se projevuje tak, že výsledek hry nemůže být předem určen. Hráči a jeho iniciativě je nezbytně ponechán určitý prostor.³⁰⁸ Během hry může cirkulovat majetek uvnitř kruhu hráčů, ovšem na konci hry nesmí být větší než na počátku. Díky této nemožnosti přidat nové prvky je hra neproduktivní. Hraní je podřízeno pravidlům, která platí jedině ve hře a na čas přerušují pravidla běžného života. Poslední z rysů, fiktivnost, odkazuje k tomu, že hra je doprovázena specifickým vědomím alternativní reality nebo neskrývané iluze ve vztahu k běžnému životu.³⁰⁹ Caillois uvádí, že vyjmenované vlastnosti hry se týkají čistě formy a staví hru do protikladu vůči ostatní realitě. Po tomto formálním vymezení přistupuje k obsahové stránce a rozděluje hry na svébytné a neredukovatelné skupiny. Činí tak podle principu, který v nich převládá.³¹⁰

Hry dělí Caillois na čtyři základní kategorie, a to podle toho, zda v dotyčných hrách převažuje princip soutěže, náhody, chování „jakoby“ (předstírání) nebo závratí. Pojmenovává je jako *agón* (z řeč. soutěž), *alea* (z lat. kostky), *mimikry* (z řeč. *mimesis* – nápodoba) a *ilinx* (z řeč. vír)³¹¹. Tato čtyři označení nevystihují dle Cailloise ještě svět hry v jeho úplnosti, ale pouze ho třídí. V každém z kvadrantů se shromažďují hry stejného druhu. Uvnitř každého z nich se hry ještě hierarchizují podle určitého stejného pravidla, v určité posloupnosti. Krajními body takové posloupnosti jsou antagonistické póly *paidia* a *ludus*.³¹² Zatímco pól *paidia* označuje povyražení, bujarost, volnou

³⁰⁷ Viz Tamtéž; s 63.

³⁰⁸ V některých případech hráč svým přičiněním výsledek hry nedokáže ovlivnit. Příkladem jsou hry náhody, kdy je vše odevzdáno do rukou osudu a štěstěny. Ačkoli nelze vyloučit to, že výsledek hry náhody je předem stanoven osudem, takováto hra je přesto nejistá díky tomu, že hráč osud nezná do té doby, dokud ho hra neodhalí.

³⁰⁹ Srov. Tamtéž; s. 31-32. Všechny esenciální rysy hry, které Caillois uvádí, se objevují i u Huizingy. Ten na rozdíl od Cailloise zmiňuje jako charakteristický rysy hry také možnost jejího opakování, její naplnění rytmem a harmonií a absorbující povahu. (srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 16-17, 20.)

³¹⁰ Srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrat*; s. 25-26.; JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 33. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.

³¹¹ Dle Jirásky je tento poslední typ nejvíce připodobněn způsobům prožívání *sacrum*, náboženským rituálům, *tremens et fascinans*. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 225.)

³¹² Caillois s odkazem na všechny zmíněné cizí termíny uvádí, že jeho záměrem není vybudovat „pedantickou, smysluprostou terminologickou mytologii“, ale uvedené výrazy vypůjčené z cizích jazyků považuje za natolik významuplné a srozumitelné, že vystihují ducha toho, co jimi chce sdělit (srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrat*; s. 34.). Dle Ch. Carlsona výraz *paidia* (neplést s *paideia*

improvizaci a bezstarostné rozjaření, v pólu *ludus* se tyto jevy téměř vytrácejí. Vládne zde naopak kázeň, konvence, hráči jsou nuceni překonávat více překážek a podrobují se závazným a stísnujícím pravidlům.³¹³

U každého z kvadrantů uvádí Caillois příklady aktivit, které do něho spadají. Rozlišuje rovněž, zda se jedná o aktivity bližší spíše jednomu či druhému pólu (viz příloha I.). V případě pólu *paidia* uvádí jako příklady *agónu* běh o závod, zápasy či atletiku, u kategorie *alea* různá rozpočítadla (např. panna nebo orel), u *mimikry* dětská opičení, hry iluze či s panenkami a nařadíčkem, u kvadrantu *ilinx* dětskou „motolici“, kolotoč nebo houpačky. Pól *ludus* reprezentují v kategorii *agón* obecně sportovní soutěže jako fotbal, šerm či box nebo intelektuální hry jako šachy či dáma, u kategorie *alea* to jsou loterie či sázky, v případě *mimikry* je to divadlo a divadelní umění obecně, u kvadrantu *ilinx* to je např. akrobacie na létající hrazdě, horolezectví, lyžování či pouťové atrakce.³¹⁴

S ohledem na zaměření této práce se zdá jako nejpodstatnější kvadrant her, ve kterých převažuje agonální princip.³¹⁵ Caillois uvádí, že charakteristickým rysem těchto her je vytváření rovných šancí pro soupeře, kteří se utkávají za ideálních podmínek.³¹⁶ Rivalita je zaměřena na jednu určitou vlastnost, např. rychlost, vytrvalost, sílu či obratnost, vynalézavost ad. Ta se prokazuje ve vymezených hranicích a bez jakékoli pomoci zvenci tak, aby se vítěz projevil jako ten nejlepší ve výkonu. Tento model je typický pro sportovní soutěže, kdy proti sobě stojí dva jednotlivci nebo dvě mužstva (např. ve vodním pólu, tenisu, fotbalu, boxu či šermu) či o vítězství usiluje neurčitý počet soupeřů (např. běžecké závody, golf, atletika). Stimulem hry je touha vyniknout v daném oboru. Vyžadován je za tímto účelem náležitý trénink, velké úsilí, soustředěná pozornost, kázeň, výdrž a vůle k vítězství. Hráč se musí spolehnout jedině na své vlastní schopnosti. Dle Cailloise „agonální hry tak představují osobní zásluhy v čisté formě

označující praktickou řeckou výchovu) pochází z řečtiny a označuje hru ve smyslu „play“, výraz *ludus* je latinského původu a označuje hry ve smyslu „game“. (srov. CARLSON, Ch. A *Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 4. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 218.) Bližší charakteristice tohoto rozlišení her bude věnována pozornost později v této kapitole.

³¹³ Srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; s. 32-34.

³¹⁴ Pro podrobný přehled aktivit v jednotlivých kategoriích včetně rozlišení dvou antagonistických pólů viz příloha I. této práce.

³¹⁵ Podle výše uvedeného dělení se se sportem ovšem lze setkat i u kategorie *ilinx*. Sem lze zařadit prakticky všechny adrenalinové sporty, které způsobují zmatek v organismu a závrať. Dle autora jsou jimi např. skoky na lyžích, skoky do vody, ale i např. motocyklová akrobacie.

³¹⁶ Dle Cailloise nastolení výchozí rovnosti se nikdy nezdaří absolutně. Nevyhnutelná nerovnováha se odstraňuje nebo zmírňuje úvodním losováním a následným povinným střídáním stran. (srov. Tamtéž; s. 35-36.)

a slouží právě k tomu, aby je předvedly.“³¹⁷ Agonální princip má i svou stinnou stránku. Jsou jí násilí, touha po moci a úskočnost (viz příloha II.). Zkáza nastává tehdy, není-li už žádný soudce ani žádná rozhodčí instance uznávána. Problémem je dle Cailloise nákaza reálným světem, kdy hra přestává být zábavou a stává se prací nutnou pro přežití.³¹⁸

Každá z kategorií her není ryze individuální, ale předpokládá společenství ostatních. Caillois je chápe jako důležitý společenský jev, který zásadně spoluvytváří dynamiku dané společnosti a má vliv na všechny sféry jejího fungování. Sklon k soutěživosti se dlouho neudrží v hranicích spontánnosti a implicitnosti. Brzy vyústí v přesnou formulaci pravidel, která jsou obecně přijata.³¹⁹ Každá společenská instituce funguje dle něho částečně jako hra.³²⁰ Caillois uvádí, že hry ukáznují lidské instinkty a vnucují jim institucionální existenci. Svou povahou je hraní svůdné a pohlcuje děti i dospělé. Náklonnost k určité herní kategorii vypovídá o charakteru té které společnosti.³²¹ Dle Cailloise je hra ve svých rozmanitých podobách bytostně spjata s životem člověka. Má kulturotvornou povahu a proměňuje život jedince i společnosti. Její význam ilustruje tento Cailloisův výrok: „*Stavět se tedy ke skutečnosti jako ke hře, rozšířit prostor velkorysého herního chování, které dokáže zaplašit skrblictví, chtivost a zlobu, znamená pracovat na díle civilizace.*“³²²

3.3 Eugen Fink

Německý fenomenolog Eugen Fink³²³ si na hře všímá jejích ontologických aspektů. Díla, ve kterých se problematikou hry výslovně zabývá, jsou esej *Oase des Glück* (1957) a kniha *Spiel als Weltsymbol* (1960). Jako základní problém myšlení a ústřední otázku fenomenologie vnímá problém světa. Svět chápe jako sféru zjevování jsoucen, ale protože toto zjevování samo se neukazuje, nemůže být adekvátním způsobem

³¹⁷ Viz Tam.; s. 36.

³¹⁸ Srov. Tam.; s. 64-66, 75.

³¹⁹ Srov. Tam.; s. 59-63.

³²⁰ Srov. Tam.; 83.

³²¹ Srov. Tam.; s. 74, 86.

³²² Viz Tam.; s. 20.

³²³ Narodil se 1905, zemřel 1975. Vystudoval filosofii na univerzitě ve Freiburgu, kde v letech 1928-1936 působil jako asistent Edmunda Husserla. Jeho myšlení bylo ovlivněno rovněž Martinem Heideggerem. Během své přednáškové i publikační tvorby se věnoval postupům a tématům fenomenologie, a to jak s ohledem na svého učitele Husserla, tak na Heideggera. Je autorem děl *Oase des Glück* (1957), *Sein, Wahrheit, Welt* (1958), *Nietzsches Philosophie* (1960) či *Spiel als Weltsymbol* (1960). (srov. FINK, E. *Hra jako symbol světa*; první nečíslovaná stránka knihy; JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 33. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry.*)

postiženo fenomenologií, nýbrž symbolickým vykázaním prostřednictvím hry.³²⁴ Ta je pojímána jako symbol světa a zároveň prostředek, který definuje postavení člověka v univerzu. Tím se stává možným i důstojným předmětem filosofie.³²⁵

Lidská hra je ve Finkově koncepci něčím důvěrně známým, a přece obtížně vypověditelným.³²⁶ Je více než pouhým protikladem k životní vážnosti, není uvolněním po odpovědné činnosti či zábavnou přestávkou. Dle Finka „hra není žádným okrajovým jevem v životní krajině člověka, žádným jen příležitostně vystupujícím, náhodným fenoménem. Hra náleží svou podstatou ke stavu bytí lidského pobytu, je to základní existenciální fenomén.“³²⁷ Jirásek doplňuje, že ve Finkově koncepci je hra na rovině dalších existenciálů, kterými jsou smrt, práce, boj a láska. Ty dohromady vytvářejí elementární strukturu lidské existence.³²⁸ Fink v této souvislosti uvádí následující: „Člověk je svou podstatou smrtelník, svou podstatou dělník, svou podstatou bojovník, svou podstatou milovník – a svou podstatou hráč. Smrt, práce, vláda, láska a hra vytvářejí elementární strukturu napětí a základ nevyzpytatelné a mnohoznačné lidské existence.“³²⁹

Charakteristické pro to, jak se provádí hra, je dle Finka spontánní jednání, aktivní počínání, živoucí impuls. Oproti běžnému běhu života s jeho neklidnou dynamikou, temnou problematičností a neustálým odkazem na budoucnost má hraní povahu uklidněné přítomnosti a soběstačného smyslu. Fink uvádí, že hra nás obdarovává přítomností. Svou povahou hra unáší, propouští ze životního shonu.³³⁰ Podle Finka se tak podobá „oáze“ dosaženého štěstí v pustině lidského pachtění za štěstím.³³¹ Není

³²⁴ Srov. JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 33. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 227.

³²⁵ Fink uvádí, že hra je v jistém smyslu s to znázornit výklad toho, co a jak je filosofie. Uvádí, že „namísto filozofické výpovědi o tom, co je hra, je ve hře antické tragédie řečeno, čím je filosofie“. (viz FINK, E. *Hra jako symbol světa*; s. 34.)

³²⁶ Jinými slovy to znamená, že každý člověk zná hru ať už díky vlastnímu prožívání herních momentů, nebo z poznávání svého každodenního okolí. Toto vědění o hře však obtížně přenáší do výpovědi o ní. Reflektování na předchozí porozumění hře způsobuje, že se jas předchozího porozumění zakalí. (srov. Tamtéž; s. 31-32.)

³²⁷ Viz FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 11-12.

³²⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; 227.

³²⁹ FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 12.

³³⁰ V této souvislosti Fink uvádí, že „hrající si člověk nemyslí a myslící člověk si nehraje“ (viz FINK, E. *Hra jako symbol světa*; s. 78.) Myšlení zde vystupuje jako protiklad hry. Otázkou pro Finka zůstává, zda existuje i nějaké ryzí a opravdové myšlení o hře, které setrvává ve hraní.

³³¹ Srov. FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 13-16.

bezúčelná, ale má své interní účely a žádné takové, jež ji překračují.³³² Je aktivitou a tvorbou, přesto stojí nablízku věčným a tichým věcem. Přerušuje kontinuitu, souvislost životního běhu člověka, jenž je dán svým posledním účelem. S ostatními fenomény života není spjata společným pachtěním za konečným cílem, ale je fenoménem svébytným a původním.³³³ Dle J. Haláka, „...*play is 'set apart' from all other human actions and inner-worldly realities and thus constitutes an entirely 'self-sufficient', separate domain, which cannot be reduced to, or deduced from, any set of circumscribed realities*”³³⁴.

Konstitutivními prvky hry jsou dle Finka její tzv. momenty struktury. Patří mezi ně rozkoš, smysl hry, herní obec, pravidla, hračka, role a svět hry.³³⁵ Každá hra je vyladěna do plného požitku, přináší radost, povznesení a je rozkoší. Dle Finka „*lidská hra je radostně laděná produkce imaginárního světa hry, je to podivuhodná radost ze „zdání“*“³³⁶. Pokud tyto rysy ze hry vyhasínají, vysychá hned také herní jednání.³³⁷ Ke každé hře náleží prvek toho, co dává smysl. Fink přitom rozlišuje interní herní smysl určité hry, tedy souvislost hraných věcí, činů a vztahů, externí smysl, který odkazuje k významu, jež má hra pro ty, kteří se k ní teprve rozhodují, chystají, a také smysl, který má hra pro diváky, kteří se na ní nepodílejí.³³⁸ Další moment struktury hry, herní obec, odkazuje ke skutečnosti, že hraní je základní možnost sociální existence: „*Hra je společnou hrou, je to hraní spolu navzájem, je to vnitřní forma lidského společenství.*“³³⁹

Stejně jako Huizinga vidí i Fink jako nezbytnou součást hry pravidla. Hraní je dle něho utvářeno a udržováno určitou vazbou, není tedy neomezeně svobodné. Bez stanovení a přijetí dané vazby se nedá vůbec hrát. Pravidla hry však nemají povahu zákona, ale mohou se se souhlasem ostatních hráčů i v průběhu hry měnit.³⁴⁰ Ke každé hře náleží také hračka, tedy to, s čím si člověk hraje. Ta může být přírodní či uměle vytvořená. Svou povahou je věcí v prosté skutečnosti a zároveň má jinou, dle Finka tajuplnou realitu. Hračka je zastoupením všech věcí ostatních. Znamená to, že v herním

³³² V tomto bodě je patrný aristotelský motiv „účelnosti v sobě samé“, který se objevuje rovněž u J. Huizingy. Dle Finka v hraní za účelem např. tělesné zdatnosti, vojenské výchovy nebo kvůli zdraví se hra stává narušenou, protože již je cvičením kvůli něčemu jinému (srov. Tamtéž; s. 16.)

³³³ Srov. Tam.; s. 17.

³³⁴ Viz HALÁK, J. *Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play*; s. 9.

³³⁵ Srov. ZACHOVAL, D. *Člověk a hra: pokus o interdisciplinární náhled*; s. 30-31.

³³⁶ Viz FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 24.

³³⁷ Srov. Tamtéž; s. 18.

³³⁸ Srov. Tam.; s. 19.

³³⁹ Viz Tam.; s. 20.

³⁴⁰ Srov. Tam.; s. 20-21.

nástroji se koncentruje celek v jedné jediné věci. Hraní je pak vždy vyrovnáváním se se sebou. ³⁴¹ Při hře člověk přijímá roli, což je základní podmínkou pro uvedení do světa hry. Role je jakési rozštěpení člověka. ³⁴² Dle Finka hráč skrývá sama sebe pod svou rolí, v jisté míře v ní i zaniká. Může se ale vyvolat zpět do skutečnosti. Účastník hry je tak ve dvou sférách, přičemž toto zdvojení náleží k podstatě hry. ³⁴³ Všechny doposud uvedené strukturní momenty se spojují dohromady ve fundamentálním pojmu světa hry. Každé hraní je magickou produkcí herního světa. Ten má své reálné dějiště, avšak přece jen není dle Finka reálnou věcí mezi reálnými věcmi. ³⁴⁴

Při svých úvahách o hře se Fink zčásti opírá o tzv. zrcadlení, tedy Platónův model výkladu hry. ³⁴⁵ Pro Platóna je hra imitací, nápodobou (*mimésis*). Je zobrazením, reprezentací, odkazem k původnímu vzoru. Svou povahou je tak hra nižším produktem určitého účelového jednání. Halák v interpretaci Finka uvádí, že toto Platónovo pojetí nevede k plnému a autentickému smyslu hry: „*In Fink's opinion, however, Plato's interpretation is biased and prevents us from acceding to the 'full and authentic' sense of play.*” ³⁴⁶ Dle Haláka ačkoli hra obsahuje mimetický aspekt, není pouhým kopírováním. Za účelem postihnout její esenci a ontologické hodnoty je zapotřebí nepřístupovat ke hře jako k nedostatečné verzi skutečného provádění. ³⁴⁷ Naopak je svébytným fenoménem a má světový význam.

Vedle metafyzického výkladu se Fink věnuje rovněž mytické interpretaci hry. V původní podobě je hra znázorňujícím symbolovým jednáním lidské existence, jež se v ní sama vykládá. Mezi nejpůvodnější hry řadí Fink magické rity, velké němohry kultického charakteru, v nichž archaický člověk vyjadřuje své postavení uvnitř světa. Zpřítomňuje v nich události zrodu a smrti, sňatku, války, lovu a práce. V prapůvodní podobě hra zakládá společenství a má vazebnou sílu. Hluboce souvisí s náboženstvím a realizuje se jako slavnost. ³⁴⁸ Je tak symbolickým jednáním osmyslujícího

³⁴¹ Srov. Tam.; s. 21-22.

³⁴² Srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 86.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 228.

³⁴³ Srov. FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 23.

³⁴⁴ Srov. Tamtéž; s. 23-24.

³⁴⁵ Srov. ZACHOVÁL, D. *Člověk a hra: pokus o interdisciplinární náhled*; s. 28.

³⁴⁶ Viz HALÁK, J. *Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play*; s. 3.

³⁴⁷ Srov. Tamtéž; s. 3-4.

³⁴⁸ Srov. FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 26-27. Dle Finka „*kultovní hra má velice blízko k posvátnému aktu oběti a je velkým rituálním gestem, obrazem celku*“ (srov. FINK, E. *Hra jako symbol světa*; s. 141.) Za nejstarší rekvizitu kultovní hry považuje Fink masku. Ta dle něho není hračkou, není něco, s čím se hraje, ale v čem se hraje. Maska kultovní hru vůbec konstituuje. (srov. Tamtéž; s. 178.)

zpřítomňování světa a života.³⁴⁹ J. Halák kultovní hru charakterizuje takto: „...*the cultic game was not marginal in the life of archaic man. It was not a mere play, but rather a fundamental act through which humans understood and interpreted themselves. As practiced in cult, play is thus not a non-serious imitation of everyday serious actions, but quite on the contrary, the most serious of all possible actions.*“³⁵⁰

Hra má ve Finkově koncepci kosmologickou hodnotu, je symbolem světa: „...*play is a symbol of the world, it has in itself a cosmological value.*“³⁵¹ V lidském konečném pobývání je jednou z nejzřetelnějších podob ukazujících ke světu. Základní rysy světa se ve hře ukazují, jsou v ní odleskem. Dle Finka „*při hře nezůstává člověk v sobě, v uzavřeném okruhu svého nitra, nýbrž v kosmickém gestu vystupuje naopak ekstaticky ze sebe a názorným způsobem naznačuje celek světa*“³⁵².

Jirásek uvádí, že propojení hry a světa, dokonce ztotožnění obou těchto fenoménů se zdá být nezpochybnitelným výsledkem Finkových úvah.³⁵³ Dokladem je toto Finkovo tvrzení: „*Abychom rozuměli hře, musíme znát svět a abychom porozuměli světu jakožto hře, musíme ještě hlouběji vhlédnout do světa.*“³⁵⁴ Filosofický problém hry, pokud se týká člověka, je tak vždy a nutně světský.³⁵⁵ Halák v návaznosti na Finkovy úvahy uvádí, že k porozumění světu v jeho totalitě se lze dobrat skrze objasnění významu hry. Ta vystupuje jako svědectví ontologického vztahu člověka se světem: „...*a thorough elucidation of the meaning of play has the capacity to lead us towards an understanding of the world as a totality...play has the force to remind us in general of the totality as such to which we belong, and helps to prevent us forgetting it...play is a testimony of our ontological relationship with the world.*“³⁵⁶

³⁴⁹ Srov. FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 31.

³⁵⁰ Viz HALÁK, J. *Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play*; s. 6.

³⁵¹ Viz Tamtéž; s. 11.

³⁵² Viz FINK, E. *Hra jako symbol světa*; s. 34.

³⁵³ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 228. V tomto bodě je patrná Finkova inspirace Hérakleitem, u kterého je celek jsoucna symbolicky označen za hrající si dítě a vlada světa charakterizována herní podstatou (srov. Tamtéž; s. 227.).

³⁵⁴ Viz FINK, E. *Hra jako symbol světa*; s. 78.

³⁵⁵ Srov. Tamtéž; s. 254.

³⁵⁶ Viz HALÁK, J. *Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play*; s. 1, 10-11. Jako doplnění výkladu je možné uvést, že sám svět má ve Finkově koncepci herní povahu. Řeč je o tzv. hře světa, která je ničím, protože lidé i bozi jsou teprve v ní. Hru světa jakožto téma spekulativního myšlení bude dle Finka možné řešit patrně tehdy, až se vyčerpá metafyzická tradice, která je hře nepřátelská a která hru zakrývá. (srov. FINK, E. *Hra jako symbol světa*; s. 262-263.)

3.3.1 Jiráskova kritika Finkova ontologického pojetí hry

I. Jirásek³⁵⁷ přes duchaplnost, podnětnost a ideovou hloubku Finkových analýz fenoménu hry spatřuje nedostatečnou radikálnost v jejím ontologickém zhodnocení.³⁵⁸ Fink dle Jiráska nepřiznává hře dostatečnou míru reálnosti, neboť ji považuje za zvláštní neskutečnost, pouhé zdání, zrcadlení, konání „jakoby“. Hra pro Finka není ničím skutečným, ale iluzivní parafrází lidského sebeuskutečňování. Vztahuje ji údajně příliš k oblasti antropologie, čímž výrazně ochuzuje její ontologickou dimenzi. Považuje ji za únik z reálné skutečnosti světa.³⁵⁹ Jako doklad uvádí Jirásek tento Finkův výrok: „*Hrajeme si sice v tak zvaném skutečném světě, avšak přitom si „vyhráváme“ oblast, záhadné pole, jež není jen pouhé nic a přitom není ničím skutečným.*“³⁶⁰

Jirásek se nespokojuje s kritikou ontologické nedůslednosti Finkovy koncepce, ale sám nabízí alternativní explikaci hry. Využívá k tomu fenomenologického rozkrytí pojmu svět a termín převzatý z analytické filosofie, logiky a filosofie jazyka, totiž možný svět. Ten je dle něho odlišný od světa aktuálního³⁶¹ a existuje paralelně s dalšími možnými světy.³⁶² Člověk do těchto světů vstupuje dle Jiráska prostřednictvím

³⁵⁷ Český vysokoškolský pedagog zabývající se o filosofická témata z oblasti pohybové kultury (např. prožitek, hra, tělo, sport). Další z oblastí zájmu je pro něj zážitková pedagogika. Svá studia absolvoval na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde stále působí na pozici profesora. Je autorem řady odborných knih a článků, rovněž se účastní českých a zahraničních konferencí na témata z oblasti pohybové kultury. V minulosti absolvoval řadu studijních pobytů v zahraničí, např. v Polsku, Velké Británii, Německu či Řecku. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; zadní obal knihy.)

³⁵⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 36. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.

³⁵⁹ srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 227, 230.; JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 90.

³⁶⁰ Viz FINK, E. *Oáza štěstí*; s. 23. Jirásek v této souvislosti uvádí, že Fink neumísťuje hru do reálného času a prostoru, ale vtiskuje ji vlastní vnitřní prostor a čas, čímž ji činí něčím natolik jedinečným, co se nedá ozřejmit žádným jiným známým modelem času a prostoru. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 230.)

³⁶¹ V této souvislosti uvádí Jirásek hračku, která je v případě hry vnímána ve zcela jiném významu, na jiném pozadí, v jiném kontextu a vztazích než ve světě běžného prožívání. Dle Jiráska se jedná o závažnější změnu, než aby ji bylo možno objasnit magickým charakterem, jak se o to pokouší Fink. (srov. Tamtéž; s. 231.)

³⁶² K podrobné analýze světa a možného světa viz JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 45-52. Jirásek chápe možný svět jako alternativu světa reálného. Od aktuálního světa se liší tím, že jsou v něm buďto stejná jsoucna mající odlišné atributy, nebo jsoucna nevyskytující se v aktuálním světě, nebo se v něm naopak určitá jsoucna ze světa aktuálního nevyskytují. Možných světů dle něho existuje nekonečně mnoho, přičemž aktuální svět je jedním uskutečněním ze všech možných. Jako možný svět označuje Jirásek i budoucnost člověka. Čas ovšem nevnímá jako jedinou příležitost k realizaci možného světa. Ve své práci naopak poukazuje na paralelní existenci různých možných světů v jeden časový okamžik, do nichž člověk vstupuje prostřednictvím prožitku, který možnému světu dodává jeho ontologickou reálnost. (srov. Tamtéž; s. 50-52.)

autentického prožitku.³⁶³ Jako jedno z polí intenzivního prožívání, vedle sexu a mimořádných stavů vědomí, chápe právě hru. Uvádí, že „*hra je převedením jednoho z možných světů do reality hrajícího si, zpřítomněním nových a nečekaných souvislostí*“³⁶⁴. Jirásek pojímá hru jako místo autentické existence, prostor pro odkrývání smyslu lidského bytí. Prostřednictvím herní kreace člověk dosahuje seberealizace, sebenaplnění a nejhrouběji potvrzuje sám sebe.³⁶⁵

Dle Jirásky je herní svět logicky i ontologicky možný. Jeho uskutečňování, zpřítomňování, je opravdové, nikoli pouze myšlené. Po dobu trvání hry je herní svět pro hráče i hru samu ontologicky reálný, platný a překrývá svět aktuální, resp. splývá či prolíná se s ním. Reálnost tohoto světa spočívá výlučně v přítomně prožívaném hraní.³⁶⁶ Herní zaujetí se odehrává v přítomnosti, nezná minulost ani budoucnost. V rámci něho se nejedná o nápodobu jednání z aktuálního světa, o činnost „jenom jako“, ale vše je podle Jirásky zcela doopravdy. Právě tento druh opravdovosti umožňuje zrealizovat možný svět hry.³⁶⁷ Jako doklad realizace možného světa hry uvádí Jirásek aktivity Prázdninové školy Lipnice (PŠL), mezi něž patří např. hry Las Vegas, Premiérky, Investice, Volby či Diplomacie. Svým zapojením do hry vytvářejí hráči zcela jinou skutečnost, která v dané podobě v reálném světě neexistuje. Tento jev nelze dle Jirásky vysvětlit psychikou jedince, ale jedná se o tvoření či proměnu v dimenzi ontologické, zjinačující svět a lidskou vztaženost k němu.³⁶⁸

Jiráskova koncepce hry jakožto možného světa dle autora vhodným způsobem poukazuje na její ontologickou závažnost a důležitost v životě člověka. Koncept možných světů v Jiráskem navržené podobě lze aplikovat i na sféru sportu. McClelland uvádí, že pojetí sportu jako autonomního možného světa vyjadřuje jednu z klíčových charakteristik této aktivity: „*Perhaps the chief characteristic of sport is its „possible world“ autonomy with respect to the „real world.*“³⁶⁹ Koncept sportu jakožto možného světa intenzivního prožívání má dle autora blízko k mystice. V. Svoboda, který téma

³⁶³ K tématu prožitku s ohledem na pohybové aktivity viz článek od V. Pacholíka a M. Blahutkové *Prožitek z pohybu a prezentace vlastní identity* (2008).

³⁶⁴ Viz JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 231.

³⁶⁵ Srov. Tamtéž; s. 231.

³⁶⁶ Vnější, herně nezaujatý pohled (např. pozitivisticky zaměřený) dle Jirásky nemůže rozeznat svět hry, díky čemuž jeho ontologickou reálnost odmítá.

³⁶⁷ Srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 83-84, 87.

³⁶⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 232-233; JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 36. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.

³⁶⁹ Srov. McCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 82. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

mystiky a změněných stavů vnímání ve sportu podrobně zpracoval ve své disertační práci, pojímá sport jako aktivitu, která nezasahuje pouze fyzický a psychický rozměr člověka, ale může vést do dříve nepoznaných hlubin sebe sama či směrem k otevírání vnějších dimenzí.³⁷⁰ Autor práce je přesvědčen, že daná konfrontace se sebou samým a otevírání vnějších dimenzí (či možných světů) se uskutečňuje během ponoření člověka do herního světa, jenž je bytostnou součástí sportu.

3.4 Ludwig Wittgenstein

Pojmu hry je přidělena centrální úloha ve druhém období myšlenkové tvorby filosofa Ludwiga Wittgensteina³⁷¹. Hraní u tohoto filosofa vystupuje jako bytostná součást života člověka: „*Rozkazovat, ptát se, vyprávět, konverzovat patří k našemu přírodopisu právě tak jako chodit, jíst, pít, hrát.*“³⁷² Dle Wittgensteina se hraje podle určitých pravidel, která mohou být vnějším pozorovatelem vyčtena z praxe dané hry. Z příznaků v chování hráčů může pozorovatel dokonce rozpoznat chybu hrajících od správného herního úkonu. Pravidla hry si tak člověk může osvojit přihlížením, jak druzí hrají.³⁷³

Do filosofie zavádí Wittgenstein pojem „řečová hra“ (language-game, Sprachspiel), jehož pomocí chce ozřejmit proces používání slov a jazyka.³⁷⁴ Jako řečovou hru označuje Wittgenstein celek zahrnující řeč i činnosti, s nimiž je spjata.³⁷⁵ V jeho koncepci je hra zkoumána nejenom jako vystihující metafora používání jazyka, není také pouhou ilustrací umožňující lepší pochopení problematiky vztahu jazyka a myšlení, ale Wittgenstein se snaží vystihnout smysl pojmu hra v tom významu, v jakém je obecně přijímán a používán.³⁷⁶

Jirásek uvádí, že při zkoumání hry podle Wittgensteina není bezprostředně viditelné něco společného všem hrám, ale při pohledu na různé herní aktivity je patrná celá

³⁷⁰ Srov. SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva*; s. 212.

³⁷¹ Narozen 1889, zemřel 1951. Wittgenstein patří mezi nejvlivnější analytické filosofy 20. století. Jeho tvorba je ovlivněna myšlenkami B. Russella, se kterým osobně spolupracoval. Základní oblastí Wittgensteinova zájmu je filosofie jazyka. Jeho filosofie se dělí na rané a pozdní období. Vrcholným dílem jeho rané tvorby je *Tractatus logico-philosophicus*, na kterém pracoval během válečných let. Poprvé toto dílo vyšlo německy r. 1921. Za klíčovou knihu jeho pozdního období lze označit *Philosophische Untersuchungen*, která vyšla po Wittgensteinově smrti. Pro bližší informace k Wittgensteinovu životu a jeho tvorbě viz např. GAYLING, A. C. *Wittgenstein: průvodce pro každého* (2007).

³⁷² Viz WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 25.

³⁷³ Srov. Tamtéž; s. 40.

³⁷⁴ Srov. JIRÁSEK, I. *Je Finkova analýza hry dostatečně radikální?*; s. 33. In *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*.

³⁷⁵ Srov. WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 16.

³⁷⁶ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 226.

složitá síť podobností a příbuzností (family resemblance, Familienähnlichkeit), navzájem se překrývajících a křížících, díky nimž lidé rozumí slovu hra při jeho používání.³⁷⁷ Y. Huang a E. Ryallová popisují koncept příbuzenské podobnosti takto: „Wittgenstein's concept of 'family resemblance' contends that entities that belong to a particular concept may not share any common feature...but instead share a resemblance.“³⁷⁸ Wittgenstein uvádí, že se mezi hrami objevují rodové podobnosti, díky nimž tvoří hry určitou rodinu.³⁷⁹ Ta zahrnuje širokou škálu různých aktivit a činností, které jsou si v něčem podobné a v něčem se liší. Wittgenstein v této souvislosti uvádí: „Jak bychom někomu vysvětlovali, co je to hra? Myslím, že bychom mu popisovali různé hry, a k popisu bychom mohli připojit: „tomuhle a podobným věcem se říká 'hry'“. A cožpak my sami víme víc?“³⁸⁰

Hra je dle Wittgensteina pojmem s rozplývavými okraji a nemá žádné pevné hranice, které by umožňovaly termín definovat. Dle Wittgensteina „...rozsah pojmu není vymezen žádnou hranicí. A tak používáme právě slovo „hra“. Jak pak je pojem hry ohraničen? Co je ještě hra, a co už hra není? Můžeš uvést, kde je hranice? Ne. Můžeš nějakou hranici stanovit: neboť žádná ještě stanovená nebyla. (Ale to ti ještě nikdy nevadilo, když jsi slovo „hra“ používal.)“³⁸¹ Hra patří mezi ty pojmy, u nichž je značný rozdíl mezi jejich znalostí a verbálním popisem.³⁸² Jako doklad uvádí Wittgenstein následující srovnání: „...kolik je vysoký Mont Blanc – jak se používá slova „hra“ – jak zní klarinet. Ten, kdo se diví, že člověk může něco vědět a nemůže to říci, myslí asi na nějaký případ, jako je onen první. Jistě ne na takový, jako je onen třetí.“³⁸³ Pokus o definici hry je možné chápat jako snahu o přesnější přiblížení se základním rysům hry, ale přímo z její podstaty dle Wittgensteina plyne, že definitivně konečné a vše

³⁷⁷ Srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 89.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 226.; WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 45-46. Jako doklad podobností a příbuzností mezi hrami lze u Wittgensteina vyčíst následující: „Podívej se např. na deskové hry, s jejich rozmanitými příbuznostmi. A teď přejdi ke karetním hrám: tady najdeš mnohé, co odpovídá oné první třídě, ale hodně společných rysů mizí a vystupují zase jiné...U míčových her vyhrávání a prohrávání existuje; ale když dítě hází míčem na zeď a zase ho chytá, tak tento rys zmizel.“ (viz Tamtéž; s. 45-46.)

³⁷⁸ Viz HUANG, Y., RYALL, E. *On the Relationship between Philosophy and Game Playing*, s. 80. In *The Philosophy of Play as Life*.

³⁷⁹ Srov. WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 46.

³⁸⁰ Viz Tamtéž; s. 47.

³⁸¹ Viz Tam.; s. 47.

³⁸² Srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 89.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 226.

³⁸³ Viz WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 51.

vystihující vymezení tohoto pojmu není a být nemůže. Vždy se bude jednat o pouhou aproximaci.³⁸⁴

Wittgensteinova pozice zdůrazňující nedefinovatelnost hry se v okruzích filosofie sportu setkala s kritikou. C. McGinn napadá Wittgensteinovo přesvědčení, že nelze nalézt nic společného všem hrám, a tudíž že hra je ze své podstaty nedefinovatelná. Dle McGinna stačí nalézt jeden společný rys všem hrám, čímž bude Wittgensteinova pozice vyvrácena. Tímto rysem může být dle něho to, že všechny hry jsou záměrné, na cíl zaměřené činnosti.³⁸⁵ Dalšímu z představitelů Wittgensteinovi kritiky, Bernardu Suitsovi, je věnována následující podkapitola. V ní bude kromě představení Suitsovy koncepce hry věnována pozornost rovněž vztahu mezi hrou a sportem.

2.5 Bernard Suits

V konfrontaci s Wittgensteinovým přesvědčením o nedefinovatelnosti hry přichází Američan Bernard H. Suits³⁸⁶ s myšlenkou, že hru je možné definovat a že Wittgensteinův přístup je v mnohém nedůsledný. Odkazuje přitom na jeho apel dívat se, zda mají všechny hry něco společného.³⁸⁷ Wittgenstein tento společný prvek všem hrám dle Suitse nevidí, protože se již předem rozhodl, že jsou nedefinovatelné: „*‘Don’t say’, Wittgenstein admonishes us, ‘there must be something common or they would not be called ‘games’*” – *but look and see whether there is anything common to all’... He looked, to be sure, but because he had decided beforehand that games are indefinable, his look was fleeting, and he saw very little.*”³⁸⁸ Ve svých pracích Suits nabízí podrobný rozbor hry společně s její definicí. Hraní her chápe jako centrální aktivitu ideální lidské existence a řadí ho tak do srdce jeho utopické vize.

³⁸⁴ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 226.

³⁸⁵ Srov. MCGINN, C. *Truth by Analysis: Games, Names, and Philosophy*; s. 18-20. McGinn rovněž kritizuje Wittgensteinův koncept příbuzenských podobností. Dle něho jsou podmínky pro zařazení určitého konceptu na základě příbuzenské podobnosti do „jazykové rodiny“ natolik volné, že za hru je možné považovat prakticky cokoli. (srov. Tamtéž; s. 29.)

³⁸⁶ Narodil se v roce 1925, zemřel v roce 2007. Suits své filosofické myšlení orientoval směrem ke hře. Bakalářský a magisterský titul (závěrečná práce na téma *Play and Value in the Philosophies of Aristotle, Schiller, and Kierkegaard*, 1950) získal na University of Chicago, doktorát z filosofie pak z University of Illinois. Od r. 1966 do svého odchodu do penze působil jako profesor filosofie na University of Waterloo. Mezi lety 1975–1976 byl prezidentem dnešní The International Association of the Philosophy of Sport. Jeho patrně nejznámější knihou je *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia* (1978). Mimo této práce publikoval Suits mnoho článků v odborných časopisech, které se staly základním materiálem pro oblast filosofie sportu. (srov. <https://uwaterloo.ca/library/special-collections-archives/collections/suits-bernard-fonds>; <https://iaps.net/honours/past-presidents-of-iaps/>.)

³⁸⁷ Srov. WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 45-46.

³⁸⁸ Viz SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 1-2.

Podobně jako další anglicky píšící autoři, rozlišuje Suits mezi hrou jakožto „play“ a hrou jakožto „game“.³⁸⁹ S charakteristikou hry jako „game“ se lze setkat u R. A. Mechikoffa. Dle něho se jedná o organizovanější snahu si hrát, kdy organizované herní prvky dané aktivity se stávají evidentnější: „*A game is a somewhat more organized effort at play, where the organized and playful elements of the activity become more evident.*“³⁹⁰ S odkazem na P. L. Agera uvádí Mechikoff definici hry jakožto „game“, ve které stojí za zdůraznění zejména explicitně formulovaná pravidla, specifikované cíle herní aktivity a prvek soutěže: „*...A play activity which has explicit rules, specified or understood goals..., the element of the opposition or contest, recognizable boundaries in time and sometimes in space, and a sequence of actions which is essentially „repeatable“ every time the game is played.*“³⁹¹

Dosavadní analýzy hry v podání Huizingy, Cailloise, Finka a Jiráskova rozlišení mezi hrou jakožto „play“ a „game“ explicitně neobsahují. Lze se v nich setkat s hrou v obou zmíněných pojetích, tj. jejich charakteristiky a definice zahrnují jak hru jakožto „play“, tak hru jakožto „game“.³⁹² Silnější orientace na hru jakožto „game“ se objevuje u Wittgensteina, jak je patrné z jeho výčtu her³⁹³ a také z anglických překladů Wittgensteinem používaných termínů³⁹⁴. Vymezení hry jakožto „play“ a „game“ má důležitý význam pro definici toho, co je to sport. Vztahu těchto tří oblastí se bude autor práce věnovat ve třetí podkapitole této části. Pozornost se nyní zaměří na rozbor Suitsova pojetí hry v jejich dvou výše nastíněných významech.

³⁸⁹ V českém prostředí se autor nesetkal s adekvátním terminologickým rozlišením mezi oběma pojetími hry. Ve zbytku práce je bude odlišovat pomocí vazeb hra jakožto „play“ a hra jakožto „game“.

³⁹⁰ Viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 6.

³⁹¹ Viz Tamtéž; s. 6, 25.

³⁹² U Huizingy lze s odkazem na část v *Homo ludens* věnující se jazykovým vyjádřením hry usuzovat, že se orientuje spíše na hru jakožto „play“ (srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 42-43.) U R. Cailloise může být klíčem k rozlišení mezi „play“ a „game“ jeho klasifikace her. Jako „game“ lze označit kategorie *agón* a *alea* v herním pólu *ludus*. Pól *paidia* ve všech čtyřech kategoriích označuje spíše hry jakožto „play“. Kategorie *mimikry* a *ilinx* v herním pólu *ludus* se svými nároky na úsilí, trpělivost a svázanost s herními pravidly blíží spíše hře jakožto „game“. (srov. CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; s. 34, 58.) J. Halák s odkazem na E. Finka uvádí, že Fink sám se k řešené distinkci nevyjadřoval. Německé slovo *das Spiel* zahrnuje dle Haláka hru jakožto „play“ i hru jakožto „game“: „*Fink...never comments on the possibility of such distinction. The German word das Spiel comprises both of these meanings (e.g. Brettspiel, a board game; Kinderspiel, child play; Puppenspiel, puppet play).*“ (viz HALÁK, J. *Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play*; s. 12.) Jirásek svým zdůrazněním her nápodoby (transformujících do jiného možného světa) v rámci prázdninové školy Lipnice se orientuje spíše ke hře jakožto „play“ (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 232-233.)

³⁹³ Srov. WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*; s. 45-46.

³⁹⁴ Viz především řečová hra (language-game).

2.5.1 Hra jako „play“

S rozbořením hry jakožto „play“ se lze setkat v Suitsově volně psaném článku *Words on Play*³⁹⁵. Jeho cílem je předložit a hájit orientační definici hry. Suits se v úvodu táže, jaký má definování hry smysl. Jako odpověď uvádí, že definice je určitým vymezením a limitací. Od Huizingova díla *Homo ludens* byly dle Suitse hranice hry rozbořeny a hra byla nalézána prakticky ve všem. Její vymezení vnímá jako důležitou podmínku k přesnějšímu uchopení reality.³⁹⁶

Dle Suitse ne vše, co je jako hra nazýváno, hrou ve skutečnosti je. Suits hru pojímá jako autotelickou aktivitu, tj. aktivitu mající cíl v sobě samé. Každá autotelická aktivita není hrou, každá hra je ovšem autotelickou aktivitou. Sama autotelicitata není ovšem dostačující pro adekvátní definici hry: „...*I shall deny the claim that if any x is an autotelic activity, then that x is ipso facto play...all instances of play are instances of autotelic activity. In other words, I regard autotelicity as necessary but not sufficient for an adequate definition of play.*“³⁹⁷

Hru jakožto „play“ vymezuje Suits v konfrontaci s hrou jakožto „game“. Uvádí, že tato dvě pojetí hry nejsou identická a ani druhé není podřazeno tomu prvnímu. Mezi hraním (playing) a hraním her (playing games) není podle Suitse žádný logický vztah. Hraní hry nemusí ve skutečnosti odkazovat k hraní, ale k pouhé účasti ve hře: „...*we can play a game, but this means simply to participate in it...one cannot conclude that because x is an instance of playing that x is therefore an instance of game playing, and also that one cannot conclude that because y is an instance of game playing that it is therefore an instance of playing.*“³⁹⁸ Skutečnost, že účast ve hře jakožto „game“ automaticky nezahrnuje hraní (playing), se dle Suitse ukazuje v profesionálním sportu. Profesionální sportovci dle něho spíše pracují než si hrají: „*When professional athletes are performing in assigned games for wages, although they are certainly playing games, we are not at all inclined to conclude from that fact that they are without qualification playing. For we think of professional athletes as working when they play*

³⁹⁵ Článek vyšel poprvé v *Journal of the Philosophy of Sport* IV (1977), s. 117-131. V této práci bude odkazováno na verzi článku otištěnou v Suitsově knize *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia* (2014, s. 217-234.)

³⁹⁶ Srov. SUITS, B. *Words on Play*; s. 217. In *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*.

³⁹⁷ Srov. Tamtéž; s. 220. Od tohoto pojetí Suits později upustil. V článku *The Trick of the Disappearing Goal* (1989) říká: „...*I do not agree...that autotelicity is a sufficient as well as a necessary condition for some X to be a case of play...*“ (Viz SUITS, B. *The Trick of the Disappearing Goal*; s. 8.)

³⁹⁸ Viz SUITS, B. *Words on Play*; s. 217. In *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 221.

*their games and as playing when they go home from work to romp with their children.*³⁹⁹

Hra je dle Suitse v kontrastu s instrumentálně zaměřenými aktivitami, jakými jsou např. práce či stravování. Využívá ty zdroje, které byli původně zaměřeny k instrumentálnímu užití, a přemísťuje je do užití autotelického.⁴⁰⁰ Aby se dalo hovořit o hře, musejí být dle Suitse splněny dvě základní podmínky. První z nich je, že určité *x* si musí hrát s něčím. Druhou podmínkou je, že dané *x* musí dočasně přemístit vybraný zdroj od instrumentálního k autotelickému účelu.⁴⁰¹ Na základě kontrastu instrumentality a autotelicity definuje Suits hru jako činnost, při které dochází k dočasnému přemístění zdrojů s původně instrumentálním účelem do aktivit, které mají cíl sami v sobě: „*x is playing if and only if x has made a temporary reallocation to autotelic activities of resources primarily committed to instrumental purposes.*“⁴⁰² Dočasné přemístění se dle Suitse v našem nikoli utopickém životě týká i času, kdy dochází k přechodu od instrumentálního k jeho vnitřnímu užití.⁴⁰³ Jak uvádí Ch. Carlson, „*baseball and chess are play when the player has reallocated her time from instrumental to autotelic purposes to participate in the game*“⁴⁰⁴.

Na základě vymezení toho, co je to hra, uvádí Suits její konkrétní příklady. Do kategorie hry řadí např. estetické a náboženské zážitky, které se vyznačují tím, že mají svůj cíl v nich samých.⁴⁰⁵ Tyto příklady, ačkoli je Suits řadí pod kategorii hry jakožto „play“, by neuspěly v zařazení pod hru jakožto „game“ ani pod kategorii sportu. Rozboru Suitsovu pojetí hry v jejím druhém významu se věnuje následující podkapitola.

³⁹⁹ Viz Tamtéž; s. 221.

⁴⁰⁰ Suits v této souvislosti odkazuje na jídlo, které je původně určeno k vyživení těla, avšak může být využito, např. v případě bramborové kaše, i k vytváření údolí či kopců. Aktivita hraní, ke které byl takto přemístěn instrumentální zdroj v podobě jídla, má cíl sama v sobě. (srov. Tam.; s. 225.)

⁴⁰¹ Srov. CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 4-5. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁴⁰² Viz SUITS, B. *Words on Play*; s. 225. In *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*.

⁴⁰³ Srov. Tamtéž; s. 228. V jeho vizi tzv. Utopie nemá nic povahu instrumentálního činění. Nedochozí k přemísťování času od instrumentálního k vnitřnímu užití, díky čemuž nelze v této utopické dimenzi hovořit dle Suitse o hraní.

⁴⁰⁴ Viz CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 5. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁴⁰⁵ Srov. SUITS, B. *Words on Play*; s. 231-234. In *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*.

2.5.2 Hra jako „game“

Spíše než o hru jakožto „play“ se B. Suits zaujímal o hru jakožto „game“. Dle Ch. Carlsona, „*he mentioned that in studying play there is „less than meets the eye,“ and published little in the phenomenon; he was more intrigued by games*“⁴⁰⁶. Základní Suitsovo dílo věnované problematice hry jakožto „game“ je *The Grasshopper* (1978).⁴⁰⁷ Dle Thomase Hurky se jedná o humorný spis mající zároveň bohatý filosofický obsah. Je psán jako dialog, který se svým stylem i charakterem postav nápadně podobá platónským dialogům.⁴⁰⁸ S ohledem na filosofickou dimenzi se text dělí na dvě základní části. Úvod a závěr knihy argumentuje ve prospěch teze, že hraní her je nejvyšším skutečným dobrem a ideálem žití v tzv. Utopii. Ve středních pasážích knihy pak Suits nabízí komplexní analýzu hry jakožto „game“. Dle T. Hurky, „*the Grasshopper first proposes a substantive thesis, that game-playing is the 'ideal of existence', but before substantiating it must turn to the definitional question, 'What is Game?' Only when that has been settled does the discussion return to the initial topic of the value of games*“⁴⁰⁹.

V definování hry jakožto „game“ se Suits opírá o čtyři její základní elementy. Jsou jimi cíl, prostředky k dosažení cíle, pravidla a herní postoj: „*I propose...that the elements of game are 1/ the goal, 2/ the means of achieving the goal, 3/ the rules, and 4/ the lusory attitude.*“⁴¹⁰ Všechny čtyři elementy tvoří dohromady celek. Důležitou úlohu v tom dle Suitse plní herní postoj hráče, kterým jsou ostatní elementy sjednoceny do jednoho vzorce. S ohledem na tento vzorec lze určit, zda je určitou aktivitu možné označit za hraní hry (game playing), tj. zda daná aktivita pro to splňuje nutné a postačující podmínky.⁴¹¹

⁴⁰⁶ Viz CARLSON, Ch. A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport; s. 5. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁴⁰⁷ Před vydáním této knihy se Suits zabýval problematikou hry jakožto „game“ (a jejím vztahem ke hře jakožto „play“ a ke sportu) ve svých článcích *What Is a Game?* (1967), *Is Life a Game We Are Playing* (1967) a *Games and Paradox* (1969). Suits ve své knize z těchto článků výrazně čerpá. S výše nastíněnou problematikou se lze setkat rovněž v jeho článku *The Elements of Sport* (1973).

⁴⁰⁸ Spis je sepsán jako dialog mezi postavou luční kobylky (the Grasshopper), jeho žáků (především Skeptica), a dalších postav. Kromě Platónovy tvorby, zejména postavou Sókrata a jeho blízkých žáků, je kniha inspirována Ezopovou bajkou o mravenci a luční kobylce, která velebí práci. Suits oproti tomu zdůrazňuje vnitřní hodnotu hraní, kterému se Grasshopper namísto práce oddává celé léto, a protože díky tomu nedokáže našetřit zásoby, v zimě umírá. Jeho rozhodnutí hrát si je popisováno jako hodnotnější než pracovat, přestože ho nakonec stojí život. (srov. SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; Introduction by Thomas Hurka, ix-x)

⁴⁰⁹ Viz Tamtéž; Introduction by Thomas Hurka, xi.

⁴¹⁰ Viz Tam.; s. 37.

⁴¹¹ Srov. Tam.; Introduction by Thomas Hurka, xiii, s. 37.

Suits nabízí detailní charakteristiku všech čtyřech herních elementů. U prvního z nich, cíle, rozlišuje Suits jeho tři základní podoby, které demonstruje na příkladech. Jedním z cílů je samotná účast ve hře, což dle Suitse není cíl, který by byl součástí hry jako takové. Spíše ho označuje za jeden z obecných lidských cílů, vedle např. bohatství, slávy či bezpečí. Cíl v druhé podobě může znít „doběhnout za cílovou čáru před ostatními závodníky“ či „dostat míček do jamky“. Suits zdůrazňuje, že tento cíl je elementárním komponentem hraní a může být formulován nezávisle na konkrétní hře. Nazývá ho jako předherní cíl (prelusory goal). Ch. Carlson uvádí, že tento cíl zahrnuje dosažitelný stav věcí v podobě vítězství či určitého naplnění a nebere přitom ohled na omezení: „*Prelusory goals include the achievable state of affairs that signify victory or completion, without regard to any limiting means.*“⁴¹² Posledním z cílů je zvítězit ve hře. Suits uvádí, že tohoto cíle může být dosaženo pouze přijetím nároků hry samé, tedy pravidel, dovolených prostředků k dosažení vítězství a herního postoje. Označuje ho jako herní cíl (lusory goal).⁴¹³ Dle Ch. Carlsona, „*the lusory goal...is the state of affairs that occurs at the end of the game having been achieved by the prescribed means and rules.*“⁴¹⁴

Co se prostředků týče, rozlišuje Suits mezi prostředky k dosažení vítězství ve hře a k realizování předherního cíle (prelusory goal). Ve druhém případě se může jednat v zásadě o jakýkoli možný způsob umožňující dosažení cíle. Suits se ovšem orientuje na ty prostředky, které jsou v rámci té které hry dovolené. Označuje je jako *lusory means*.⁴¹⁵ Dovolené prostředky jsou determinovány pravidly, která mohou být konstitutivní (constitutive rules) či dovednostní (rules of skill). První jmenovaná definuje Suits jako pravidla, která zakazují užití nejvýhodnějších prostředků k dosažení předherního cíle: „*We may therefore define constitutive rules as rules which prohibit*

⁴¹² Viz CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 5. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. Y. Huang a E. Ryallová popisují prelusory goal takto: „*The prelusory goal is the goal that designates the aim of that particular game, and therefore does not include supplementary or auxiliary goals such as, winning, enjoyment, or making friends.*“ (viz (HUANG, Y. RYALL, E. *On the Relationship between Philosophy and Game-Playing*; s. 83-84. In *The Philosophy of Play as Life*.)

⁴¹³ Srov. SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 38-39.

⁴¹⁴ Viz CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 5. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁴¹⁵ Huang a Ryallová uvádějí, že herní prostředky specifikují, jak může být cíle ve hře dosaženo. Ze své povahy jsou ony prostředky neefektivní, čímž se hraní her liší od práce, ve které člověk hledá nejefektivnější prostředky k dosažení cíle. (srov. HUANG, Y. RYALL, E. *On the Relationship between Philosophy and Game-Playing*; s. 83-84. In *The Philosophy of Play as Life*.)

*use of the most efficient means for reaching a prelusory goal.*⁴¹⁶ Dle Suitsa tvoří základ každé hry a činí ji možnou.⁴¹⁷ Jak uvádí H. L. Reidová, „*game rules do more than give meaning to game goals; they actually make the activity possible*“⁴¹⁸. Dovednostní pravidla oproti tomu stanovují, jak hrát hru dobře.⁴¹⁹ Jejich porušení neničí hru v jejích základech, ale pouze způsobuje např. porážku v rámci hry. Suits uvádí ještě třetí pravidlo, které se liší od předchozích dvou a za jehož porušení následuje ve hře trest. Příkladem může být např. podražení protihráče v ledním hokeji. Suits tato pravidla považuje za rozšíření konstitutivních pravidel.⁴²⁰

Poslední z elementů, herní postoj hráče (*lusory attitude*), je Suitsem popsán jako přijetí konstitutivních pravidel za tím účelem, aby aktivita učiněná možnou tímto přijetím vůbec mohla nastat: „*The acceptance of constitutive rules just so the activity made possible by such acceptance can occur.*“⁴²¹ Přijetím konstitutivních pravidel se v herním postoji preferují náročnější před snazšími cestami k dosažení určitých cílů.⁴²² Tento postoj je dokladem, že hry se esenciálně liší od běžných životních aktivit člověka.⁴²³

Jednotlivé herní elementy Suits využívá při definování toho, co je to hraní hry (*playing a game*). Toto hraní chápe jako pokus o dosažení specifického stavu věcí, a to za užití pouze prostředků dovolených pravidly, kdy pravidla upřednostňují použití méně výhodných prostředků před těmi výhodnějšími a kdy pravidla jsou přijata, protože činí tuto aktivitu možnou: „*To play a game is to attempt to achieve a specific state of affairs (prelusory goal), using only means permitted by rules (lusory means), where the rules prohibit use of more efficient in favor of less efficient means (constitutive rules), and*

⁴¹⁶ Viz SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 40.

⁴¹⁷ Jejich příkladem může být např. specifikace zakázaných a naopak dovolených způsobů, jak dostat míč do branky.

⁴¹⁸ Viz REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 46.

⁴¹⁹ Příkladem dovednostních pravidel může být např. pravidlo sledovat míč v průběhu hry či zdržovat se trumfování soupeřova esa v kartách.

⁴²⁰ Srov. SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 39-40. K tématu pravidel ve hrách jakožto „*games*“ a ve sportu se podrobně vyjádřila H. L. Reidová. Ve svém shrnujícím přístupu popisuje formalismus (pozice, dle které o hraní hry lze hovořit pouze tehdy, když jsou dodržována herní pravidla) či rozlišuje mezi pravidly psanými a nepsanými (tzv. „*ethos*“ of games) a mezi psanou podobou a „*duchem*“ pravidel. (srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 50-55.)

⁴²¹ Viz SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 43.

⁴²² Tyto cesty jsou náročné ve srovnání s možnými cestami v běžném životě člověka, kdy není vázán konstitutivními herními pravidly. V rámci herních konvencí je ovšem za účelem dosažení konkrétních cílů používáno cest co nejefektivnějších. Tato skutečnost souvisí s dovednostními pravidly hry (*rules of skill*), která specifikují, co je dobré hraní.

⁴²³ Srov. Tamtéž; s. 40-41. Suits v hraní her spatřuje možnost realizace, které člověk nedosahuje během běžných aktivit: „*People play games so that they can realize in themselves capacities not realizable (or not readily so) in the pursuit of their ordinary activities.*“ (viz viz SUITS, B. *The Elements of Sport*; s. 14.)

where the rules are accepted just because they make possible such activity (lusory attitude).⁴²⁴ Kromě této obsáhlé definice nabízí Suits její zkrácenější, v kruzích filosofie sportu pevně zakořeněnou podobu. Dle ní je hraní hry dobrovolným pokusem překonat nadbytečné překážky: „*Playing a game is the voluntary attempt to overcome unnecessary obstacles.*“⁴²⁵

T. Hurka uvádí, že Suitsova definice hraní her není definicí hraní: „...*Suits's definition of game-playing isn't a definition of playing and doesn't imply that you're playing.*“⁴²⁶ Jak již bylo uvedeno dříve, ne všechny hry jakožto „game“ jsou dle Suitse příklady hraní jakožto „play“. Jak je ovšem patrné ze Suitsova článku *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (1988), hry jakožto „game“ mohou vycházet z práce a rovněž z hraní (playing): „*Games can come from work (that is, instrumental activities...) as well as from play...*“⁴²⁷ Jakmile se ovšem hry stanou prostředky pro vnější účely (např. pro získání peněz), přestávají být dle Suitse hraním (play).⁴²⁸ Nestávají se tím ovšem prací, protože v ní se na rozdíl od her hledají co nejvýhodnější prostředky k vykonání určité činnosti.

Suitsovu pozici v přístupu ke hře lze označit za esencialistickou, a to ve dvou základních dimenzích. Zaprvé, Suits je přesvědčen, že hry v podobě „play“ i „game“ vykazují esenciální rysy a jsou ohraničitelné, čímž je možná jejich definice.⁴²⁹ Dle Ch. Carlsona, „*much like in his essentialist definition of play, he is very willing to draw lines in sand to demarcate what is and what is not game-playing, and he argues*

⁴²⁴ Viz Tam.; s. 43.

⁴²⁵ Viz Tam.; s. 43. V souvislosti s chápáním toho, co je to hraní her, je možné uvést stať *On the Relationship between Philosophy and Game-Playing*, ve kterém autoři Y. Huang a E. Ryallová zkoumají vztah mezi filosofií a hrami. Argumentují ve prospěch toho, že většinová filosofie je formou hraní her. To, zda je filosofie hrou, závisí dle zmíněných autorů na postoji, který k filosofii daný člověk má. Pokud je daný postoj herní (lusory attitude), lze filosofii považovat za hru. (srov. HUANG, Y., RYALL, E. *On the Relationship between Philosophy and Game-Playing*; s. 80-93. In *The Philosophy of Play as Life*.)

⁴²⁶ viz SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; Introduction by Thomas Hurka, xix.

⁴²⁷ Viz SUITS, B. *The Tricky Triad: Games, Play, and Sport*; s. 5.

⁴²⁸ Suits v této souvislosti uvádí např. profesionální soutěž NHL, ve které se hokej zdá být prostředkem pro získání bohatství. Hráči dle Suitse ztrácejí amatérský status, čímž rovněž přestávají hrát pro lásku k činnosti (autotelický postoj), ale hrají pro to, co jim hra může přinést. (srov. SUITS, B. *The Tricky Triad: Games, Play, and Sport*; s. 8.) Jako námitku proti tomuto lze uvést, že být profesionálem nevyklučuje enormní lásku ke sportování, ale naopak ji předpokládá, aby se člověk mohl profesionálem vůbec stát. Zároveň je možné si představit, že profesionál vykonává sport nikoli pro instrumentální účely, ale pro vnitřní kvality dané činnosti. Peníze a bohatství pak vystupují jako doprovodný produkt profesionální dráhy, nikoli jako její primární účel. Je ovšem otázkou, nakolik je tento koncept v současném profesionálním sportu přítomný.

⁴²⁹ Srov. SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; Introduction by Thomas Hurka, xiv-xv.

forcefully for the merits of his demarcations“⁴³⁰. Za druhé, hraní her (game playing) je v Suitsově pojetí esenciální činností ideální lidské existence. Ve své verzi Utopie, v níž je vyřazena pryč práce a další instrumentální aktivity, mezilidské problémy i starosti, má hraní her díky své vnitřní hodnotě výsostné postavení.⁴³¹ Jak uvádí Thomas Hurka, „*Suits's argument is that in the ideal conditions of Utopia, game-playing would be everyone's primary activity*“⁴³². Kromě rozboru hry jakožto „play“ a „game“ se Suits zabýval rovněž sportem. Za pozornost stojí především jeho náčrt vztahu mezi zmíněnými třemi oblastmi a následná kritika tohoto náčrtu K. V. Meierem. Tomuto tématu bude věnována pozornost v následující podkapitole práce.

2.5.3 Polemika s K. V. Meierem: Vztah mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem

Problematika vztahu mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem byla v oblasti filosofie sportu intenzivně řešena v 70. a 80. letech 20. století. Za klíčové autory lze označit doposud probíraného B. Suitse a jeho následovatele a zároveň kritika K. V. Meiera. Ti koncem 80. let prostřednictvím časopisu *Journal of the Philosophy of Sport* vedli odborné diskuze⁴³³, které zásadním způsobem ovlivnily následná uvažování o vztahu mezi hrou a sportem. Cílem této podkapitoly je přiblížit čtenáři klíčové myšlenky oněch diskuzí a zároveň podtrhnout koncepty, které budou v závěrečné kapitole tvořit základ pro vymezení sportu.

⁴³⁰ Viz CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 6. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. Dle Carlsona se Suitsův esencialismus setkal i s kritikou, která přišla především z řad stoupců L. Wittgensteina (srov. Tamtéž; s. 6.).

⁴³¹ Srov. SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*; s. 182-196. Dokladem výše uvedené myšlenky jsou tato Suitsova tvrzení: „*What we need...is some activity in which what is instrumental is inseparably combined with what is intrinsically valuable, and where the activity is not itself an instrument for some further end. Games meet this requirement perfectly...Game playing makes it possible to retain enough effort in Utopia to make life worth living...while game playing need not be the sole occupation of Utopia, it is the essence, the 'without which not' of Utopia.*“ (viz Tamtéž; s. 188-189, 194.)

⁴³² Viz Tam.; Introduction by Thomas Hurka, xv. T. Hurka uvádí, že s hodnotami objevujícími se v hraní her se lze setkat u každé aktivity, která je obtížná a je ceněna právě pro tuto obtížnost. Příkladem může být výchova rodiny, vedení společnosti či oprava domu. (srov. Tam.; Introduction by Thomas Hurka, xxiii.) Suits ve své Utopické vizi označuje podobné aktivity v určité podobě za hraní her (srov. Tam.; s. 191-193.)

⁴³³ V chronologickém pořadí se jedná o následující články: 1) *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (1988, B. Suits), 2) *Triad Trickery: Playing With Sport and Games* (1988, Meierova reakce na Suitsův článek a jeho předchozí tvorbu), 3) *The Trick of the Disappearing Goal* (1989, Suitsova reakce na Meierův článek), *Performance Prestidigitation* (1989, Meierova reakce na Suitsův reagující článek). K přehlednému shrnutí Suitsovy a Meierovy diskuze viz CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 3, 6-17. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

Výchozím článkem, který odstartoval akademické spory mezi oběma autory, je Suitsův *The Elements of Sport* z roku 1973. Suits v něm prezentuje jím později odmítnuté přesvědčení, že sporty jsou ve své podstatě hrami ve smyslu „games“. Pro to, aby bylo možné označit určitou hru za sport, musejí být dle Suitse splněny čtyři základní podmínky: 1) hra musí být dovednostní, 2) dovednost musí být fyzická, 3) hra musí mít široké následování, 4) toto následování musí dosáhnout určitého stupně stability: „(1) that the game be a game of skill, (2) that the skill be physical, (3) that the game have a wide following, and (4) that the following achieve a certain level of stability.“⁴³⁴

Jednotlivé podmínky sportu Suits blíže popisuje. Každá sportovní aktivita je dle něho spíše hrou dovedností než hrou náhody. Dovednosti (skills) musejí být fyzické povahy, tj. pro výkon dané herní aktivity je zapotřebí kultivovaných tělesných schopností.⁴³⁵ Aby se jednalo o sport, nemůže dle Suitse být daná aktivita pouze soukromou záležitostí, ale musí se jí věnovat mnoho lidí (ať už aktivně či teoreticky), musí mít promyšlená pravidla apod. Pozornost věnovaná této aktivitě musí být dále stabilní, tj. trvat po delší časový úsek. Suits v dané souvislosti zmiňuje např. vznik a následné fungování sportovních institucí, rozvoj koučinku a výzkumu či archivování sportovních výsledků. V závěru článku uvádí, že sport je druhem vnitřního dobra a jako takový je důležitou, vážnou aktivitou.⁴³⁶

Pohled na sport a rovněž na hru jakožto „play“ se u Suitse v průběhu jeho akademické tvorby změnil. Za základní rozdíl oproti předchozím jeho pracím lze označit tezi prezentovanou v článku *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (1988)⁴³⁷, že ne všechny sporty jsou instancemi hry jakožto „game“. Suits zde rozlišuje mezi sporty jakožto hrami ve smyslu „games“ a mezi sporty jakožto představeními (performances), které dle něho hrami nejsou. S ohledem na Olympijské hry charakterizuje druhé

⁴³⁴ Viz SUITS, B. *The Elements of Sport*; s. 14.

⁴³⁵ Šachy či bridž, ačkoli při nich člověk do jisté míry používá své tělesné schopnosti (např. když pohybuje figurkami či kartami), nejsou sportem, protože spíše mentální než fyzická dovednost je pro danou aktivitu určující. Meier se v podmínce fyzických dovedností se Suitsem shoduje. Dané dovednosti musejí dle něho mít vliv na výsledek konkrétní herní aktivity, aby ji bylo možno považovat za sport, což v šachu či bridži nespátřuje: „...in chess, bridge, and numerous other games, manual dexterity or physical skill has no influence whatsoever on the outcome...these games can be played without any pertinent motor movements demanded of the participants. Assistance or even machines can move the pieces or display the cards; verbal instructions or commands may suffice and, in fact, chess can be played by mail.“ (viz MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 13.)

⁴³⁶ viz SUITS, B. *The Elements of Sport*; s. 15-19.

⁴³⁷ V této práci Suits nabízí nové pohledy na hru jako „play“ a na sport, které se liší od jeho předchozích děl. Jeho úmyslem není primárně hledat rozdíly mezi třemi zmíněnými oblastmi v názvu článku, ale spíše se zaměřit na vztah mezi nimi. (srov. SUITS, B. *Tricky Triad: Games, Play, and Sport*; s. 1.)

zmíněné jako soutěže zahrnující různé fyzické dovednosti člověka, ve kterých kvalitnější účastník je ohodnocen jako ten, kdo projevil své dovednosti lépe než někdo jiný.⁴³⁸ Základní rozdíl mezi oběma kategoriemi sportu spatřuje Suits v tom, jak jsou řízené, resp. hodnocené. Sporty jakožto „performances“ jsou dle Suitse hodnoceny událostmi (judged events), kdežto herní sporty jsou spíše vedené / souzené (refereed events). Do druhé kategorie řadí Suits např. fotbal, první kategorii reprezentují např. skoky do vody či gymnastické soutěže.⁴³⁹

Kromě přesvědčení, že ne všechny sporty jsou hrami jakožto „game“ Suits rovněž uvádí, že ne všechny sporty jsou hrami jakožto „play“: „...*the events of the recent Olympics and, I believe, of the Olympic Games since their beginning in the mist of Greek history, are not and were not play.*“⁴⁴⁰ Suits rozlišuje mezi hrou primitivní (primitive play), ve které jde především o to se bavit (jako příklad uvádí Suits dítě hrající si ve vaně s vodou) a hrou sofistikovanou (sophisticated play), ve které hrají důležitou roli dovednosti hrajícího si člověka. Prvně zmíněná, mající podobu nevázané zábavy, se může stát sofistikovanou a nabrat tak formu hry jakožto „game“ či formu představení (performance). K tomu dochází důrazem na projevené herní dovednosti, stanovením pravidel, vyznačením herního prostoru apod. Obě formy mohou dle Suitse pocházet rovněž z instrumentálních aktivit, např. z práce. S oběma formami se pak lze setkat jak v amatérském, tak v profesionálním sportu.⁴⁴¹

Na základě doposud uvedených rozlišení představuje Suits vztah mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem, a to pomocí tří vzájemně se překrývajících kruhů (viz příloha III.). Prolnutím kruhů vzniká sedm oblastí, které Suits následně charakterizuje. Oblast 1 je primitivní hra a nic více. Oblast 2 vznikající prolnutím polí „play“ a „game“ je hra sofistikovaná. Oblast 3 je sféra hry jakožto „game“ a nic více. Dle Suitse se jedná o oblast profesionálních neatletických her (professional nonathletic games).⁴⁴² Čtvrtá oblast obsahuje amatérská představení (amateur performances), v 5. oblasti se

⁴³⁸ „Sports so understood may be defined, or at least described, as competitive events involving a variety of physical (usually in combination with other) human skills, where the superior participant is judged to have exhibited those skills in a superior way.“ (viz Tamtéž; s. 2.)

⁴³⁹ Rozdíl mezi oběma kategoriemi je dle Suitse rovněž v tom, jak se v rámci nich generují dovednosti (skills). Herní sporty generují nové dovednosti vytvářením umělých omezení, která slouží k překonání. Tvorba daných dovedností je přitom determinována pravidly herní aktivity. V rámci sportů jakožto „performances“ se dovednosti generují stanovením ideálů, ke kterým se má sportovec přiblížit. (srov. Tam.; s. 2-6.)

⁴⁴⁰ Viz Tam.; s. 7.

⁴⁴¹ Srov. Tam.; s. 1-3, 5, 7.

⁴⁴² Patří sem např. karetní hra bridž či poker, a to v profesionální podobě.

setkáváme s amatérskými hrami (amateur games).⁴⁴³ Šestá oblast, kterou Suits označuje za protějšek 3. oblasti, zahrnuje profesionální atletické soutěže. V 7. oblasti se objevují sporty, které nejsou hrami ani ve smyslu „play“, ani ve smyslu „game“. Suits je označuje jako profesionální atletická představení (professional athletic performances).⁴⁴⁴

Na Suitsovu koncepci bezprostředně navázal K. V. Meier v článku *Triad Trickery: Playing With Sport and Games* (1988). Jeho text je především detailním vhledem do problematiky vymezení sportu. Meier přijímá Suitsovu definici hraní her (game playing) a má rovněž podobný náhled na problematiku hry jakožto „play“, neshoduje se s ním ovšem v pojetí sportu. Na rozdíl od Suitse je Meier přesvědčen, že všechny sporty jsou esenciálně hrami jakožto „game“. Ve svém vymezení⁴⁴⁵ sportovní aktivity uvádí, že sport zahrnuje všechny čtyři Suitsovy charakteristiky hry jakožto „game“⁴⁴⁶ a navíc jeden rozlišující rys, totiž předvedení fyzické dovednosti: „...*all sport possess the same four essential characteristics of games...and, in addition, one significant, distinguishing feature, namely, sport requires the demonstration of physical skill and, as a consequence, the outcome is dependent, to a certain degree at least, upon the physical prowess exhibited by the participants.*“⁴⁴⁷

⁴⁴³ Za amatérskou aktivitu považuje Suits tu, která je vykonávána pro ni samu, tj. pro lásku k dané činnosti. Vhodnějším označení je dle něho autotelická aktivita, tj. aktivita s herním charakterem. Profesionální je pak dle něho ta činnost, která je vykonávána především pro odměnu, kterou může daná aktivita přinést. Spíše než „profesionální“ navrhuje používat označení „instrumentální“. Příkladem instrumentálních aktivit jsou dle Suitse Olympijské hry: „...*for participants in the Olympic events, playing the game is not the primary payoff the players are seeking. Getting the gold, either for themselves or for their homelands, is the primary payoff...*“ (viz Tam.; s. 9.) Proti danému tvrzení lze namítnout, že se jedná o přílišnou generalizaci. Jelikož Suits chápe amatérismus a profesionalismus primárně jako postoje sportovce, lze si rovněž představit, že člověk provozující sport profesionálně (tj. jako jeho živobytí) bude vnitřně nalazen amatérsky (tj. bude sportovat pro lásku k dané činnosti). Zjistit, nakolik je tento vnitřní postoj v současném profesionálním sportu přítomný, je možné např. pomocí komplexního kvalitativního psychologického výzkumu. K tématu rozličných motivací pro výkon určité činnosti viz např. článek od R. M. Ryana a E. L. Deciho *Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions* (2000).

⁴⁴⁴ Ačkoli Suits sám tak v uvedeném náčrtu nečiní, do této oblasti lze patrně zařadit profesionální skoky do vody či gymnastické soutěže. (srov. SUITS, B. *Tricky Triad: Games, Play, and Sport*; s. 7-8.)

⁴⁴⁵ Meier je přesvědčen, že je možné stanovit přesné hranice sportu (srov. MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 13.)

⁴⁴⁶ Tj. cíl, prostředky k dosažení cíle, pravidla a herní postoj (lusory attitude) (srov. SUITS, B. *The Elements of Sport*; s. 9.)

⁴⁴⁷ Viz MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 13. Dle Meiera je pro to, aby se daná aktivita mohla označovat jako sport, určující požadavek fyzické dovednosti jako takové, nikoli určitá její úroveň. Např. raketbal je sportem, ať už ho hrají amatéři či profesionálové s rozvinutými fyzickými dovednostmi. (srov. Tamtéž; s. 13-14.)

S ohledem na toto vymezení sportu kritizuje Meier Suitsovu koncepci prezentovanou v článku *The Elements of Sport*.⁴⁴⁸ První dva požadavky pro to, aby byla hra jakožto „game“ sportem, Meier přijímá, navrhuje je ovšem sloučit v jeden: „*the economy permits us to collapse the two into one more compact rendition, namely, that the outcome of the game is influenced by, and dependent upon, the demonstration of physical skills, ability, or prowess.*“⁴⁴⁹ Zbývající dva požadavky považuje Meier za mylné. To, zda se konkrétnímu sportu věnuje mnoho lidí a zda je institucionalizovaný, není dle Meiera součástí esence sportu, ale pouze jeho akcidentální vlastností.⁴⁵⁰ Dalším polem Meierovy kritiky je Suitsovo rozlišení sportu na hodnocená představení (judged performances / competitive athletic events) a vedené /souzené hry (refereed games / athletic games). Dle něho prvně zmíněná kategorie vykazuje všechny esenciální rysy hry jakožto „game“.⁴⁵¹ Meier tedy dospívá k závěru, že všechny sporty, ať už hodnocené či souzené, jsou ve své podstatě hrami.⁴⁵²

S kritickým ohledem na Suitsův diagram prezentuje Meier vlastní náčrt vztahu mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem (viz příloha IV.). V souvislosti s daným náčrtem uvádí Meier celkem šest poznámek: a) všechny sporty jsou hrami jakožto „games“, b) ne všechny hry jakožto „game“ jsou sporty, c) sporty a hry jakožto „games“ mohou, ale nemusejí být hrou jakožto „play“, d) sporty a hry jakožto „games“ jsou hrami jakožto „play“, jestliže jsou pěstovány dobrovolně a pro jejich vnitřní hodnotu, e) sporty a hry jakožto „games“ nejsou hrami jakožto „play“, jestliže jsou pěstovány nedobrovolně a za účelem získání vnějších odměn, f) hra jakožto „play“ může mít podobu odlišnou od sportů či her jakožto „games“.⁴⁵³

⁴⁴⁸ Suits v daném článku uvádí 4 podmínky pro to, aby mohla být hra jakožto „game“ označena za sport: „*They are: (1) that the game a game of skill, (2) that the skill be physical, (3) that the game have a wide following, (4) that the following achieve a certain level of stability.*“ (srov. SUITS, B. *The Elements of Sport*; s. 14.)

⁴⁴⁹ Viz MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 15.

⁴⁵⁰ Srov. Tamtéž; s. 15, 17.

⁴⁵¹ Suitsovo rozlišení na sporty tzv. „judged“ a „refereed“ je Meier ochoten přijmout, odmítá ovšem uznat, že by prvně zmíněné nebyly hrami jakožto „game“. (srov. Tam.; s. 27.)

⁴⁵² K Meierově argumentaci ve prospěch daného tvrzení viz Tam.; s. 17-23. Sporty, ve kterých Meier hledá esenciální herní rysy, jsou soutěže v gymnastice a ve skocích do vody. U druhé zmíněné aktivity argumentuje ve prospěch toho, že má proskriptivní pravidla a tedy i předherní cíl (prelusory goal), díky čemuž splňuje podmínky pro to být hrou jakožto „game“. (srov. CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 9. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.)

⁴⁵³ Srov. MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 27.

Jelikož je Meier přesvědčen, že všechny sporty jsou zároveň hrami jakožto „game“⁴⁵⁴, považuje za neudržitelné oblasti 4 a 7 Suitsova diagramu (viz příloha III.). Se Suitsem se shoduje v tom, že ne všechny sporty jsou hrami jakožto „play“. Sporty i hry jakožto „games“ však mohou dle Meiera být hrami jakožto „play“, a to pokud jsou provozovány dobrovolně a pro jejich vnitřní smysl: „*sport and games may or may not be play...if games or sports are pursued voluntarily and for intrinsic reasons, they are also play forms; if they are pursued involuntarily or engaged in predominantly for extrinsic rewards, they are not play forms.*“⁴⁵⁵ Herní prvek chápe Meier jako možné obohacení jak pro hry jakožto „game“, tak pro sporty. Tento herní prvek není dle Meiera inherentní sportu, ale může být bytostnou součástí postoje sportovce.⁴⁵⁶

K Meierově kritice se Suits vyjádřil v článku *The Trick of the Disappearing Goal* (1989). Přijímá v něm Meierovu námitku, že esenciální vlastností sportu není to, že je široce následovaný a institucionalizovaný: „*...sports, in order to be such, need not have a wide following nor have achieved a certain level of institutional stability...*“⁴⁵⁷ Přesvědčení, že ne všechny sporty jsou hrami jakožto „games“, ovšem neopouští. Naopak argumentuje ve prospěch toho, že určité aktivity jím chápané jako sport hrami ve smyslu „games“ být nemohou, protože nemají identifikovatelný předherní cíl (prelusory goal).⁴⁵⁸ Některé sporty jsou dle Suitse hrami jakožto „play“, nikoli ovšem hrami jakožto „games“. Jako příklady uvádí plavbu na plachetnici pro potěšení⁴⁵⁹, dále jízdu na koni, nesoutěživé plavání, turistiku či cyklistiku. Některé sporty nejsou dle

⁴⁵⁴ Meierova pozice ohledně vztahu hry jakožto „game“ a sportu je vyjádřena v následujícím jeho citátu: „*I wish to contend that although not all games are sports, all sports are indeed games. That is, a game may also correctly be termed a sport if it possesses the additional characteristic of requiring physical skill or prowess to be demonstrated by the participants in the pursuit of its goal. Thus sport is neither an outgrowth nor an extension of game; rather, it is a game at the same time as it is a sport.*“ (viz Tamtéž; s. 24-25.)

⁴⁵⁵ Viz Tam.; s. 25. Hru jakožto „play“ chápe Meier jako autotelickou aktivitu, tj. činnost pěstovanou dobrovolně a převážně pro její vnitřní hodnotu.

⁴⁵⁶ Srov. Tam.; s. 25-26, 28.

⁴⁵⁷ Viz SUITS, B. *The Trick of the Disappearing Goal*; s. 8.

⁴⁵⁸ Suits se konkrétně zaměřuje na skoky do vody a popisuje tři možné kandidáty na jejich předherní cíl. Jsou jimi 1) úplné ponoření, 2) vertikální vplynutí do vody a 3) celý seskok do vody. Všechny kandidáty nakonec odmítá: „*...total submersion fails because it is not the goal but simply the inevitable consequence of diving. Vertical entry fails because it is not the goal of a game but the concluding event of a performance. The entire dive fails because prelusory goals are not evaluated and the entire dive is just what is evaluated.*“ (viz Tamtéž; s. 7.)

⁴⁵⁹ Suits tuto aktivitu di jistě míry považuje za sport na základě své intuice, co sport je a co není. Plachtění je dle něho sportem rovněž proto, že zahrnuje fyzickou dovednost a zároveň autotelicitu. (srov. Tam.; s. 8.)

něho ani hrami jakožto „play“, ani hrami jakožto „games“. Řadí sem profesionální atletická představení, tedy např. již zmíněné skoky do vody či gymnastické soutěže.⁴⁶⁰

Pomyslnou rukavici, kterou Suits svým textem hází, sbírá Meier v článku *Performance Prestidigitation* (1989). V něm mj. poukazuje na skutečnost, že podle samotné Suitsovy charakterizace jsou skoky do vody a gymnastické soutěže hrami ve smyslu „games“. Rovněž uvádí, že Suitsův koncept sportu není jasný a ani tudíž obhajitelný.⁴⁶¹ Za podmínky pro to, aby určitou aktivitu bylo možné označit za sport, nepovažuje Meier autotelicitu ani to, že je daná aktivita za sport považována. Rovněž předvedení fyzické dovednosti, ačkoli je nutnou, není ovšem dostatečnou podmínkou pro to, aby šlo o sportování.⁴⁶² Každý sport, ať hodnocený (judged) či vedený (refereed), obsahuje dle Meiera čtyři základní charakteristiky hry jakožto „game“ a kromě toho pátou, dodatečnou specifikující charakteristiku, totiž předvedení fyzické dovednosti.⁴⁶³

Autor této práce se kloní k Meierovu výše načrtnutému pojetí sportu. I přes dílčí otazníky hodné rozpracování⁴⁶⁴ považuje jeho koncepci za dostatečně argumentačně podloženou, což se ukazuje zejména v polemice se Suitsovým pojetím. Nesouhlasí s ním ovšem v chápání vztahu sportu a hry jakožto „play“. Dle Meiera (a rovněž Suitse) není hra ve smyslu „play“ nutnou ani dostatečnou podmínkou ani atributem ať už sportu či hry jakožto „game“, může ovšem být pro obě aktivity obohacujícím prvkem.⁴⁶⁵ Autor práce souhlasí s tím, že se nejedná o dostatečnou podmínku sportu, určité formální rysy hry a rovněž herní prvek přítomný v postoji sportovce⁴⁶⁶ ovšem považuje nikoli pouze za obohacující, nýbrž za zásadní součást sportu. Vnitřnímu hernímu prožívání se věnuje mj. H. L. Reidová, jejímuž výzkumu je věnována následující podkapitola.

⁴⁶⁰ Srov. Tam.; s. 8-10.

⁴⁶¹ Srov. MEIER, K. V. *Performance Prestidigitation*; s. 13-15.

⁴⁶² Srov. Tamtéž; s. 15-18.

⁴⁶³ Srov. Tam.; s. 16.

⁴⁶⁴ Meier např. označuje Suitsem prezentované sporty jakožto „play“ a nikoli „games“ (turistika, jízda na kole,...) za rekreační aktivity, které ačkoli mohou zahrnovat předvedení fyzické dovednosti, sportem být nemusejí. (srov. Tam.; s. 15, 31.) Nabízí se otázka, jaký je vztah mezi rekreační aktivitou a sportem.

⁴⁶⁵ „Play is not, logically speaking, a necessary or sufficient condition or attribute of either sport or games; however, it may well be an element that enriches either or both endeavors.“ (viz Tam.; s. 25.)

⁴⁶⁶ Postojem obsahujícím herní prvek se zde nemyslí Suitsem definovaný herní postoj (lusory attitude), tedy vědomá akceptace konstitutivních pravidel, ale vnitřní herní vylazení, díky kterému člověk sportuje dobrovolně, s autotelickými motivy apod.

3.6 H. L. Reidová

Jedním z vlivných současných autorů zabývajících se filosofií sportu a hry je již několikrát zmíněná H. L. Reidová⁴⁶⁷. Podobně jako Suits a Meier rozlišuje tato autorka mezi hrou jakožto „play“ a hrou jakožto „game“. Zaměření této podkapitoly bude na první z uvedených podob hry.

Dle Reidové chápání sportu jako formy hry ve smyslu „play“ vyvolává dvě základní reakce. V té první je sport nahlížen jako znehodnocený a trivializovaný. Takovýto přístup vidí sport jako seriózní záležitost, a to jak v psychologickém, tak v ekonomickém smyslu. Spontánnost a uvolněné skotačení, které se s hraním pojí, jsou v kontrastu s ideálem vrcholového a profesionálního sportu, v němž jde o co největší úspěch.⁴⁶⁸ Toho je dosahováno skrze léta tvrdého tréninku. V tomto pojetí se sport zdá být téměř opakem hry. Reidová tuto pozici detailněji charakterizuje takto: „*In real sports, winning is the most important thing, not pleasure. True athletes are not consoled by the refrain „It’s only a game!“ Sport is rightly taken seriously because it provides important educational and economic benefits. Student athletes play sports to finance their educations. Professional athletes dedicate themselves to sport just as doctors and lawyers dedicate themselves to medicine and law. They make sacrifices, strive for excellence, and earn a living, sometimes even a fortune.*“⁴⁶⁹ Druhá reakce naopak pojímá hru jako to, co sport povznáší a činí ho vznešeným. Hra je v tomto případě řazena mezi nejhodnotnější lidská konání, mimo jiné protože má cíl sama v sobě, tj. je provozována pro ni samu.⁴⁷⁰ Je způsobem participace ve sportu a jako taková má zásadní význam.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Heather L. Reidová je profesorkou filosofie na Morningside College v Sioux City (Iowa). Její práce se zaměřují na antickou filosofii, filosofii sportu a speciálně na olympismus. Přednášky z těchto oblastí přednesla např. v Pekingu, Londýně, Římě či v Řecku. Doposud za svou akademickou práci získala řadu ocenění, mimo jiné v roce 2015 poctu „distinguished scholar“ od International Association for the Philosophy of Sport, kde mezi lety 2005-2007 byla prezidentkou. Je autorkou knih *Introduction to the Philosophy of sport* (2012), *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contest of Virtue* (2011), *The Philosophical Athlete* (2002) a spoluautorkou dalších titulů. (srov. KLEIN, S. E. (ed.) *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*; s. 258.; <https://iaps.net/honours/past-presidents-of-iaps/>.)

⁴⁶⁸ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 31-32. Jirásek v této souvislosti uvádí, že hra je v současné euroamerické civilizaci tolerována většinovým míněním pouze ve dvojitým významu – jako chvíle oddechu, zábavy a uvolnění, během kterých má člověk načerpat energii pro práci, a jako prostředek byznysu. Je chápána jako specifikum dětství, kde slouží jako cesta k poznávání světa, k napodobování vzorů a podílí se tak na socializaci. (srov. JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*; s. 81.)

⁴⁶⁹ Viz REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 32.

⁴⁷⁰ Srov. Tamtéž; s. 32.

⁴⁷¹ Srov. Tam.; s. 42. Jako doplnění výkladu je možné uvést, že herní prvek je slučitelný s vážnou rovinou, která je patrná zejména v klíčových sportovních momentech. Jak uvádí Huizinga, „*pojmem hry je vyššího*

V charakteristice hry jakožto „play“ se Reidová kromě jejích vnějšího popisu zaměřuje na vnitřní prožitky hráče. Tento přístup označuje za fenomenologii hry. Ch. Carlson v této souvislosti uvádí následující: „*Play...is usually best understood as a mindset, an attitude, or a spirit. We experience things and objects in this world playfully or with autotelic intentions.*“⁴⁷² Reidová odkazuje na Davida Roochnika, který hru chápe jako zkušenost chvějící s nitrem člověka. Dle tohoto autora je hra orientací ke světu, vybraným lidským postojem. Jedná se o způsob bytí, cestu přiblížení člověka ke světu.⁴⁷³ Drew Hyland v návaznosti na Roochnika charakterizuje herní postoj jako vnímavou otevřenost (responsive openness). Dle Reidové mají filosofické přístupy ke hře zohlednit jak popsané vnitřní prožitky a postoje hráče⁴⁷⁴, tak vnější popisy hry⁴⁷⁵. Na základě syntézy obou těchto pólů nabízí Reidová charakteristiku hry jakožto činnosti dobrovolné, neobyčejné, autotelické, zábavné a absorbující.⁴⁷⁶

Co se dobrovolnosti týče, odkazuje Reidová na J. Huizingu, dle kterého nucené hraní již není hraním. Dobrovolnost je dle ní základním prvkem v definici hry jakožto „game“ u B. Suitse. K. Meier ji chápe jako jednu ze dvou nutných a dostatečných podmínek hry.⁴⁷⁷ Dobrovolnost vychází z vnitřního postojem hráče ke hře. Reidová odkazuje na P. Weisse, dle kterého hra musí být svobodně přijata, i když do ní člověk nevstupuje svobodně nebo z ní svobodně nevystupuje. Je svobodnou pouze tehdy, když je hrána hráčem, který v ní chce být.⁴⁷⁸ Svoboda v tomto případě vystupuje jako vnitřní postoj hráče spíše než jako vnější skutečnost. Pro skutečnou svobodu v hraní je ovšem zapotřebí, aby hráč dobrovolně přijal omezení ukládaná pravidly. Tak je tomu dle Reidové v případě sportu: „...*in rule-governed activities like sport, the sense of freedom depends paradoxically upon the voluntary acceptance of the limitations and constrains imposed by the rules.*“⁴⁷⁹ Na vnitřní rovině hráče spočívá pocit svobody v tom, že omezení přítomná ve hře mu umožňují plnou koncentraci na nepředvídatelné události, které se během ní mohou objevit: „*Players feel free because these constrains allow*

řádu než pojem vážnosti. Neboť vážnost vylučuje hru, hra však může vážnost do sebe velmi dobře pojmut.“ (srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 48.)

⁴⁷² Viz CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 15. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁴⁷³ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 34.

⁴⁷⁴ Tento přístup se objevuje kromě D. Roochnika a D. Hylanda také u K. Meiera, A. Schneiderové či R. Feezella.

⁴⁷⁵ Důraz na popis vnějších rysů hry se dle Reidové objevuje např. u J. Huizingy a R. Cailloise.

⁴⁷⁶ Srov. Tamtéž; s. 34.

⁴⁷⁷ Druhou podmínkou je, aby byla autotelická, tedy mající cíl v sobě samé. (srov. Tam.; s. 34, 209.)

⁴⁷⁸ Srov. Tam.; s. 35.

⁴⁷⁹ Viz. Tam.; s. 36.

them to concentrate fully on the unpredictable events that take place within that time and space. ⁴⁸⁰

Druhá z charakteristik hry, tedy neobyčejnost, spočívá dle Reidové v jejím odtržení od běžné reality světa. K tomu dochází díky prostorovým a časovým omezením, která jsou ve hře přítomny. Reidová ovšem zdůrazňuje, že hra je součástí skutečného života jako vše ostatní. Co ji činí jedinečnou je vnitřní postoj hráče: *„Play is extraordinary because we view it as extraordinary or, more accurately, because it is a stance or attitude that is distinct from the stance of ordinary life.* ⁴⁸¹

Hra je dle Reidové autotelická, tedy nemající žádný cíl mimo své hranice, naopak má smysl v sobě samé. Neslouží primárně k odpočinku, vybití stresu či získání kondice, je dělána pro její vnitřní atraktivnost, která hráče upoutává, strhává do herního dění. Reidová uvádí, že v posledních letech byla ovšem autotelicita zpochybněna, a to zejména s ohledem na sport. Ten především ve své profesionální podobě směřuje k vnějším cílům v podobě slávy či materiálního zabezpečení. Suits v této souvislosti hovoří o instrumentalismu, který je zaměřením na vnější dobra spíše než na vnitřní hodnotu aktivity samé.⁴⁸² Požadavek autotelicity ve sportu i hře se dle Reidové zdá být příliš striktní. Spíše než požadavkem je podle ní autotelicita ideálem: *„...if we require play to have absolutely no external telos, it may end up that hardly anyone ever really plays...autotelicity remain an important characteristic of play, but perhaps it is better regarded as an ideal than a requirement.* ⁴⁸³

Jako čtvrtý charakteristický rys hry uvádí Reidová její zábavnost. Odkazuje na R. Feezella, který na hře oceňuje skutečnost, že obsahuje potěšení. Bez něho by se hráč hře ani sportu údajně neoddával. Feezell chápe potěšení jako něco vnitřního hře samé. Je důvodem, proč se člověk rozhodne do hry ponořit. S námitkou proti tomuto pojetí přichází S. E. Schmid, dle něhož potěšení a zábava jsou vnějšími důvody a pokud je hra vykonávána pro ně, nemůže být autotelická.⁴⁸⁴ Feezell ovšem zábavnost hry chápe nikoli jako její vnější element, nýbrž spíše jako její esenciální rys, a to s ohledem na žitou zkušenost hráče. V praxi to znamená, že hrající si člověk se vždy baví, čímž je zábava nutně spojena s hraním. V návaznosti na D. Hylanda hovoří Reidová podobným

⁴⁸⁰ Viz. Tam; s.35.

⁴⁸¹ Viz Tam.; s. 38.

⁴⁸² Srov. Tam.; s. 38-39.

⁴⁸³ Viz Tam.; s. 40.

⁴⁸⁴ Srov. Tam.; s. 40-41.

způsobem o sportu. Konkrétně uvádí, že zábava není cílem sportu, ale pokud je provozován ve své ideální, čisté podobě, je sport zábavný.⁴⁸⁵

Poslední z charakteristických rysů hry je dle Reidové její schopnost absorbovat. Tento rys vystihl již Huizinga ve své úvodní definici hry⁴⁸⁶, objevuje se rovněž u P. Weisse a dalších autorů. Absorbování do hry znamená, že hráč za sebou zanechává vědomé intence a kalkulace a noří se do proudu herní aktivity: „*There is a sense in which play demands that we leave behind self-conscious intentions and calculations and simply abandon ourselves to the flow of the activity.*“⁴⁸⁷ Fenomén absorbování do herního toku se objevuje rovněž ve sportu. Řeč je o tzv. „plynutí“ (flow⁴⁸⁸) či pobytu v „zóně“⁴⁸⁹, kdy je hráč prosycen pocitem dokonalé kontroly situace, je ve správný čas na správném místě a vykonává i náročné herní úkony přirozeně a s lehkostí.⁴⁹⁰ Dle J. Douillarda je stav zóny dokonce účelem sportování.⁴⁹¹

Reidová je přesvědčena, že s ohledem na výše uvedené charakteristické rysy hry jakožto „play“ je zřejmé, že hra není vždy sportem a sport není vždy hrou. Táže se ovšem, zda by uvedené charakteristiky hry, které se ve sportu nezdá občas objevují, mohly mít normativní ráz, tj. zda by měly být ve sportu přítomny za účelem učinit ho lepším. Reidová je s ohledem na hodnotnost výše uvedených herních rysů přesvědčena, že v zásadě ano.⁴⁹² Podobná myšlenka se objevuje u J. G. Forryho: „*While play is not a necessary condition for sport, some qualities of play contribute to an ideal practice of sport, in which play and sport frequently correlate.*“⁴⁹³

⁴⁸⁵ Srov. Tam.; s. 41.

⁴⁸⁶ Srov. HUIZINGA, J. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*; s. 20.

⁴⁸⁷ Viz REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 42.

⁴⁸⁸ K fenoménu flow viz kniha jednoho z čelních představitelů pozitivní psychologie Mihaly Csikszentmihalyiho *Flow: o štěstí a smyslu života* (2. vyd., 2015). Dle tohoto autora je flow neboli „plynutí“ či „proudění“ stav, ve kterém jsou lidé tak ponořeni do určité činnosti, že nic jiného se jim nezdá důležité. Je to okamžik, kdy se lidské tělo nebo mysl vzepne k hranicím svých možností ve vědomé snaze dosáhnout něčeho obtížného, co stojí za to. Při prožitku flow lidé zapomínají na sebe samé a splývají s tím, k čemu je upřeno jejich vědomí. (srov. CSIKSZENTMIHALYI, M. *Flow: o štěstí a smyslu života*; zadní obal knihy.)

⁴⁸⁹ K tématu zóny s ohledem na sportovní prostředí viz kniha Johna Douillarda *Tělo, mysl a sport* (1994). Autor v ní s odkazem na sportovního psychologa Bruce Ogilvieho říká, že sportovci jsou během pobytu v zóně schopni vzdát se vědomé bdělosti a zaměřit se na vnitřní prožívání. Zóna je prožitek harmonie mezi tělem a duší, je to podstata zaměření, umění plynout. (srov. DOUILLARD, J. *Tělo, mysl a sport*; s. 31.) Otázka dosažení stavu zóny z vlastní vůle je předmětem diskuzí (srov. Tamtéž; s. 32.; REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 42.). S tématem zóny se lze setkat rovněž u Mariana Jelínka a Jiřího Kuchaře v knize *Poznej sám sebe* (2006).

⁴⁹⁰ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 42.

⁴⁹¹ srov. JELÍNEK, M., KUCHARĚ, J. *Poznej sám sebe*; s. 152.

⁴⁹² Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 43.

⁴⁹³ Viz FORRY, J. G. *Why Some Animal Sports Are Not Sports*; s. 181. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

Autor práce považuje hru jakožto „play“ s jejími formálními znaky za podstatnou součást sportu. Vyzdvihuje pak zejména důležitost herního prvku přítomného v postoji sportovce, který zahrnuje především dobrovolný vstup do sportovní aktivity a autotelické motivy pro její provozování.⁴⁹⁴ Bez tohoto herního prvku považuje sport za degradovanou činnost, jejíž následná instrumentální povaha a charakter blízkí se rovině pouhé výkonové práce nenaplnuje základní smysl sportování.⁴⁹⁵ Blížší charakteristika herního postoje sportovce s ohledem na vymezení toho, co je sport, bude představena v závěrečné kapitole práce. Pozornost bude nyní věnována fenoménu tělesnosti a pohybu jakožto diferenci sportovní aktivity.

3. Tělo a pohyb: pokus o filosofické uchopení

Rozdílovým rysem sportu je, že se jedná o tělesnou pohybovou aktivitu, resp. aktivitu, během které člověk bezprostředně demonstruje své fyzické dovednosti (physical skills).⁴⁹⁶ Tělo a pohyb jsou zahrnuty v každé lidské činnosti, jsou totiž základními předpoklady lidské existence vůbec.⁴⁹⁷ V případě sportu plní ovšem tělesné pohybové dovednosti dle autora roli specifické difference, která sport odlišuje od některých her a činností orientovaných spíše na mentální složku člověka.⁴⁹⁸ J. G. Forry uvádí, že oním odlišujícím faktorem je konkrétně kultivace fyzické dovednosti skrze

⁴⁹⁴ S oběma prvky se lze setkat u M. Choutky a J. Dovalila, kteří ovšem hovoří nikoli o nastavení sportovce, ale o sportu jako takovém: „Nejdůležitějším znakem sportu jako hry je svoboda, svoboda dobrovolné účasti, svoboda rozhodování. Sport jako hra přináší dramatické napětí a jeho řešení, poskytuje hluboký prožitek, ale současně i uspokojení, zklidnění a vyrovnání.“ (viz DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 10.)

⁴⁹⁵ Tématu vztahu práce a hry jakožto „play“ se věnuje např. R. S. Kretchmar. Dle něho práce je spíše orientována na vnější zájmy, hra naopak na zájmy vnitřní. To ovšem neznamená, že práce nemůže mít zájmy vnitřní a hra zájmy vnější. Dle Ch. Carlsona se profesionální sportovci na základě tohoto náčrtu mohou pohybovat v rovině pracovní (instrumentální) i herní. (srov. CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 18. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.) Autor se snaží poukázat na důležitost herní roviny jakožto vnitřního nastavení sportovce, která by neměla být přebita rovinou pracovní.

⁴⁹⁶ Viz první dva základní elementy sportu dle B. Suitse: sport je (1) hra dovedností, (2) tyto dovednosti musejí být fyzické /tělesné. (Srov. Tamtéž; s. 10.) Fyzické / tělesné dovednosti se objevují rovněž v definici sportu J. Coakleyho v knize *Sports in Society: Issues and Controversies* (10. vyd., 2009) (srov. GAWRYSIAK, J. *E-sport: Video Games as Sport*; s. 208. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.) Filosofickým přístupům k dovednostem (skills) ve sportu byl věnován panel na 43. IAPS konferenci v Cardiffu roku 2015. V této práci není prostor se povaze dovedností blíže věnovat. Autor proto odkazuje čtenáře na následující myslitele zabývající se danou problematikou: Jens Birch, Gunnar Breivik, Anders McD Sookermany.

⁴⁹⁷ Srov. KOLÁR, M. *Předporozumění tělesnosti a tělesná kultura*; s. 43. In *Hermeneutika sportu*.

⁴⁹⁸ Jako příklad těchto aktivit lze uvést hraní karet, slovní fotbal či psaní odborného článku na počítači. U všech těchto aktivit demonstruje člověk spíše mentální než tělesné dovednosti.

pohybovou aktivitu a trénink: „*The characteristic that sets sport apart from play and games is the cultivation of physical skill through physical activity and training.*“⁴⁹⁹

Autor je přesvědčen, že aby se dalo hovořit o sportu, je zapotřebí, aby tělesný pohyb v podobě předvedení určité pohybové dovednosti byl nenahraditelnou a podstatnou součástí konkrétní aktivity. Takto vystupuje tělesný pohyb např. v ledním hokeji, curlingu či atletice. Příkladem, kde tomu tak není, jsou šachy. Ačkoli i zde mohou být tělesné pohybové dovednosti přítomné (pohybování figurkami rukou na šachovnici, člověk jako figura pohybující se na velké šachové ploše), nejsou bezprostředně určující pro hru samotnou. V šachách jde spíše o předvedení mentálních než tělesných pohybových dovedností. Z tohoto důvodu mohou být hrány např. na počítači. Rovněž je důležité, aby se pohybovalo celé tělo či alespoň většinová jeho část. Tímto požadavkem lze z kategorie sportu vyřadit videohry, u kterých je sice zapotřebí zručnosti rukou a jejich koordinace s vizuální percepcí, ovšem člověk u nich povětšinou sedí a komplexní tělesný pohyb tak není vyžadován.⁵⁰⁰

Přítomnost tělesných pohybových dovedností vystupuje dle autora jako nikoli postačující, ovšem nutná podmínka pro to, aby se konkrétní lidská aktivita mohla nazývat sportem.⁵⁰¹ Tělo i pohyb dle autora není vhodné omezit pouze na fyzickou úroveň, nýbrž je vhodné nahlížet je v širších souvislostech. Úkolem této kapitoly je poukázat na filosofické aspekty těla a pohybu jakožto základních rysů sportovní aktivity. Tyto aspekty fyzickou dimenzi těla a lokomoční dimenzi pohybu mnohdy výrazně překračují. Představeny budou postupně náhledy P. Weisse, A. Hogenové, I. Jirásky a J. Oborného, které byly autorem vybrány s ohledem na jejich osobité uchopení problematiky. Všichni zmínění autoři mají nicméně společné to, že ve fenoménech těla a sportovního pohybu spatřují jejich filosofický přesah.

⁴⁹⁹ Viz FORRY, J. G. *Why Some Animal Sports Are Not Sports*; s. 180. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁰⁰ Otázkou zůstávají videohry, během kterých je člověk v pohybu (např. videogolf, během kterého člověk stojí a reálně simuluje pohyb golfovou holí k odpálení míčku, zatímco postava na obrazovce daný pohyb virtuálně vykonává). Tyto aktivity se zdá být vhodné označit za tzv. virtuální sporty (e-sports). K tématu videoher jakožto sportů viz GAWRYSIAK, J. *E-Sport: Video Games as Sport*. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁰¹ S obdobnou myšlenkou se lze setkat u S. Connora (srov. CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 18.)

Paul Weiss

Jedním z prvních filosofů sportu zabývajících se problematikou těla a tělesnosti je P. Weiss.⁵⁰² Dle něho žije člověk tady a teď tělesně. Ačkoli lidé nejsou pouhým tělem, mohou být v těle na čas ponořeni, např. během spánku, jezení či pití. Vytržení přichází díky mysli, která má sklon k reflektování tělesných prožitků.⁵⁰³ Tělo a mysl nejsou ve Weissově koncepci oddělené substance, ale naopak tvoří jednotu, kdy ani jedna ze složek není nahraditelná tou druhou. Pojícím prvkem mezi oběma složkami jsou emoce. Weiss vztah mezi tělem a myslí konkrétně popisuje takto: „*Body is voluminous, spread out in space. Through it we express tendencies, appetites, impulses, reactions, and responses. The mind, in contrast, is a tissue of implications, beliefs, hopes, anticipations, and doubts. It has no size, and cannot, therefore, be identified with a brain. But the two, body and mind, are not distinct substances, closed off from one another. They are linked by the emotions.*“⁵⁰⁴ Dle Weisse aby emoce byly jednotícím prvkem mezi tělem a myslí, musejí být řízené. S kontrolovanými emocemi se lze setkat v umění a rovněž ve sportu. Tyto aktivity ve Weissově koncepci umožňují harmonizaci těla a mysli, čímž se podílejí na unifikaci člověka.⁵⁰⁵

Kvalitním sportovcem se člověk ve podle Weisse nerodí, ale stává: „*No one, thought, no matter how apt, is naturally great. To be a great athlete it is necessary to become one.*“⁵⁰⁶ Aby se kvalitním sportovcem stal, je zapotřebí přípravy a tréninku. V začátcích se příprava orientuje na základní tělesné pohyby, kterými si člověk osvojuje vlastní tělo. Kromě osvojování těla si sportovec rovněž osvojuje náčiní a pomůcky potřebné k výkonu sportovní aktivity. Sem lze zařadit např. golfové hole, tenisové rakety, hokejky, ale dle autora této práce i např. motocykly či auta. Weiss uvádí, že sportovní vybavení představuje pro sportovce výzvu v tom, aby nejen přijal své vlastní tělo, ale ještě k tomu se sjednotil s předměty mimo jeho tělesnost. Ty se mohou na čas stát sportovcovou součástí, se kterou se sjednotí, nikdy se ovšem nemohou stát jím samým.⁵⁰⁷

⁵⁰² V předmluvě ke své knize *Sport: A Philosophic Inquiry* (1969) uvádí, že sám není sportovec, ale o sport se z různých úhlů pohledu aktivně zajímal. Svou práci považuje primárně za filosofické dílo. (srov. WEISS, P. *Sport: A Philosophic Inquiry*; předmluva.)

⁵⁰³ Dle D. Heidera se jedná o tzv. interoceptci neboli proprioceptci, tedy perceptci vlastních tělesných stavů (např. polohy těla, postavení končetin, bolesti atd.).

⁵⁰⁴ Viz WEISS, P. *Sport: A Philosophic Inquiry*; s. 38.

⁵⁰⁵ Srov. Tamtéž; s. 37-39.

⁵⁰⁶ Viz Tam.; s. 43.

⁵⁰⁷ Srov. Tamtéž; s. 41-43, 74-75. K problematice hranic, kde končí lidské tělo viz JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 87-88. Jako doplnění výkladu je možné uvést, že

Za připravené a fungující tělo považuje Weiss takové, které jedná v souladu s tím, co chce mysl. Testem připravenosti těla a mysli jsou soutěže a závodění s ostatními. Díky nim dochází člověk naplnění jakožto sportovec, stává se v pravém smyslu atletem.⁵⁰⁸ Weissův filosofický rozbor tělesnosti se setkal s kritikou. Ačkoli považuje tělo společně s myslí za substance tvořící jednotu v podobě lidské bytosti, lze souhlasit s H. L. Reidovou v tom, že jeho náčrt je prochnut dualismem a je rovněž genderově nevyvážený.⁵⁰⁹ Přes jeho patrné nedostatky považuje autor Weissovo dílo za cenný zdroj pro získání hlubšího vhledu do problematiky filosofického zkoumání sportu jakožto tělesně pohybové aktivity.

Anna Hogenová

Filosofické uchopení těla a pohybu s přesahem do celospolečenských souvislostí se objevuje u A. Hogenové. Ta tělo chápe nikoli jako pouhý předmět, jako věc mimo nás, ale považuje ho za tajemství, které je mimo nás i v nás a které důvěrně známe i neznáme. Tělo je dle Hogenové chrámem, ve kterém jsme chráněni a vystaveni jediné možnosti, jak se ukazovat v prostoru a v čase, jak se vůbec fenomenalizovat. Za jedno z nejdůležitějších tajemství těla považuje jeho sounáležitost a soupatřičnost se světem, se kterým vstupuje do zvláštního rozhovoru.⁵¹⁰ Lidské tělo dle Hogenové patří nějakému těžko ohraničitelnému celku. Pochopení těla je z tohoto důvodu úzce vázáno na pochopení celku, ke kterému tělo bytostně náleží.⁵¹¹

kromě předmětů v podobě sportovního vybavení a prostředků se člověk může na čas jaksí sjednotit i s živými tvory. Ilustračním příkladem jsou dostihy, kdy se žokej sjednocuje se svým koněm. Zůstává ovšem otázkou, zda tato a podobné aktivity jsou zejména s ohledem na instrumentální využívání zvířecích schopností sporty, a to nikoli pouze ve formálním, ale rovněž v morálním slova smyslu. K problematice sportů se zvířaty viz FORRY, J. G. *Why Some Animal Sports Are Not Sports*. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁰⁸ Srov. WEISS, P. *Sport: A Philosophic Inquiry*; 41-43, 57. Dle autora lze za atleta v plném slova smyslu považovat rovněž toho, kdo soutěží nikoli s ostatními, ale sám se sebou, tj. skrze pohybovou aktivitu se konfrontuje se sebou samým a svými limity.

⁵⁰⁹ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 84-85. Jako doklad dualistického smýšlení a genderové nevyváženosti lze uvést následující pasáž Weissova textu: „*To be fully a master of its body, a being must make it act in consonance with what that body not only tends to, but what it should, do. This is an accomplishment possible only to men. Only they can envisage what is really good for the body to be and to produce. Only men can impose minds on bodies. Those minds have many grades and functions, running from attention to commitment. Man uses his mind to dictate what the body is to do.*“ (viz WEISS, P. *Sport: A Philosophic Inquiry*; s. 40-41.)

⁵¹⁰ Hogenová v dané souvislosti odkazuje na autorku Annick de Souzenelle, která v knize *Symbolismus lidského těla* chápe daný rozhovor na rovině přijímání informací tělem z okolního světa (např. chodidlo ze země, ledvinami z tekutého prostředí apod.) Tělo jaksí naslouchá, dle Souzenelleové je jediným velikým uchem, které se snaží skrze rozhovor se čtyřmi přírodními živly (země, voda, vzduch, oheň) zachytit původní slovo, které bylo u Boha, a pak teprve se stalo tělem. Dle Hogenové je tento dialog s okolím, který vede tělo, projevem soupatření těla a věcí kolem něj. Tělo naslouchá okolnímu světu a snaží se porozumět tomu, co svět od těla chce.

⁵¹¹ Srov. HOGENOVÁ, A. *Filosofický příspěvek k metodologii*; s. 26-27, 40-41, 45-46.

Hogenová kritizuje instrumentální přístup k tělu, kdy je chápáno jako předmět pro naše podnikání. Tuto instrumentalitu spatřuje v medicíně a rovněž ve sportu. Člověk ze sebe údajně vymýtil nutnost naslouchat svému tělu a porozumět mu v tom, co samo chce. V této souvislosti odkazuje Hogenová k F. Nietzsche, který v díle *Der Wille zur Macht* apeluje na to být jednoduchým člověkem. Dle Hogenové to znamená prostý apel poslouchat své vlastní tělo, respektovat co chce a co nechce, tedy naučit se mu rozumět. Z filosofického hlediska to znamená rozumět intencím, které ve svém vlastním těle člověk potkává.⁵¹² To je ovšem obtížné, jelikož ve společnosti je tělo pouhým malým kolečkem v soukolí obroské mašinérie sil. Je prostředkem pro výkony a vydělání peněz, což se dle Hogenové ukazuje v současném profesionálním sportu.⁵¹³

Takto pojaté tělo odkazuje k onticitě, kterou zajímá systémová funkčnost dané věci. V ontickém rozměru je tělo předmětem lidského chtění, naší vůle k síle a moci, je prostředkem pro získání prožitků a požitků.⁵¹⁴ Hogenové jde spíše o ontologický přístup k tělu, kdy v centru zájmu je jeho podstata a soupatření s okolím. Ontologické hledisko je dle ní však dosud netematizováno, nepoznáno ani nedotázáno, naopak převládá ontické vidění těla.⁵¹⁵ Instrumentální přístup k tělesnosti má dle Hogenové původ ve vztahu člověka k podstatě bytí. Hogenová v dané souvislosti uvádí následující: „*Je-li bytím jen jsoucnost v jeho časoprostorové platnosti, pak se i tělo nemůže neproměnit na předmět, což se právě v dnešní době dokonale stalo.*“⁵¹⁶

Kromě problematiky těla a tělesnosti se Hogenová zabývá rovněž pohybem člověka. Tento pohyb chápe nikoli jako jen tělesný či duševní, ale je vždy obojím. Sportovec proto nepečuje jen o své tělo, ale vždy i o svou duši. Je-li orientován ryze na svou fyzickou složku (např. budování svalů), pak i jeho duše je velmi jednoduchá a animální. Sportovní pohyb v podobě honby za výkony označuje Hogenová za formu byznysu s vlastním tělem. Ryzí sportovní intencí je zvítězit, což znamená překonat sebe sama, transcendovat své hranice, tj. být více. Jedná se o snahu po vyšším stupni

⁵¹² Srov. Tamtéž; s. 29.

⁵¹³ Hogenová s ohledem na Nietzscheho filosofii spatřuje ve sportu hledání štěstí v podobě stupňování vlastní moci. Tu člověk získává skrze výkon, který se tak stává klíčovým bodem sportovcovy orientace. Problémem je, že v daném pohledu vystupuje tělo jako pouhý prostředek k dosažení vyšších výkonů, čímž se degradují jeho přirozené potřeby a podstata. (srov. Tam.; s. 29, 35-36.)

⁵¹⁴ Hogenová nekritizuje prožitky a požitky plošně, ale pouze ty nižší, stupňovatelné, které neobstojí v konfrontaci s nestupňovatelným dobrem (*to agathon*). (srov. HOGENOVÁ, A. *K fenoménu pohybu a myšlení*; s. 16.)

⁵¹⁵ Srov. HOGENOVÁ, A. *Filosofický příspěvek k metodologii*; s. 50, 77.

⁵¹⁶ Viz Tamtéž; s. 52-53.

osobního bytí.⁵¹⁷ Tuto snahu realizuje člověk právě prostřednictvím sportovního pohybu, který je součástí pohybu životního. Dle Hogenové „*pohyb je životem samým a sportovní pohyb je pouze jen část tohoto životního pohybu...*“⁵¹⁸

Vztáhneme-li dosavadní výklad na sport a budeme-li se snažit zachytit jeho ontologickou rovinu, pak skutečnost, že se jedná o tělesně pohybovou aktivitu neznámá, že tělo je instrumentem výkonu, ale spíše jako bytostně spojené s člověkem je součástí procesu sportovního dění. Skrze tělo, kterému má naslouchat spíše než ho zneužívat, je člověk během sportovní aktivity v sounáležitosti se světem a vstupuje do rozhovoru se všemi čtyřmi živly, z nichž je stvořen svět.⁵¹⁹ Jedná se o bytostný dialog celého člověka s bytím samým, uskutečňujícím se v pohybu. V tomto dialogu je člověk vystaven celku bez marga, celému světu, kosmu, je u sebe samého a ve snaze zvítězit usiluje o překonání vlastních hranic. Do těchto poloh dialogu se světem je dle Hogenové třeba se čas od času vnořit. Zdůvodňuje to takto: „*...jen v tomto dialogu se prožívá soupatření se světem v takové ontologické platnosti, jež dává člověku naději v dobro celého bytí, tedy i jeho vlastního života.*“⁵²⁰

Ivo Jirásek

Problematice těla a pohybu s ohledem na sport se rovněž věnuje I. Jirásek. Ten považuje tělesnost za důležitou součást sportovní činnosti: „*...přestože můžeme ve sportu uvažovat o zapojení celé osobnosti...prioritní význam má tělesnost, neboť veškerých sportovních výkonů je dosahováno prostřednictvím tělesného pohybu...*“⁵²¹ V duchovních dějinách západu Jirásek rozeznává dvě pojetí těla, konkrétně řecké a biblické. Prvně zmíněné pojetí pochází od Pýthagory a prostřednictvím Platóna a přes novoplatonismus vstupuje do myšlenkového okruhu křesťanství. Člověk se v tomto pojetí skládá z částí a má tělo, které je pojímáno jako vězení, hrob duše. Druhé, biblické pojetí hovoří vždy o celém člověku, který nemá tělo jako nástroj, ale spíše je tělem.⁵²² Jirásek odmítá dualistické koncepce považující tělesnost za degradovanou, dokonce

⁵¹⁷ Srov. HOGENOVÁ, A. *K fenoménu pohybu a myšlení*; s. 34.

⁵¹⁸ Viz Tamtéž; s. 35.

⁵¹⁹ Těmito živly jsou voda, země, vzduch a oheň. Rozhovor s vodou je dle Hogenové např. plavání, rozhovor se zemí běh, rozhovor se vzduchem např. skoky, rozhovor s ohněm jsou všechny hry, kde jde o snahu vyhrát nad soupeřem v činnosti, ve které jsou i ostatní. Dle D. Heidera je specifickým rozhovorem s přírodními živly jízda na kole, na němž člověk vidí zdaleka nejvíce ze všech sportů.

⁵²⁰ Viz HOGENOVÁ, A. *Filosofický příspěvek k metodologii*; s. 55.

⁵²¹ Viz JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 298.

⁵²² Srov. Tamtéž; s. 81.

škodlivou součást člověka.⁵²³ Člověk se dle něho nemůže k tělu chovat jako k věci, protože tím tělo umrtvuje. Oproti redukcionistickému pohledu na tělo jako objekt popisuje holisticky orientovanou moderní filosofii současnosti, v níž je tělo pojímáno jako součást osobnosti, která je středem veškerého vztahování se ke světu.⁵²⁴

V souvislosti s pohybovou kulturou staví dle Jiráska filosofie před člověka jeden základní imperativ: „*Nezacházet s tělem jako s objektem, jako s věcí, ale vždy se k němu vztahovat pouze jako k osobnosti (a to v sebevztahování i ve vztahu k druhému, k Ty, jež je vždy již v nějakém vztahu k Já).*“⁵²⁵ Tělesné cviky a polohy provozované během sportovní činnosti nevnímá Jirásek jako cíl, nýbrž jako prostředek, který napomáhá získání nových zkušeností, nových vztažeností ke světu.

Na těle si Jirásek všímá jeho přirozenosti (*fysis*), kterou považuje za výraz pravdy těla. Nedá se snadno pojmově uchopit, lze ji však prožít a zakusit v nezkresleném způsobu autentického prožívání. Přirozené tělo je dle Jiráska tělem nahým. Cituje přitom Gebauera, dle něhož nahota znamená odložení slupek, masek, krunýřů a opětný návrat vlastní osoby k neoděné podstatě. Nahota sportovce není nahotou prvotní, přírodní, zvířecí, ale nahotou transcendingující přírodu. Takto byla pojímána v antickém Řecku, kde se stala symbolem přesahování ega, vyjití z já k jednotě celosti bytí. Dle Kratochvíla byla nahota rituálním vstupem bez zprostředkování do božského světa.⁵²⁶

Jirásek uvádí, že nahota jako autentická, nefalšovaná pravda získala v dnešní době zcela odlišné interpretační významy. Od starořecké přirozenosti se transformovala k postmoderní hyperrealitě pornokultury, ve které dochází k přímé konzumaci těla. To se nejen v oblasti sportu stalo dle Jiráska instrumentem k dosahování vyšších výkonů, výsledků, vítězství, rekordů, kterých je dosahováno skrze jednostranné pěstění těch částí těla, které jsou k tomu potřebné.⁵²⁷ Transformaci starořecké *fysis* těla chápe jako projev odtělesnění a odcizení se vlastnímu tělu a tělesnosti. Pojetí těla jako pouhého instrumentu k dosahování obdivu či výkonů dle Jiráska neumožňuje plnou

⁵²³ Mezi hlavní představitele dualismu patří Platón a René Descartes, kteří pojímali člověka jako složeninu dvou odlišných substancí (těla a duše / rozprostraněné a myslící věci).

⁵²⁴ Srov. Tam.; s. 81-82. Kořeny této koncepce je možné nalézt u Aristotela, dle něhož tělo jako látka a duše jako jeho forma a bytostná součást tvoří substancí člověka.

⁵²⁵ Viz Tam.; s. 82.

⁵²⁶ Srov. Tam.; s. 95.; KRATOCHVÍL, Z. *K potěše bohů a lidí*; s. 7. In *Hermeneutika sportu*.

⁵²⁷ S ryzí jednostranným zaměřením na tělo se ovšem lze setkat i v antickém Řecku. Jirásek v dané souvislosti odkazuje na řeckou atletiku (*athlétiké*), jejíž snahou bylo rozvíjení pouze určitých tělesných partií (bez ohledu na celkovost člověka) a dosahování výkonu. Oproti ní stojí gymnastika (*gymnastiké*), která kladla důraz na všestranný rozvoj člověka a naplňovala tak ideál *kalokagathie*. (srov. JIRÁSEK, I. *Způsoby zvýznamnění dvou možných světů: sportu a „sportu“*; s. 48-49. In *Hermeneutika sportu*.)

seberealizaci autentické lidské existence. Jirásek odkazuje v dané souvislosti na Mrazka, dle něhož proces tělesného odcizení může být zvrácen skrze pohyb a sport.⁵²⁸ K tomu ovšem dle autora práce nemůže dojít, pokud je lidské tělo pojímáno jako nehodnotné a obě zmíněná pole chápána v dimenzi animální, instrumentální a ryze výkonové.

Každý pohyb má dle Jirásky nejenom rozměr tělesný, ale také rozměr psychický (duševní), duchovní a sociální. Chápání pohybové aktivity jako aktivity výlučně těla dle něho redukuje její možnosti a smysl. Jirásek proto pojímá tělesný pohyb v jeho komplexnosti: „*Pohyb není fenoménem tělesným, ale projevem lidského způsobu bytí. Pohybová kultura není kulturou tělesnou (somatickou), ale kultivací lidské bytosti prostřednictvím pohybu.*“⁵²⁹

Ve filosofické tradici se s reflexí fenoménu pohybu lze setkat mj. u Platóna a Aristotela. Prvně zmíněný definuje v dialogu *Faidros* život jako aktivní pohyb (pohyb duše). V jeho pojetí vystupuje pohyb jako předpoklad života a bývá s ním ztotožňován.⁵³⁰ Aristotelés vnímá pohyb jako veškerou možnou změnu mezi vznikáním a zanikáním. Za princip pohybu označuje duši, která je od těla oddělitelná pouze v rovině ideové racionální analýzy. Předpokladem tělesných cvičení tak není tělo ani duše, ale substance člověka, jehož aktivní duševní princip tělesné pohyby umožňuje.⁵³¹ Jak navíc Aristotelés uvádí ve 14. kapitole svého pojednání *Kategorie*, pohybů je celkem šest druhů, konkrétně vznik, zánik, zvětšování, zmenšování, přeměna a změna místa.⁵³²

S ohledem na tuto diferenciaci vnímá Jirásek jako degradaci pohybu, pokud je omezen pouze na pohyb místní. Po vzoru aristotelského holistického přístupu naopak nastiňuje širší rozměr lidského pohybu, který má výše zmíněnou dimenzi tělesnou, psychickou (duševní), duchovní a sociální.⁵³³ Tělesný pohyb není dle něho možné

⁵²⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 96, 100, 141-142.; JIRÁSEK, I. *Způsoby zvýznamnění dvou možných světů: sportu a „sportu“*; s. 48-49. In *Hermeneutika sportu*.

⁵²⁹ Viz JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 89.

⁵³⁰ Srov. PLATÓN. *Faidros*; s. 34.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 105.

⁵³¹ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 83.

⁵³² Srov. ARISTOTELÉS. *Kategorie*; s. 60.; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 105.

⁵³³ Tělesný pohyb není pouze mechanické přemístování těla z jednoho bodu do jiného, ale i např. méně viditelné pohyby uvnitř těla (např. cirkulace krve). Psychickým (duševním) pohybem rozumí Jirásek vyjadřování emocí, kreativitu apod., tedy vnitřní, subjektivní podoby pohybu. Duchovní pohyb se týká bytostně individuálních výkonů (mravní hodnocení, vnímání krásy apod.) a je transcendentním každodennosti do spirituálních rovin. Sociální pohyb je nejen pohybem mas či davů, ale je to rovněž

vnímat jako pohyb těla, ale jako pohyb lidského bytí, tj. pohyb existence. Sport jakožto tělesně pohybová aktivita z tohoto důvodu svou povahou překračuje fyzično. Ve své ryzí podobě otevírá možnost autentické existence vystoupením z každodenního obstrárávání věcí.⁵³⁴

Josef Oborný

S komplexním přístupem ke sportovnímu pohybu se lze setkat také u slovenského badatele J. Oborného. Dle něho pohyb vyjadřuje stav a dynamiku celé lidské bytosti: „*Pohyb sa týka všetkého, čo v človeku jestvuje a čo z človeka presakuje navonok.*“⁵³⁵ Oborný navazuje na Jiráskův v kritice jednostranného vnímání pohybu, který je takto chápán jako ryze tělesný.⁵³⁶ V tomto pojetí je smysl pohybu redukován, čímž dochází i k degradaci smyslu samotného sportu: „*Táto redukcia pohybu ľudského tela na jednu z jeho podôb dokonca znemožňuje chápanie zmyslu pohybu jako cesty k odhaľovaniu mnohotvárných autentických podôb ľudskej existencie, ale znemožňuje aj chápanie hlbších vrstiev zmyslu samotného športu.*“⁵³⁷

Při analýze sportovního pohybu s ohledem na jeho smysl rozlišuje Oborný celkem osm rovin, přičemž pro potřeby tohoto výkladu je důležité zmínit poslední čtyři roviny. Sportovní pohyb dle Oborného může uspokojovat eudaimonistickou potřebu, když skrze něj dosahuje sportovec např. pocitu štěstí ze síly vlastní vůle, kterou během sportovního závodu prokázal. Rovněž může uspokojovat existenciální potřebu nalézat odpovědi na otázky typu „kdo jsem?“ či „jaké jsou moje maximální možnosti?“. Oborný hovoří rovněž o uspokojení filosofické potřeby, které spočívá ve splynutí, sjednocení s přírodou během pohybových aktivit. Poslední rovinou sportovního pohybu je uspokojení metafyzické potřeby, kdy sportovec splývá s kosmickým prostředím, dosahuje stavu klidné mysli, ataraxie, uskutečnění spojeného s katarzí.⁵³⁸ Uvedený

sociální rozměr pohybu každé individuální existence. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 108.)

⁵³⁴ Srov. Tamtéž; s. 108, 113.

⁵³⁵ Viz OBORNÝ, J. *Filozofia a šport*; s. 88.

⁵³⁶ Oborný vyjadřuje souhlas s mnohými myšlenkami tzv. olomoucké školy, kam kromě Jiráskův patří také B. Hodaň. Konkrétně oceňuje humanisticky orientovaný přístup k pohybové kultuře. Zdrženlivě se však staví k úvahám, které filosoficky přečnují lidský tělesný pohyb a chápou ho jako pohyb lidského bytí, tj. jako pohyb existence. (srov. Tamtéž; s. 91-92.)

⁵³⁷ Viz Tam.; s. 91.

⁵³⁸ Pro doplnění výkladu autor uvádí Oborným načrtnuté první čtyři roviny sportovního pohybu, kterými jsou: 1) rovina uspokojení potřeby „vybití“ animálních pudů živočišné radosti a zlosti, 2) rovina uspokojení široké škály biologických potřeb lidského organismu, 3) rovina uspokojení psychologické potřeby (patří sem např. spontánní projevy radosti i zklamání, překonání strachu ad.), 4) rovina uspokojení hedonistických potřeb (např. potřeba naplnění míry slasti a pocitu blaženosti) (srov. Tam.; s. 88-89.)

výčet zřetelně poukazuje na bohatost sportovního pohybu, kterým člověk získává možnost autentické realizace sebe sama ve světě. Oborný ovšem zdůrazňuje, že na osobní rovině má sportovní pohyb (ať tělesný či myšlenkový) instrumentální charakter, jelikož sportovec daný pohyb podřizuje úspěchu a vítězství.⁵³⁹ Takto pojaté instrumentální zaměření pohybu ovšem dle autora nevyklučuje, že se sportovec během cesty za vítězstvím a úspěchem dostane do kontaktu s popsányými rovinami sportovního pohybu.

S ohledem na výše uvedené označuje Oborný pohyb za jednu z podstatných vlastností sportu. Díky komplexnosti sportovního systému jako celku se však dle něho jedná pouze o jednu z podstatných vlastností: „*Pokiaľ ide o vlastnosti športu jako systému, potom treba podčiarknuť, že pohyb je „iba“ jedna z podstatných vlastností športu. Preto sme označili pohyb jako atribút športu.*“⁵⁴⁰ Autor v návaznosti na Oborného považuje tělesný pohyb, resp. aktivní předvedení fyzických dovedností, které je bez těla a pohybu nemyslitelné, za bytostnou součást sportovní aktivity. Výklad této kapitoly ukázal, že tělo a pohyb nelze ovšem chápat pouze v rovině fyzické, měřitelné, instrumentální, ale že tuto rovinu překračují a je tak třeba jim rozumět v širším kontextu.

Závěrečná kapitola nabízí podrobný výklad týkající se vymezení toho, co je to sport. Doposud uvedené charakteristické rysy sportu autor zasazuje do kontextu celku a pokouší se prohloubit výklad identifikací dalších fenoménů, které se se světem sportu pojí. Pozornost se rovněž zaměřuje na úlohu sportu v životě člověka.

⁵³⁹ Srov. Tam.; s. 92. Oborný ostatně považuje pohyb spíše za prostředek než za cíl. Dokladem je tento jeho výrok: „*Pohyb považujeme za sprostredkovateľa dobra, nie za dobro samotné.*“ (viz Tam.; s. 94.)

⁵⁴⁰ Viz Tam.; s. 91.

4. Co je sport (?)

„Sport představuje jeden ze základních fenoménů lidského bytí a podílí se na všech složkách dění moderní společnosti. Je jedním ze základních elementů procesu přispívajícího ke kvalitě života a ke zdraví... přispívá svým nezastupitelným vkladem k socializaci člověka a jeho osobnostní kultivaci.“

M. Blahutková, V. Pacholík⁵⁴¹

„Sport patří v současném světě k nejvýznamnějším společenským fenoménům, ovlivňuje mnoho obyvatel všech kontinentů, dotýká se nejrůznějších organizací, hnutí a skupin bez rozdílu ideologického, filosofického či náboženského zaměření. Sport je dnes neoddelitelnou součástí života společnosti, jeho význam vysoce oceňují mezinárodní politické a kulturní organizace (např. OSN, UNESCO), veřejně jej podporují vlády většiny států, uznávají jej i významní politici, vědci a další významné osobnosti mnoha oborů lidské činnosti.“

M. Choutka, J. Dovalil⁵⁴²

„...an area which has no meaning and probably thrives because it has no meaning, as a displacement from the serious problems which one cannot influence and affect because the power happens to lie elsewhere...One of the functions that things like professional sports play, in our society and others, is to offer an area to deflect people's attention from things that matter...“

N. Chomsky⁵⁴³

„Sport is everywhere, and for many, everything. Whether one is a participant, a casual spectator, a die-hard fan, or even a critic, sport plays a significant role in the lives of most people throughout the world. It is the topic of daily conversation and frequently the lead story on news. Sport unites (and sometimes divides) cities and nations – even families. It transcends ethnic, national, gender, age, religious, and belief boundaries. It is probably as old as human civilization itself. In these ways it is no exaggeration to say that the study of sport is the study of humanity. But what is sport? How do we define this thing that we all seem to know about and talk about?“

S. E. Klein⁵⁴⁴

⁵⁴¹ Viz BLAHUTKOVÁ, M., PACHOLÍK, V. *Vrcholový sportovní výkon a reakce okolí*; s. 1-2.

⁵⁴² Viz DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 9.

⁵⁴³ Viz část rozhovoru s N. Chomskym (dostupné na: <https://www.alternet.org/noam-chomsky-why-americans-know-so-much-about-sports-so-little-about-world-affairs>). S Chomskyho pohledem se lze dále setkat v knize *Knowing the Score* (2017) od D. Papineaua.

4.1 Vymezení sportu

Sport je aktivitou pro mnoho lidí důvěrně známou, konceptuálně však obtížně uchopitelnou. Nabízí se otázka, k čemu je vymezení sportu vlastně dobré. Autor práce vnímá jeho přesné vymezení jako důležité zejména ze dvou následujících důvodů. Zaprvé, díky přesnému vymezení sportu může člověk získat hlubší porozumění o určitém výseku reality, poznat jeho kladné i záporné stránky a odpovědněji se tak rozhodnout pro vstup do této oblasti. Druhým důvodem je, že na základě vymezení toho, co je sport, je možné apelovat na dodržování jeho základních rysů. Tato myšlenka se objevuje u J. G. Forryho: „...*the project is to identify relevant features of sport, and to subsequently strive for an ideal, normative view of how sport ought to be practiced.*“⁵⁴⁵ Druhý důvod vnímá autor jako podstatný zejména s ohledem na degradovanou formu sportu, která je nástrahou nejen dnešního člověka.

Ve snaze porozumět tomu, co je to sport, se čtenář může setkat s celou řadou definic či charakteristik této aktivity.⁵⁴⁶ Podrobný přehled charakteristických rysů sportu se objevuje např. u J. McClellanda a K. V. Meiera. McClelland dělí základní rysy sportu do dvou kategorií: 1) rysy charakteristické pro sportovce (např. soutěživost, úsilí zlepšovat vlastní dovednosti, vysoká míra specializace, tendence překonávat limity vlastního těla), 2) rysy charakteristické pro sport jakožto činnost (např. pravidla, fyzická povaha, dobrovolnost vstupu, soutěživost, časová a prostorová vydělenost, ale i např. přítomnost diváků či ekonomické zaměření). Vemou-li se dané rysy dohromady, vytvářejí dle McClellanda determinující paradigma toho, co je to sport. Definovat sport jakožto aktivitu mající všechny jím uváděné rysy však vnímá jako nevhodné, a to s ohledem na konkrétní sportovní činnosti. Některé sporty totiž určité rysy zahrnují, další ne: „*swimming has many fewer of them than ice hockey, yet the swimmer is as much of an athlete as the hockey player.*“⁵⁴⁷

⁵⁴⁴ Viz KLEIN, S. E. (ed.). *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*; Introduction, xi.

⁵⁴⁵ Viz FORRY J. G. *Why Some Animal Sports Are Not Sports*; s. 181. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. Dle tohoto autota je nemožné najít exkluzivní podmínky, které mají být splněny, aby se jednalo o sport.

⁵⁴⁶ Pro srovnání viz např. následující definice/charakteristiky: „*An activity involving physical exertion and skill that is governed by a set of rules or customs and often undertaken competitively.*“ (viz <https://www.thefreedictionary.com/sport>); „*Sports are institutionalized competitive activities that involve complex physical and mental skills and that are removed from normal space and time.*“ (definice J. Coakleyho, viz GAWRYSIAK, J. *E-sports: Video Games as Sport*; s. 208. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.) K výkladu ohledně definice sportu viz MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education...*; s. 4-7.

⁵⁴⁷ Viz MCCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 81-83. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

Seznam obvykle uváděných charakteristik sportu se rovněž objevuje u K. V. Meiera. Dle tohoto seznamu lze o sportu říci následující: zahrnuje výzvu či soutěž, taktiku, pravidla, je ze své povahy jaksi neskutečný, obsahuje fyzické vypětí a předvádění pohybové dokonalosti, je provozován pro vnitřní či vnější účely, má morální dimenzi, vyžaduje více osob, nebo může být naopak vykonáván samostatně, je institucionalizován, identický s hrou atd. Daný seznam je dle Meiera reprezentativní, nikoli však vyčerpávající. Obsahuje celou řadu obtíží, jmenovitě např. nepodložené generalizace, omezenou aplikovatelnost či kontradikce. Z tohoto důvodu ho nepovažuje za vhodný.⁵⁴⁸

Jirásek uvádí, že termín sport se stal jeho rozmanitými způsoby užívání natolik vágním a víceznačným, že je možno identifikovat až 127 jeho rozdílných užití.⁵⁴⁹ Dle J. Gawrysiaka výběr konkrétní definice podmiňuje, zda určitou aktivitu bude možné označit za sport či nikoli.⁵⁵⁰ Někteří badatelé jsou přesvědčeni, že pojem „sport“ lze vztáhnout pouze na atletické soutěže od konce 18. století. Předchozí formy označují za pouhou hru či zábavu.⁵⁵¹ V souvislosti s definičními snahami považuje autor za podstatný výklad S. E. Kleina, dle něhož je potřeba rozlišovat mezi slovem (term) a konceptem (concept). Slovo je dle Kleina jazykové vyjádření konceptu a může nabývat různých forem podle např. konkrétního jazyka. Získává tak či naopak ztrácí různé konotace v závislosti na jeho užívání. Koncept, pokud je správně utvořený, se mění jen zřídka či vůbec.⁵⁵² Snahou následujícího výkladu je zaměřit se na definici sportu jakožto konceptu, nikoli na rozdílná užití slova sport.

Dle některých autorů sport být definovaný nemůže. Tento postoj se objevuje u antiesencialisticky laděného Franka McBridea v článku *Toward a Non-Definition of Sport* (1975). McBride je přesvědčen, že sport je pojmem víceznačným a neurčitým. To znamená, že se používá mnoha různými způsoby a nabírá celé řady významů. Jeho intenze (vlastnosti nutné pro to, aby určitá věc patřila pod třídu věcí pojmenovanou slovem sport) i extenze (třída věcí, ke které slovo sport referuje) nejsou navíc zřetelné.

⁵⁴⁸ Srov. MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 13.

⁵⁴⁹ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 114.

⁵⁵⁰ Srov. GAWRYSIK, J. *E-sports: Video Games as Sport*; s. 208. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁵¹ J. McClelland jako představitele myšlenky, že sport je ryze moderní fenomén uvádí např. A. Guttmanna, N. Eliase, E. Dunninga, B. Kidda či G. Vigarella. (srov. McCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 78, 93. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.)

⁵⁵² Srov. KLEIN, S. E. (ed.). *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*; Introduction, xii. K prohloubení Kleinova výkladu viz Aristotelův spis *O vyjadřování* a tzv. sémantický trojúhelník zahrnující věc, pojem a term (mluvený, psaný).

Dle McBridea by filosofové neměli ztrácet čas snahami sport definovat, protože s ohledem na jeho nejasnost je to logicky nemožné.⁵⁵³ Jako nedefinovatelný nahlíží sport rovněž W. Hägele⁵⁵⁴, dle něhož se jedná o komplexní, vícevrstevnatý a často si protirečící fenomén. S odkazem na Wittgensteina konstatuje, že nemáme žádný společný charakteristický rys či znak pro obecný termín sport. Ten je složitou a komplikovanou sítí podobností, vytvářejících pouze podobnost struktury či vzorů aktivit.⁵⁵⁵

Vyvažujícím pólem tohoto antiesencialistického přístupu je článek D. L. Thomase *Sport: The Conceptual Enigma* (1976)⁵⁵⁶ a především práce W. J. Morgana *Some Aristotelian Notes on the Attempt to Define Sport* (1977). Morgan se snaží vyvrátit pozici, že sport nemůže být definován, protože jako pojem má mnoho významů. Dle něho antiesencialisté používají nevhodný pojmový aparát pro definování sportu. V argumentaci proti nim se odkazuje na Aristotelův ohniskový význam (focal meaning), jehož následování vede k porozumění systematických propojení různých významů sportu, který se díky tomu jeví jako nikoli víceznačný.⁵⁵⁷ Morganovu snahu lze označit za aplikaci analogického vypovídání na pojem sportu, který autoři jako McBride chápou jako ekcivoční.

S přesvědčením, že sport má lokalizovatelné hranice a může tak být definován, se lze setkat u již probíraného K. V. Meiera v článku *Triad Trickery: Playing With Sport and Games* (1988). Meier problematiku definice a klasifikace sportu považuje za základní a zároveň sporné téma pro celou oblast filosofie sportu. Usuzuje tak na základě literatury, která byla v raných fázích oboru dané problematice věnována. Dle Meiera

⁵⁵³ Srov. McBRIDE, F. *Toward a Non-Definition of Sport*; s. 4-11.; CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 11-12. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁵⁴ Konkrétně se problematikou definovatelnosti sportu zabývá Hägele v článku *The world of sport: on the problem of defining the concept of sport* (1989).

⁵⁵⁵ Dle Hägeleho je sport vzhledem k jeho ludickým elementům subsystémem hry, kterou označuje za pojmový střed sportu. Dále identifikuje tzv. pojmové pole, kam patří prvky vyvoditelné z pojmového středu jako např. iluzornost, ale zároveň reálnost světa sportu. Hovoří rovněž o vnějších, mimoludických elementech, které označuje za pojmovou periferii sportu. Patří sem např. zdravotní motivy, politizace či komercializace a role médií (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 141.). Proti nemožnosti nalézt společný znak pro obecný termín sport se nabízí námitka, že právě hra je společným rysem všech sportů.

⁵⁵⁶ Dle Thomase je sport možné vymezit takto: „(sport) can be defensibly regarded as regulated competitive effort in physical activity, the outcome but not the existence of which depends on some degree and combination of physical skill, strategy, chance, and participant motives.“ (viz THOMAS, D. L. *Sport: The Conceptual Enigma*; s. 40.)

⁵⁵⁷ Srov. CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 13. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. Jako doplnění výkladu je možné uvést, že na Morganův článek kriticky zareagoval S. Wein v článku *A Reply to Morgan* (1980).

všechny sporty vykazují čtyři základní charakteristiky hry jakožto „game“⁵⁵⁸ a rovněž jeden rozlišovací faktor, totiž že se jedná o aktivitu demonstrující fyzickou dovednost.⁵⁵⁹ Za předobraz této definice lze označit B. Suitsovo vymezení sportu, totiž že se jedná o dovednostní hru ve smyslu „game“, v níž dovednost je fyzické povahy, hra musí mít široké následování a toto následování musí dosáhnout určitého stupně stability.⁵⁶⁰ Na základě profesního posunu a rovněž Meierovy kritiky Suits ovšem od tohoto vymezení později upustil.

S definicí podobnou té Meierově pracuje rovněž S. Connor, dle něhož sport je hra jakožto „game“ zahrnující fyzické vypětí: „...*sport is a game involving physical exertion.*“⁵⁶¹ Dle Connora je pro sport dále charakteristická specifická místa, kde je provozován, a rovněž časová ohraničenost, kterou se sport liší od běžných lidských aktivit.⁵⁶² Je-li ovšem sport možné definovat, jsou pojmy, kterými se definuje, pro sport jedinečné? Dle S. K. Wertze ne, jelikož sport se překrývá s tancem, náboženstvím, uměním a dalšími oblastmi či činnostmi. Z tohoto důvodu jsou dle Wertze problematické esencialistické definice sportu.⁵⁶³

Prakticky od vzniku filosofie sportu jakožto vědního oboru se dle Carlsona neobjevila vyčnívající, kriticky přijatá a časově otestovaná definice. Jako vysvětlení této skutečnosti uvádí tři základní důvody, kterými jsou pokora badatelů před definováním něčeho tak centrálního pro jejich zaměření jako je sport, dále intuitivní porozumění podstatě sportu, a tedy odpadnutí nutnosti jej definovat, a za třetí nárůst literatury se zaměřením na definici, jejíž rozsah a komplikovanost mohou působit odrazujícím dojmem.⁵⁶⁴ Carlson uvádí, že další potíž při definování sportu je aspekt, na nějž upozorňují Wertz, Thomas či Suits, totiž že sport jakožto koncept je kulturně a sociálně vytvořenou aktivitou, která se vyvíjí podle vývoje člověka. Podobně hovoří J. McClelland, dle něhož „*sport...is a multifarious physical and cultural reality constituted by a constantly evolving set of practices...*“⁵⁶⁵ V dané souvislosti lze odkázat na D. Hemphilla, který v článku *Cybersport* (2005) poukazuje na to, že

⁵⁵⁸ Tj. cíl, prostředky k dosažení cíle, pravidla a herní postoj (lusory attitude). Tuto charakteristiku hry jakožto „game“ přijímá Meier od rovněž probíraného B. Suitse.

⁵⁵⁹ Srov. MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 13.

⁵⁶⁰ Srov. SUITS, B. *The Elements of Sport*; s. 14.

⁵⁶¹ Viz CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*; s. 15.

⁵⁶² Srov. Tamtéž; s. 15-18.

⁵⁶³ Srov. CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 13. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁶⁴ Srov. Tam.; s. 14.

⁵⁶⁵ Viz McCLELLAND, J. *Early Modern Athletic Contests: Sport or Not Sport?*; s. 79. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

moderní technologie mění způsob, jak lidé hrají hry, a mohou rovněž proměnit pohled na to, co vlastně znamená být sportovcem.⁵⁶⁶ S ohledem na doposud uvedené se autor v následující podkapitole pokusí představit vlastní pohled na vymezení toho, co je to sport. Daný výklad bude podepřen a prohlouben pohledy odborníků z oblasti filosofie sportu.

4.1.1 Autorova pozice a prohloubení výkladu

Při pohledu do historie je patrné, že sport se proměňuje s ohledem na lidský kulturně společenský vývoj. Tuto provázanost podoby sportu s momentálním směřováním lidstva lze vysvětlit tím, že sport je primárně výtvozem člověka a odráží tak jeho potřeby, touhy a dobová specifika. Ačkoli je obtížné předpovídat budoucí podobu a úlohu sportu, s ohledem na blízkou i vzdálenou minulost lze dle autora identifikovat jeho posavadní charakteristické prvky.

Meierovo a Connorovo vymezení sportu, totiž že se jedná o hru jakožto „game“ zahrnující předvedení fyzických dovedností/fyzické vypětí, vystihují dle autora této práce dva fundamentální rysy sportu, totiž jeho herní povahu a tělesný pohyb. Oběma rysům, tedy hře a tělesnému pohybu, byl věnován podrobný výklad ve 2. a 3. kapitole práce. S ohledem na nesmírně pestrou paletu sportovních činností se ovšem dané dva rysy zdají být příliš široké a nedostatečně vystihující na to, aby uspokojivě vymezily sport od jiných konání člověka.⁵⁶⁷ Jelikož ovšem smyslem této práce není komplexně definovat sport (zda je to vůbec možné ponechává autor jako otevřenou otázku), ale spíše odhalit a následně podrobně filosoficky rozebrat jeho klíčové rysy, zastává autor vymezení, dle něhož **sport je hra jakožto „game“ vykazující rovněž rysy hry jakožto „play“ a pro níž je určující tělesný pohyb, resp. předvádění fyzických dovedností.**

Za důležitý doplněk a zároveň specifikaci daného vymezení sportu považuje autor rovněž probíraný **herní prvek přítomný v postoji a vnitřním prožívání sportovce.**⁵⁶⁸ Postojem obsahujícím herní prvek se zde nemyslí Suitsem definovaný herní postoj (lusory attitude), tedy vědomá akceptace konstitutivních pravidel, jež je součástí hry jakožto „game“, ale vnitřní herní vylazení, díky kterému člověk sportuje dobrovolně,

⁵⁶⁶ Srov. CARLSON, Ch. *A Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 15. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁵⁶⁷ Např. ve hře na shovávanou lze odlalit rysy hry jakožto „game“ a rovněž se jedná o aktivitu, kde tělesný pohyb je zásadní, přesto ji jen málokdo bude považovat za sport.

⁵⁶⁸ Podobným způsobem v otázce vymezení sportu smýšlí Ch. Carlson (srov. Tamtéž; s. 15.)

s autotelickými motivy a pro lásku k dané činnosti.⁵⁶⁹ Carlson v této souvislosti odkazuje na Husserla a jeho rozlišení mezi noetickým a noematickým faktorem. Druhý zmíněný je aktivitou samou, tedy sportem, jehož se je možno účastnit. Noetický prvek je pak intencionalitou, tedy herním postojem.⁵⁷⁰ Jelikož sport není pouhá formálně vymezená aktivita, ale především žitá činnost člověka, je ve snaze o jeho detailní uchopení potřeba brát ohled i na herní postoj sportovce. Ten je možné brát jako určitou determinantu toho, zda člověk sportuje či nikoli. Dle Carlsona „...*certain objects, activities, or things are games when people participate in or with them while adopting the „lusory attitude“ – the game mindset or intentionality.*“⁵⁷¹ Herní prvek přítomný v postoji sportovce lze dle autora této práce považovat za vlastnost ryzího, tj. ideálního sportu. S ohledem na tento ideál ryzosti je možné se dostat do normativní roviny a říci, že sport v jeho ideální podobě by měl provozovat herně vylazený člověk.⁵⁷²

Doposud uvedené vymezení sportu si zaslouhuje detailnější rozklíčování. Je-li sport chápán jako hra ve smyslu „game“, bytostně se s ním pojí fenomény vítězství a ctnosti.⁵⁷³ Dle V. Svobody je vítězství neodmyslitelně spjato se sportem, není však doménou pouze sportovců či hráčů. Za vítěze se může považovat také člověk v běžném životě, např. při dosažení kýženého úspěchu. Svoboda uvádí, že vítězství může kromě své světlé stránky mít také stinnou. Ta spočívá v tom, že vítězství rozděluje sportovní účastníky na vítěze a poražené. Vítězové jsou pokládáni za silné, úspěšné, jsou protikladem poražených, kteří jsou tak dle Svobody degradováni.⁵⁷⁴ Stinnou stránkou je rovněž skutečnost, že pokud je vítězství přeceněno, sportovci jsou ochotni pro něj podvádět a obětovat nepříměrně. Svoboda v dané souvislosti odkazuje na bývalého trenéra NFL Vincenta Lombardiho, dle něhož vítězství není vším, ale je pouze částí:

⁵⁶⁹ Kromě herního postoje vykazuje sport rysy hry ve smyslu „play“ rovněž tím, že se odehrává ve zvlášť určeném čase, prostoru a že v rámci něho dochází k proměně vědomí, které je jiné než ve všedním životě.

⁵⁷⁰ Srov. Tam.; s. 15-16.

⁵⁷¹ Srov. Tam.; s. 15.

⁵⁷² V rozporu s herním vylazením není dle autora skutečnost, že člověku při sportovní aktivitě jaksi utečou myšlenky k jiným záležitostem, než je aktivita sama. Herním vylazením se primárně míní sportovat dobrovolně a pro vnitřní hodnotu dané činnosti. Ačkoli je v tomto vnímání činnost dobrá a žádoucí sama o sobě, může člověku poskytovat navíc např. očištění mysli a pomoci mu tak přijít na nové myšlenky. Herně vylazený jedinec však bude primárně sportovat nikoli pro tuto nadstavbu, ale pro prostou lásku k dané činnosti.

⁵⁷³ Hra ve smyslu „game“ ze své podstaty směřuje k vítězství, které je jejím završením. Skutečnost, že se ve hře pracuje rovněž s porážkou či remízou (např. v případě kopané) nic nemění na tom, že vítězství je implicitně obsaženou metou v každé hře. Co se týče ctnosti (chápeme-li ji v obecném smyslu jako relativně trvalou schopnost konat dobro), je jí zapotřebí nejen pro dodržování pravidel hry, ale i pro její řádný průběh v souladu s lidskými mravními hodnotami.

⁵⁷⁴ Srov. SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu*; s. 22-23.

„*Winning isn't everything, is only a thing.*“⁵⁷⁵ V Lombardiho koncepci je vítězství částí úkolu, ideálem je rozvinutí talentu do jeho plnosti. Dle Svobody hodnotou určující výkon tak je maximalizace dokonalostí hráče jako člověka.⁵⁷⁶ Dosažení těchto dokonalostí je dle autora osobním vítězstvím sportovce. Sport tak zahrnuje vítězství nejen soutěžní (tj. nad ostatními), ale i nad sebou samým, majícím podobu seberealizace člověka.⁵⁷⁷ Té může být dosahováno i skrze prožitek prohry, která je rovněž součástí sportovní aktivity.

Se sportem je rovněž bytostně spojen pojem ctnosti. Sport vystupuje jako pole, ve kterém mohou být ctnosti manifestovány, testovány, získávány či rozvíjeny. Ctnost se projevuje nejen v používání dovolených prostředků a dodržování sportovních pravidel, ale rovněž v nastavení sportovce k hernímu výkonu. Svoboda hovoří o respektu, který považuje za klíčový ve sportu i mimo něj. Rozvinutý hráč musí dle něho být schopen respektovat pravidla hry, rozhodčího, trenéra, své spoluhráče a rovněž protihráče.⁵⁷⁸

Jirásek popisuje koncept fair play⁵⁷⁹, který chápe jako vyjádření hodnotového postoje sportovce. Znamená v první řadě dodržování herních pravidel, je to respekt ke hře.⁵⁸⁰ Fair play zahrnuje např. zachovávání pravidel hry a stejných šancí, úctu k protivníkovi apod. V morální rovině se dané charakteristiky váží na ctnosti jako čest, odvaha či pravdomluvnost. Dle Jirásky fair play není hlavní zásadou sportu jako takového, může ale být jednou z nejvyšších hodnot etické kinantropologie: „*Soutěže se neorganizují kvůli morálnímu rozvoji, kvůli realizaci zásady fair play, ale kvůli poměrování sil, kvůli agonistické rivalizaci účastníků, kvůli realizaci úspěchu, kvůli*

⁵⁷⁵ Viz Tamtěž; s. 24.

⁵⁷⁶ Srov. Tam.; s. 24-27.

⁵⁷⁷ Jirásek v této souvislosti rozlišuje mezi rivalizací a perfekcionismem. Zatímco rivalizace je cestou pokoření slabších a je odpovědí na otázku „kdo z nás je lepší?“, perfekcionismus nepotřebuje konkrétního protivníka, ale může v něm jít o překonání sebe sama či o to být lepší než kdokoli jiný, tedy dostat se na úplné hranice lidských možností. Perfekcionismus odpovídá na otázku „kdo je nejlepší?“ (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 237-238.) I perfekcionismus může mít ovšem z psychologického hlediska velice nežadoucí účinky, např. absenci pocitu štěstí pramenící z jednostranného zaměření se na to být nejlepším, tedy Někým.

⁵⁷⁸ Srov. SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu*; s. 27.

⁵⁷⁹ Jako první tento anglický termín použil údajně Shakespeare ve hře *Život a smrt krále Jana*. Za předchůdce fair play lze označit keltský koncept *fír fer*, který měl původně náboženský rozměr. Dle Cailleho slovo fair play označuje na jedné straně spravedlivost a slušnost, na druhé straně příjemnost a krásu. (srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 248, 256-257.)

⁵⁸⁰ Díky této vázanosti na hru nemůže být dle Jirásky koncept fair play přenášen z herního (a sportovního) prostředí do jiných myšlenkových i společenských souvislostí. (srov. Tamtěž; s. 260.)

dosazení superiority...Zásada fair play může pomáhat průběhu soutěže podle pravidel, kterým je podřízena.“⁵⁸¹

Dle autora práce sport není eticky neutrálním pojmem, ale obsahuje v sobě morální apel úcty a respektu k pravidlům, k sobě samému, spoluhráčům i k soupeři. Dle M. Choutky a J. Dovalila „*sport...je hrou, v níž každý, kdo se chce zúčastnit, musí dobrovolně dodržovat oficiálně schválená pravidla, určující způsoby jejich jednání v soutěžních situacích a nepsané sportovní chování – fair play...*“⁵⁸² Daný morální apel na sportovce kladou nejen psaná i nepsaná pravidla, ale pouhá přítomnost člověka ve hře. Zásada fair play tak dle autora není možnou pomocí pro sport, ale vystupuje jako inherentní sportu a bez ní je sport degradovanou činností.

Obsah pojmu fair play je dle Jiráskova historicky odvozován od hodnot antického Řecka a starověkých bojů hrdinů. Základním ideálem daného období je *areté*. Toto starořecké slovo bývá překládáno jako zdatnost, schopnost či výkonnost, zahrnuje však v sobě rovněž ctnost a spravedlnost.⁵⁸³ V českém prostředí se tématem *areté* podrobně zabývá A. Hogenová. Dle této autorky je *areté* pojmem obtížně vymežitelným, protože nemá okraje a nedá se tudíž měřit. Není věcí, ale základní ideou filosofie starověkých olympijských her.⁵⁸⁴ Znamená přivedení sebe sama do plné dokonalosti, do plnosti podstaty. Hogenová konkrétně hovoří takto: „*ARETÉ je plnost vnitřního účelu (entelecheia), je plností toho, co patří k Telos (vnější účel), to jest jde o naplnění toho, co má každý již ve svém počátku „dokonalosti o sobě“ a jež se rozvíjí životem.*“⁵⁸⁵ *Areté* patří každému zvlášť, je pro každého něčím jiným, protože u každého je jeho účel (*Telos*) něčím jiným. Smyslem *areté* je dle Hogenové dokonání k plnosti (*Vollbringen*), čehož se dosahuje cestou harmonie mezi péčí o tělo a péčí o duši (*kalokagathia*).⁵⁸⁶ Komplexní povaha *areté* se ukazuje v tom, že k ní jakožto k plnosti duševní, k plnosti podstaty (*usiá*), patří také moudrost (*epistémé*), nakloněnost k člověku (*eunoia*) a upřímnost, otevřenost (*paresia*).⁵⁸⁷

⁵⁸¹ Viz Tam.; s. 259. S ohledem na sport Jirásek uvádí možné důvody, proč se v něm zásada fair play nedodržuje. Důvodem může být např. to, že hra fair není vždy efektivní a atraktivní. Ve vrcholovém a komerčním sportu fair play mizí údajně proto, že projevy humanity jsou považovány za projev slabosti. (srov. Tam.; s. 261.)

⁵⁸² Viz DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*; s. 10.

⁵⁸³ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 213, 256.

⁵⁸⁴ Srov. HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filosofie*; s. 7.

⁵⁸⁵ Viz Tamtéž; s. 15.

⁵⁸⁶ Srov. Tam.; s. 9, 13. Největší překážkou k naplnění *areté* je dle Hogenové *pleonexie* neboli nadměrná a neukončitelná chtivost či žádosťivost (srov. Tam.; s. 16.)

⁵⁸⁷ Srov. Tam.; s. 16.

Jirásek doplňuje, že *areté* má zcela praktický smysl, označuje funkce a vlastnosti konání, uskutečnění čili aktivitu. Dle filosofů Sókrata, Platóna a Aristotela spočívá v člověku a je třeba ji hledat jako ctnost. *Areté* je tak dle Jiráskova morálním charakterem, je úsilím nejen fyzickým, ale také duchovním, je směřováním k dobru. Ideál *areté* se ovšem v průběhu historie proměnil na zdatnost označovanou jako *virtus*. V ní nejde již o směřování k dobru, ale o sílu a moc.⁵⁸⁸ Toto pojetí se objevuje v období renesance⁵⁸⁹ a je patrné rovněž v současném výkonově orientovaném sportu.

Dle autora práce má sport ve své ryzi podobě blíže k ideálu *areté* spíše než k mocensky orientované zdatnosti (*virtus*). *Areté* představuje závazek vyrovnat se s pokušením moci, slávy a bohatství, které je potřeba upozadit za seberealizaci a kultivaci sebe sama jako osobnosti. Na základě dosavadního vymezení sportu se autor v závěrečné podkapitole práce pokusí představit, jakou úlohu sport v lidském životě má a může mít.

4.2 Sport a jeho úloha v životě člověka

Před popisem úlohy sportu v lidském životě je zapotřebí podotknout, že svou povahou je sport komplexním systémem a nabývá různých forem. Lze tak hovořit o sportu diváckém, aktivním, rekreačním, výkonnostním, vrcholovém, profesionálním⁵⁹⁰, elitním, individuálním, kolektivním, ale i např. školním či sportu zdravotně postižených.⁵⁹¹ Každá z forem sportu plní v životě člověka specifickou funkci a odlišným způsobem zasahuje jeho nitro. Následující výklad se pokusí vystihnout různé úlohy sportu a podtrhnout kladné i záporné stránky této rozmanité aktivity.

S filosofickým náhledem na úlohu sportu v současném globálním a globalizovaném světě se lze setkat u A. Hogenové. K dané problematice přistupuje autorka z hlediska myšlenek F. Nietzscheho. Její výklad se týká především vrcholového a profesionálního sportu. Dle Hogenové je pro naši dobu typická adorace výkonnosti. Současná epocha se vyznačuje tím, že výkon se v ní stal modlou, základní potřebou a podstatou skutečnosti,

⁵⁸⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 213-214, 244.

⁵⁸⁹ Jirásek hovoří o Niccoló Machiavellim jakožto renesančním hlasateli mocenské zdatnosti (srov. Tamtéž; s. 244-245.)

⁵⁹⁰ Profesionální sport bývá nahlížen jako pole s instrumentálními, hmotnými zájmy blížící se rovině výkonové práce. Odlišný pohled na profesionální sport má hokejový trenér Marian Jelínek. Dle něho aby bylo možné označit sportovce za profesionála, je zapotřebí, aby danou činnost miloval a přistupoval k ní zodpovědně. S podobným pohledem na profesionála přichází H. L. Reidová, dle níž pravý profesionál je ten, kdo oceňuje konkrétní aktivitu, identifikuje se s ní a nevyužívá ji jen jako pouhý prostředek k dosažení vnějších cílů. (srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 192.)

⁵⁹¹ Ke strukturaci sportu viz DOVALIL, J. *Olympismus*; s. 14-17; JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 114-115, 140.

existence: „*Pokud nejsme výkonní...pokud se neinstalujeme jakožto ergony, pak je naše existence stejně jalová jako existence kamene u cesty.*“⁵⁹² Polem realizace výkonu, demonstrace síly a Nietzscheho vůle k moci je mimo široké škály dalších oblastí také sport, který Hogenová označuje jako výnosný byznys. Jeho popularita spočívá v jeho výkonové povaze. Hogenová popisuje vztah mezi sportem a výkonem doprovázeným vůlí k moci takto: „*Podstatou naší existence se stala vůle k moci, která umožňuje aktivitu, činnost...Adorace výsledků činnosti, tj. výkonu, přináší plnost vlastního bytí. Proto je sport, který je nesen pouze ideou nejlepších osobních výkonů, tak důležitým existenciálním základem současného života jedince.*“⁵⁹³

Sport je dle Hogenové koridorem, jímž protéká stupňující se moc a síla, které patří k sobě. Nietzscheova vůle k moci je vůlí k síle. Sportovní výkony se stávají určitými idoly proto, že jsou projevem právě síly, tj. moci. Za nebezpečný fenomén naší doby, předpovězený již právě Nietzsche, označuje Hogenová tzv. přemocňování (Übermächtigung). To v zásadě znamená chtění více síly a více moci.⁵⁹⁴ Jelikož se síla ukazuje jen ve výsledcích, její chtění znamená honbu za výsledky: „*Kompetice, závod, věčné zlepšování svých výsledků, snaha přesvědčovat i výsledky nepoctivými, tj. jen zdánlivými – to je naše doba.*“⁵⁹⁵

Oblíbeným slovem dneška je rovněž „růst“, jež se dle Nietzscheho ztotožňuje s životem samým. Člověk tak žije jen tehdy, roste-li jeho síla a oznamuje se ostatním ve výkonech.⁵⁹⁶ Myšlenka růstu není záležitostí pouze sportu, ale jedná se o celospolečenský fenomén. Pokud neroste ekonomika, platy, kupní síla, směnný kurz, věda, počet obyvatelstva, tak společnost jaksi nežije. Důsledky této růstové orientace v oblasti ekologické, psychologické či sociální jsou ovšem varovné.

Z načrtnutého jednostranně orientovaného životního stylu vede dle Hogenové cesta ven. S ohledem na sport uvádí, že je nutné zakládat i jiné jeho formy, než je výkonově pojatý sport. Naději spatřuje v péči o tělo a péči o duši v té podobě, v jaké o ní mluví J. Patočka. Tato péče se realizuje cestou vnitřního dialogu, cestou bytostného tázání.

⁵⁹² Viz HOGENOVÁ, A. *K fenoménu pohybu a myšlení*; s. 40.

⁵⁹³ Viz Tamtéž; s. 43.

⁵⁹⁴ Prožitek přemocňování se dle Hogenové nazývá rauš. Chápe ho jako pocit plnosti bez ohledu na nejbližší budoucnost. Jde o extázi, která je svědkem síly, jež se neustále ukazuje ve svém růstu. (srov. Tam.; s. 47.) Dle D. Heidera se pocit neomezené síly u mladých sportovců, který vede k jejich „rauši“, objevuje v současném sportu často.

⁵⁹⁵ Viz Tam.; s. 44.

⁵⁹⁶ V takovémto hodnotovém postoji, zaměřeném na růst a přemocňování, je v zásadě nemožné odstranit problém dopingů, jelikož poskytuje člověku sice nemorální, ale přece lákavou možnost vystupňování vlastní síly a moci.

Cílem je dle Hogenové *areté* a harmonický stav mezi tělem a duší, nikoli honba za mocí, výsledky, výkony.⁵⁹⁷

S diferencovanějším pohledem na sport a jeho úlohu v životě člověka přichází I. Jirásek. Dle něho je sport nejvíce preferovanou oblastí pohybové kultury. Tu dle něho nelze vnímat pouze jako významové pole, v němž se zobrazují výlučně hodnoty tělesné krásy či výkonu, nýbrž její rozměr je širší: „...*je to prostředí, v němž je možno vnímat možnosti transcendence, překračování každodennosti lidského života. Pohybová kultura...otevřává možnost autentické existence vystoupením z každodenního obstarávání věcí.*“⁵⁹⁸ Sport jako součást pohybové kultury tak vystupuje jako pole pro realizaci člověka.

Jirásek podobně jako Hogenová ovšem popisuje i jeho stinnou stránku, a to zejména s ohledem na sport vrcholový a profesionální. Tato stránka se projevuje ve snaze zvítězit za každou cenu, v diskriminaci méně úspěšných, přehnaném zvýrazňování vítězů a rekordů, agresi, podvádění či využívání politických, ideologických a jednostranně ekonomických zájmů. Je ovšem třeba podotknout, že uvedené nelze vnímat pouze jako krizi sportu, ale jedná se o problém celospolečenský, který sport v zásadě odráží. Za hlavní příznaky krize vrcholového sportu označuje Jirásek profesionalizaci, komercializaci a politizaci. Zdůrazňování maximálního výkonu a vítězství v soutěži vedou k instrumentalizaci těla, používání dopingu a nerespektování pravidel. Jirásek v dané souvislosti cituje O. Grupeho, dle něhož tak sport ztrácí část svých autentických možností.⁵⁹⁹ Mezi tyto možnosti řadí Jirásek rovné příležitosti, fair play, ale i rozvoj vůle či překročení sebe sama skrze usilovnou snahu: „*Výkon a úsilí věnované sportovnímu zápolení je svědectvím překročení animality směrem k transcendentním rovinám a sport tak může být nazírán...jako vytržení z každodennosti k posvátné přesáznosti...*“⁶⁰⁰

S ohledem na popsanou pozitivní a negativní dimenzi rozlišuje Jirásek mezi sportem a „sportem“. Zatímco prvně zmíněný disponuje předpoklady realizace autentické existence, druhý je krizí sportu, protože mj. povyšuje hodnotu peněz a prestiže nad čistotu výkonu a vítězství. Jirásek sport a „sport“ s ohledem na jejich význam pro člověka popisuje takto: „...*sport má plné předpoklady stát se sférou realizace smysluplného prožívání, odhalování smyslu lidského způsobu bytí, svobodou*

⁵⁹⁷ Srov. Tam.; s. 39-49.

⁵⁹⁸ Viz JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*; s. 113.

⁵⁹⁹ Srov. Tamtéž; s. 140-142.

⁶⁰⁰ Srov. Tam.; s. 140.

autentické existence, zatímco „sport“ pak nevlastním, věcem a obstarávání propadlým bytím.“⁶⁰¹

Autorem, který podtrhuje významnost sportu v jeho ryzí podobě, je V. Svoboda. Dle něho sport svůj fyzický projev přesahuje a může sloužit jako nástroj k pochopení člověka, ke zjištění mnohých jeho kořenů a motivací. Sport odkazuje za horizont běžné existence, je péčí nejen o tělo, ale i o duši. Svoboda uvádí, že skrze sportovní činnost se může sportovec zdokonalovat jako člověk, a to například na rovině získávání a upevňování ctností.⁶⁰²

Tuto dimenzi sportu zmiňuje rovněž rovněž H. L. Reidová, která se snaží poukázat na jeho úlohu v životě člověka tím, že představuje deset jeho vnitřních hodnot. Ideální sport je dle Reidové autotelický, tedy vykonávaný především pro jeho vnitřní atraktivitu, nikoli pro vnější účely.⁶⁰³ Druhou hodnotou jsou časoprostorové hranice sportu, které ho vydělují od běžných životních aktivit. Díky tomuto vydělení se člověk může uvolnit od pracovních starostí, testovat a přesahovat vlastní omezení a objevovat v sobě to nejlepší. Sport se rovněž pojí se svobodou, která je dle Reidové psychologickým pocitem nastávajícím po dobrovolném přijetí sportovních pravidel. Čtvrtou hodnotou jsou výzvy, které sport před člověka klade. Jejich přítomnost pro sportovce může být stimulem pro vplynutí do toku činnosti a rovněž je příležitostí pro kultivaci ctností. Sport je ve své ryzí podstatě spravedlivý, jelikož jeho pravidla zdůrazňují rovné příležitosti pro všechny a oceňování podle zásluh. Spravedlnost je rovněž ctností člověka, přičemž sport představuje pole pro její demonstraci a s ohledem na intenzitu morálně relevantních situací i příležitost pro otestování hloubky její zakořeněnosti v člověku.⁶⁰⁴

Jako další z vnitřních hodnot sportu označuje Reidová nejistotu, která předchází výsledku. Tato nejistota absorbuje, zintenzivňuje snahu a poskytuje oddych od každodenní predikovatelnosti. Nejistota tvoří základ pro učení. Skrze sportovní prožitky se člověk může naučit zejména něco o sobě samém.⁶⁰⁵ Osmou vnitřní hodnotou je dokonalost, ke které sportovec směřuje. Daná dokonalost vyžaduje ctnost, což jsou

⁶⁰¹ Viz Tam.; s. 296-297.

⁶⁰² Srov. SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu*; s. 68.

⁶⁰³ K problematice provozování sportu pro vnitřní či vnější účely viz CARLSON, Ch. A *Three-Pointer: Revisiting Three Crucial Issues in the „Tricky Triad“ of Play, Games, and Sport*; s. 18-19. In *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*.

⁶⁰⁴ Srov. REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*; s. 191-194.

⁶⁰⁵ Reidová uvádí, že učení by mělo být hlavním cílem sportovní činnosti. Je dle Reidové hodnotné i přes to, že sportovní lekce nejsou vždy pozitivní.

možné překlady řeckého výrazu *areté*. Ctnosti získané, zvnitřnělé a demonstrované během sportu přispívají k dokonalosti výkonu. Jsou také přenositelné do dalších oblastí lidského konání, čímž se sportování podílí na formování nejen ctnostného atleta, ale obecně člověka. Kultivace ctnosti skrze sport je dle Reidové společenskou aktivitou. Jak uvádí, „*we acquire virtue through sport not so much by training and improving our individual performances but rather by participating actively and thoughtfully in sports communities with histories, traditions, and shared standards of excellence*“⁶⁰⁶. S ohledem na tuto jeho dimenzi považuje společenství za předposlední z vnitřních hodnot sportu. Poslední hodnotou je dle Reidové krása, která se s ohledem na stinné stránky sportu může jevit jako příliš ideální kategorií. Reidová je ovšem přesvědčena, že krása je alespoň částečně odvozena z filosofického porozumění sportu. Odvozuje ji tedy z doposud vyjmenovaných vnitřních hodnot, díky čemuž je možné sport v daném rozumění označit za krásný.⁶⁰⁷

Uvedený výklad poukazuje na to, že sport může v závislosti na jeho podobě a intencích sportovce hrát v životě člověka vícero úloh. V jeho ryzí podobě je možné sport označit za hodnotnou a smysluplnou aktivitu.⁶⁰⁸ Lze se ovšem setkat i s jeho degradovanými formami, v nichž je sport zneužíván pro získání bohatství a slávy, pro demonstraci osobní moci nad ostatními či jako prostředek k jednostrannému vypěstění těla. Dle autora je třeba mít na paměti, že ryzost sportu závisí především na morálních kvalitách a intencích sportovce a lidí do sportu zainteresovaných. Právě tyto kvality by měly být ve sportu získávány, podporovány a dále rozvíjeny, nikoli přehlíženy či potlačovány.

Hlavní úlohu sportu v životě člověka spatřuje autor v poznávání, kultivaci a realizaci sebe sama skrze sportovní přípravu a samotný výkon. Neméně důležitý je i jeho autotelický a sociální aspekt. V detailním pohledu sport přináší možnosti hrát si, bavit se, nořit se do světa odlišného od toho běžného, zdokonalovat pohybové dovednosti, získávat morální kvality do života, navazovat přátelství, učit se týmové spolupráci, překonávat vlastní limity, konfrontovat se se sebou samým, lépe poznávat sebe sama či dotýkat se transcendentní skutečnosti. Je tak aktivitou s autotelickou i instrumentální dimenzí, jejíž povahu, bohatost a smysl se tato práce pokouší alespoň částečně zachytit.

⁶⁰⁶ Viz Tamtéž; s. 195.

⁶⁰⁷ Srov. Tam.; s. 194-196.

⁶⁰⁸ Srov. Tam.; s. 197. K problematice hodnot ve sportu viz OBORNÝ, J. *Filozofia a šport*; s. 44-69.

Závěr

Práce se zabývala sportem, který byl nahlížen z historické a filosofické perspektivy. V úvodní části se autor věnoval historickým a etymologickým kořenům sportu, jeho původní podstatě a raným podobám. Představeny byly teorie vzniku sportu a rovněž rozdíly mezi původními fyzickými aktivitami a sportem moderním. Za zdůraznění stojí především skutečnost, že sport svým původním smyslem míří k transcendentnu a slouží jako prostředek k vyjádření vlastních světónázorů i naplnění vlastního bytí. V závislosti na konkrétní historické etapě a kulturním kontextu nabýval sport různých forem a významů. Přes tuto rozmanitost je stabilním fenoménem lidských dějin a jeho současné podoby odrážejí bohatství lidské historie. Při bližším studiu sportu se lze setkat s jeho fundamentálními rysy, které jsou v něm od jeho raných počátků až do dnešní doby přítomné. Autor za tyto rysy označuje hru a fenomény těla a pohybu, které jsou v práci podrobně rozebrány.

Ve své podstatě je sport specifickou formou hry. Konkrétně to znamená, že sport je hrou jakožto „game“ a rovněž vykazuje určité formální rysy hry jakožto „play“.⁶⁰⁹ Jako bytostná součást sportu byl kromě formálních znaků hry identifikován rovněž herní postoj sportujícího jedince. Sport je dle autora v jeho ryzí podobě provozován dobrovolně a s autotelickými motivy, tedy pro vnitřní hodnotu dané činnosti. To ovšem nevyklučuje skutečnost, že by sport nemohl mít rovněž instrumentální povahu, tj. že by nemohl sloužit vnějším účelům v podobě např. seberealizace či osobního zabezpečení. Tyto účely by však dle autora neměly být v ryzím sportu nadřazeny prosté lásce k jeho provozování. Ta totiž tvoří základ pro to, aby se sport mohl stát smysluplným prostředkem.

V práci byl autorem identifikován další z charakteristických rysů sportu, totiž se se jedná o tělesně pohybovou aktivitu. Tělo a pohyb vystupují jako předpoklad a zároveň projev lidské existence vůbec, jsou zároveň bytostně spjaty se světem sportu. Bylo poukázáno na skutečnost, že tělo není pouhým instrumentem výkonu, není věcí, ale jakožto nedílná součást člověka je základem lidské vztaženosti ke světu. Skrze tělo se jedinec dostává do dialogu se světem a prostřednictvím pohybu realizuje snahu po vyšším stupni osobního bytí. Pohyb tak nemá jen dimenzi tělesnou, ale rovněž rozměr psychický (duševní), duchovní a sociální. Svou povahou vyjadřuje pohyb dynamiku

⁶⁰⁹ K těmto rysům autor řadí např. Huizingou a Cailloisem popsanou časovou a prostorovou vydělenost a rovněž jimi a Finkem zmíněná pravidla, která jsou rovněž součástí hry jakožto „game“.

celé lidské bytosti. Sport jakožto tělesně pohybová aktivita má tak kromě fyzické roviny širší, filosoficky uchopitelný rozměr.

V závěrečné kapitole se autor zabýval problematikou vymezení sportu a jeho úlohou v životě člověka. Po představení dosavadních pohledů odborníků na problematiku charakterizování či definování sportu se autor přiklonil k vymezení, dle něhož sport je hra jakožto „game“ vykazující rovněž rysy hry jakožto „play“ a pro níž je určující tělesný pohyb, resp. předvádění fyzických dovedností. Za důležitý doplněk a zároveň specifikaci daného vymezení sportu uvedl autor herní prvek přítomný v postoji a vnitřním prožívání sportovce, který pojímá především jako lásku k provozované činnosti. Představené vymezení si neklade nárok být komplexní definicí, obsahuje však dle autora fundamentální rysy sportu. Jako bytostně spojené s těmito rysy byly autorem dále označeny vítězství a ctnost, jejichž povaha a důležitost byly podrobně rozebrány. Sport byl mj. představen jako pojem nikoli eticky neutrální, nýbrž zahrnující v sobě morální apel na ctnost a dokonalost ve smyslu *areté*.

Závěrečná podkapitola práce se věnovala úloze sportu v lidském životě. Představeny byly jeho kladné i záporné stránky, které do značné míry závisejí na hodnotovém postoji, morálních kvalitách a intencích sportovce a lidí do sportu zainteresovaných. Konkrétní forma sportu zároveň není izolovaná od okolní reality, ale zrcadlí společenské poměry. Sport byl popsán jako aktivita s autotelickou i instrumentální dimenzí, která má v životě člověka své opodstatněné místo.

Základním cílem práce bylo filosoficky uchopit fenomén sportu. Tento úkol považuje autor za splněný. To ovšem neznamená, že by zkoumaná problematika byla rozřešena vyčerpávajícím způsobem. Ačkoli záběr práce lze označit za široký, mnoho otázek a témat bylo ponecháno stranou. S ohledem na skutečnost, že sport je lidskou kategorií a člověk jako takový, jeho zájmy, světonázory a hodnoty se v průběhu času proměňují, nabízí se otázka po budoucí podobě sportu. Již v současnosti je možné pozorovat s ohledem na technologický pokrok tendence k proměně jeho chápání, kdy se sport začíná technologizovat, přenášet do sféry virtuální reality a získávat tak novou dimenzi.

Palčivým tématem, které bylo v práci řešeno pouze okrajově, je etika sportu, především pak problematika dopingu.⁶¹⁰ Jelikož sport je úzce spojen s charakterem konkrétní společnosti, považuje autor za podnětné nahlížet problematiku dopingu a dalších eticky relevantních témat v kontextu celospolečenském. Dopingová praxe odráží lidské hodnotové postoje a z tohoto důvodu je dle autora vhodné ji použít jako materiál ke studiu člověka určitého historického období a kulturního kontextu. V neposlední řadě stojí za zmínku problematika výchovy sportem a rovněž téma institucionalizovaného, politizovaného a mediálně ždímaného profesionálního sportu, které představují výzvu pro podrobnější filosofickou reflexi, než jaká se objevila v této práci. Předložený text je vhodné vnímat jako možnost seznámení se s problematikou sportu a jeho filosofického rozměru i jako podnět pro další tázání, které povede k přesnějšímu uchopení fenoménu zvaného sport.

⁶¹⁰ V českém prostředí se danému tématu věnuje diplomová práce Tomáše Buriana *Doping a postoje k jeho užívání* (2016) či Jiráskova publikace *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu* (2005).

Seznam použitých zdrojů

Hlavní literatura

- CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1998. ISBN 80-902482-2-5.
- CONNOR, S. *A Philosophy of Sport*. London: Reaktion Books, 2011. ISBN 978-1-86189-869-2.
- DOVALIL, J. a kol. *Olympismus*. Praha: Olympia, 2004. ISBN 80-7033-871-7.
- FINK, E. *Hra jako symbol světa*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0410-5.
- FINK, E. *Oáza štěstí*. Praha: Mladá fronta, 1992. ISBN nevedeno.
- HANUŠ, R. (ed.) *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0669-1.
- HOGENOVÁ, A. *Areté: základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0046-3.
- HOGENOVÁ, A. *Filosofický příspěvek k metodologii*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-7290-682-6.
- HOGENOVÁ, Anna (ed.). *Hermeneutika sportu*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-744-5.
- HOGENOVÁ, A. *K fenoménu pohybu a myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-86861-72-4.
- HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Praha: Mladá fronta, 1971. ISBN nevedeno.
- JIRÁSEK, I. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1176-8.
- JIRÁSEK, I. *Prožitek a možné světy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0256-4.
- KLEIN, S. E. (ed.). *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. London: Lexington Books, 2017. ISBN 978-1-4985-1157-5.
- KRETCHMAR, R. S. et al. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*. Champaign, Illinois: Human Kinetics Publishers, 2017. ISBN 978-1-4504-2420-2.

- MECHIKOFF, R. A. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: From Ancient Civilizations to the Modern World*. 6. vyd., New York: McGraw-Hill, 2014. ISBN 978-0-07-802271-5.
- OBORNÝ, J. *Filozofia a šport*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015. ISBN 987-80-223-3659-7.
- OLIVOVÁ, V. *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha: Artia, 1988. ISBN neuvedeno.
- REID, H. L. *Athletics and Philosophy in Ancient World: Contests of Virtue*. Abingdon: Routledge (Taylor & Francis Group), 2011. ISBN 978-0-415-81835-3.
- REID, H. L. *Introduction to the Philosophy of Sport*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2012. ISBN 978-0-7425-7061-0.
- SUITS, B. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*. 3. vyd., Peterborough, Ontario: Broadview Press, 2014. ISBN 978-1-55481-215-8.
- WEISS, P. *Sport: A Philosophic Inquiry*. Carbondale; Southern Illinois University Press, 1979; Edwardsville, 1969. ISBN 0-80-93-0501-1.
- WITTGENSTEIN, L. *Filosofická zkoumání*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. ISBN 80-7007-040-4.

Vedlejší literatura

- ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Rezek, 1996. ISBN 80-901796-7-3.
- ARISTOTELÉS. *Organon I, Kategorie*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958. ISBN neuvedeno.
- ARISTOTELÉS. *Politika*. 2. vyd., Praha: nakladatelství Petr Rezek, 1998. ISBN 80-86027-10-4.
- BAHNÍK, V. a kol. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda, 1974. ISBN neuvedeno.
- CSIKSZENTMIHALYI, M. *Flow: o štěstí a smyslu života*. 2. vyd., Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0918-8.
- DOUILLARD, J. *Tělo, mysl a sport*. Praha: Pragma, 1994. ISBN 80-7205-069-9.
- GUBA, E. G., & LINCOLN, Y. S. *Competing Paradigms in Qualitative Research*. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Ed.). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994, s. 105–117.

- HOGENOVÁ, A. *K filosofii výkonu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-35-X.
- HOMÉR. *Ílias*. Praha: Odeon, 1980. ISBN neuvedeno.
- JELÍNEK, M., KUCHARŤ, J. *Poznej sám sebe*. Praha: Eminent, 2006. ISBN 80-7281-247-5.
- MCGINN, C. *Truth by Analysis: Games, Names, and Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199856145.
- OLIVOVÁ, V. *Lidé a hry*. Praha: Olympia, 1979. ISBN neuvedeno.
- OLIVOVÁ, V. *Odvěké kouzlo sportu*. Praha: Olympia, 1989. ISBN neuvedeno.
- PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku I*. Praha: Svoboda, 1973. ISBN neuvedeno.
- PAUSANIÁS. *Cesta po Řecku II*. Praha: Svoboda, 1974. ISBN neuvedeno.
- PLATÓN. *Faidros*. 4. oprav. vyd. Praha: ISE, 1993. ISBN 80-85241-33-1.
- PLATÓN. *Ústava*. 2. vyd., Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-28-3.
- PLATÓN. *Zákony*. 2. vyd., Praha: OIKOYMENH, 1997.
- SCHILLER, F. *Estetická výchova*. Praha: Bohuslav Hendrich, 1942. ISBN neuvedeno.
- SOKOL, J. *Rytmus a čas*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-15-1.
- SOUSEDÍK, S. *Úvod do rekonstruktivní hermeneutiky*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-239-7.
- SVOBODA, K. *Zlomky předsokratovských myslitelů*. 2. vyd., Praha: Nakladatelství ČSAV, 1962. ISBN neuvedeno.
- TATIAN. *Promluva k Řekům: řecko-české vydání*. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-210-3.
- TERTULLIANUS. *O hrách: de spectaculis*. Praha: OIKOYMENH, 2004. ISBN 80-7298-100-5.
- TYLŠ, F. a kol. *Fenomén psychedelie*. Praha: Dybbuk, 2017. ISBN 978-80-7438-178-2.

Internetové zdroje

- HALÁK, J. *Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Sport, Ethics and Philosophy*, 2016, roč. 9 (č. 4), s. 1-12. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/290190301_Towards_the_World_Eugen_Fink_on_the_Cosmological_Value_of_Play. ISSN 1751-133X.

- HUANG, Y., RYALL, E. *On the Relationship between Philosophy and Game Playing* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group), 2017. In *The Philosophy of Play as Life*, s. 80-93. ISBN 9781138210875. Dostupné na: <http://eprints.glos.ac.uk/5083/>.
- KALENSKÝ, P. *ARETÉ, výchova, sport* (online). Praha, 2015. Disertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Anna Hogenová. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/93888/>.
- KYLE, D. *Directions in Ancient Sport History* (online). Illinois: University of Illinois Press; in *Journal of Sport History*, 1983, roč. 10 (č. 1), s. 7-34. Dostupné na: <http://library.la84.org/SportsLibrary/JSH/JSH1983/JSH1001/jsh1001b.pdf>.
- MEIER, K. V. *Performance Prestidigitation* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 1989, roč. 16 (č. 1), s. 13-33. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00948705.1989.9714466>.
- McBRIDE, F. *Toward a Non-Definition of Sport* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 1975, roč. 2 (č. 1), s. 4-11. Dostupné na: <https://philpapers.org/rec/MCBTAN>.
- MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 1988, roč. 15 (č. 1), s. 11-30. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00948705.1988.9714458>.
- NOVOTNÝ, František. *O překládání z filosofického jazyka Platónova* (online). Praha: Filosofický ústav Akademie věd ČR; in *Filosofický časopis*, 1998, roč. 46 (č. 4), s. 619-629. Dostupné na: <http://filcasop.flu.cas.cz/>. ISSN 0015-1831.
- PACHOLÍK, V., BLAHUTKOVÁ, M. *Vrcholový sportovní výkon a reakce okolí* (online). Konferenční příspěvek (Psychologické dny: Já & my a oni), Brno 2008. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/310844259_Vrcholovy_sportovni_vykon_a_reakce_okoli.
- PISK, J. *What Is Good Sport: Plato's View* (online). Olomouc: Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého; in *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Gymnica*, 2006, roč. 36 (č. 2), s. 67-72. Dostupné na: http://www.gymnica.upol.cz/artkey/gym-200602-0010_What_is_good_sport_Plato_s_view.php. ISSN 2336-4920.

- REID, Heather L. *Sport and Moral Education in Plato's Republic* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 2007, roč. 34 (č. 2), s. 160-175. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1080/00948705.2007.9714719>. ISSN 1543-2939.
- SUITS, B. *The Elements of Sport* (online). Leeds: Human Kinetics, 2007. In W. J. Morgan (Ed.), *Ethics in Sport*, 2. vyd., s. 9-19. Dostupné na: <https://philpapers.org/rec/SUITEO>.
- SUITS, B. *The Trick of the Disappearing Goal* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 1989, roč. 16 (č. 1), s. 1-12. Dostupné na <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00948705.1989.9714465>.
- SUITS, B. *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 1988, roč. 15 (č. 1), s. 1-9. Dostupné na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00948705.1988.9714457>.
- SVOBODA, V. *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu* (online) Č. Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce Jaroslav Vokoun. Dostupné na: <http://theses.cz/>.
- SVOBODA, V. *Sport jako teologická výzva* (online). Č. Budějovice, 2017. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce J. Vokoun. Dostupné na <https://theses.cz/>.
- THOMAS, D. L. *Sport: The Conceptual Enigma* (online). Londýn: Routledge (Taylor & Francis Group); in *Journal of the Philosophy of Sport*, 1976, roč. 3 (č. 1), s. 35-41. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00948705.1976.10654112?needAccess=true>.
- VENKRBEC, M. M. *Křesťan ve světě vrcholového sportu* (online). Olomouc, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce P. Ambros. Dostupné na <https://theses.cz/>.
- ZACHOVAL, D. *Člověk a hra: pokus o interdisciplinární náhled* (online). Č. Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Vedoucí práce V. Erban. Dostupné na <https://theses.cz/>.

Webové stránky

- <https://www.facebook.com/filosofieareligionistika/photos/a.508289562657687.1073741828.506078469545463/1036729886480316/?type=3&theater>
- <https://iaps.net/honours/past-presidents-of-iaps/>
- <https://uwaterloo.ca/library/special-collections-archives/collections/suits-bernard-fonds>
- <https://www.alternet.org/noam-chomsky-why-americans-know-so-much-about-sports-so-little-about-world-affairs>
- <https://www.thefreedictionary.com/sport>

Seznam příloh

Přílohy uvedené níže slouží k ilustraci, doplnění a hlubšímu porozumění textu.

- **Příloha I.** – Tabulka herních kategorií a herních pólů R. Cailloise
- **Příloha II.** – Tabulka herních kategorií, jejich kulturních, dále institucionalizovaných forem a zkáz dle R. Cailloise.
- **Příloha III.** – Suitsův náčrt vztahu mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem
- **Příloha IV.** – Meierův náčrt vztahu mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem

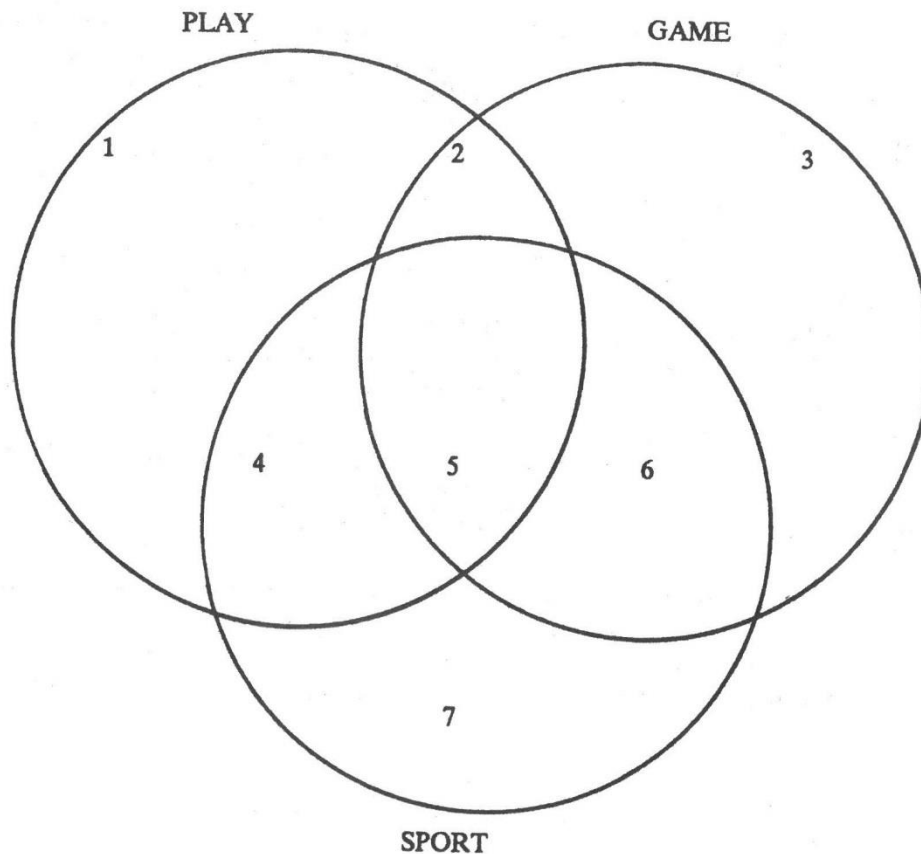
	AGÓN <i>soutěž</i>	ALEA <i>náhoda</i>	MIMIKRY <i>předstírání</i>	ILINX <i>závrať</i>
PAIDIA vřava rozdružení bláznivý smích	běh o závod zápasy atp. atletika	rozpočítadla „orel nebo pana“	dětské opičení hry iluze panenky, nářadíčka maska převlek	dětská „motolice“ kolotoč houpačky valčík
pouštění draka kombinační hry pasiáns křížovky	box biliár šerm dáma fotbal šachy sportovní soutěže obecně	sázky ruleta loterie prosté kombinované s převodem	divadlo divadelní umění obecně	volador pouťové atrakce lyžování horolezectví akrobacie na létající hrazdě
LUDUS				

N. B. – V každém sloupci jsou hry rozříděny aproximativně tak, že seshora dolů aspekt PAIDIA slábne, zatímco aspekt LUDUS soustavně narůstá

Příloha I. - Tabulka herních kategorií a herních pólů R. Cailloise (in CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; s. 58.)

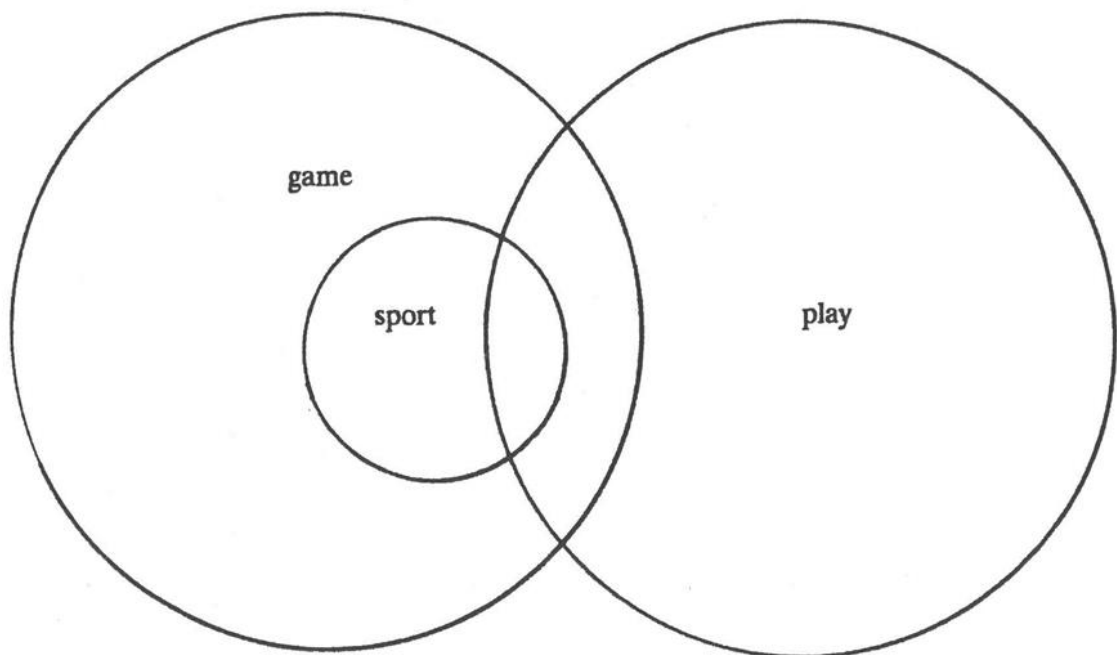
	Kulturní formy zůstávající na okraji společenských mechanismů	Institucionalizované formy integrované do života společnosti	Zkáza
AGÓN <i>soutěž</i>	sparty	obchodní konkurence zkoušky a konkurzy	násilí, touha po moci úskočnost
ALEA <i>náhoda</i>	loterie, kasína, dostihy sázkové kanceláře	burzovní spekulace	pověřivost astrologie, atp.
MIMIKRY <i>předstírání</i>	karneval, divadlo film, kult hvězd	uniformy, obřadní etiketa reprezentační povolání	odcizení rozdvojení osobnosti
ILINX <i>závrať</i>	alpinismus lyžování – létající hrazdy opojení rychlostí	profese předpokládající zvládnutí závratí	alkoholismus a drogy

Příloha II. - Tabulka herních kategorií, jejich kulturních, dále institucionalizovaných forem a zkáz dle R. Cailloise (in CAILLOIS, R. *Hry a lidé: maska a závrať*; s. 75.)

Příloha III. – Suitsův náčrt vztahu mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem. Prolnutím kruhů vzniká sedm oblastí, které Suits následně popisuje. (in SUITS, B. *Tricky Triad: Games, Play, and Sport*; s. 7.)

- GAME:**
1. goal directed activity
 2. rules limit the permissible means of goal attainment
 3. rules prohibit more efficient in favor of less efficient means
 4. rules are accepted to make the activity possible
- SPORT:**
- 1-4. identical to game characteristics
 5. requires the demonstration of physical skill and prowess
- PLAY:**
1. any activity voluntarily pursued
 2. for intrinsic rewards

Příloha IV. – Meierův náčrt vztahu mezi hrou jakožto „play“, „game“ a sportem obsahující zároveň stručnou charakteristiku každé ze tří oblastí. (in MEIER, K. V. *Triad Trickery: Playing With Sport and Games*; s. 26.)

Abstrakt

MAREŠ, L. *Filosofický rozbor sportu*. České Budějovice 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce D. Heider.

Klíčová slova: sport, filosofie, historie, hra jako „play“ a „game“, tělo, pohyb, vítězství, kalokagathia, ctnost, areté, seberealizace

Práce se pokouší filosoficky uchopit fenomén sportu. Pozornost je věnována jeho historickým kořenům, etymologii, původní podstatě a raným podobám. Představen je rovněž vztah mezi sportem tradičním a moderním. Autor s ohledem na vzdálenou i nedávnou minulost identifikuje dva fundamentální rysy sportu, kterými jsou hra ve smyslu „game“ i „play“ a tělesný pohyb. Oba rysy jsou v práci detailně rozpracovány a filosoficky uchopeny. Ohled je přitom brán jak na sport s jeho formálními aspekty, tak na sportujícího člověka. Představeny jsou dále diskuze týkající se vymezení sportu a autorova pozice k tomuto tématu. V závěru textu je popsána úloha sportu v lidském životě. Práce nabízí čtenáři možnost detailního seznámení s problematikou sportu a jeho filosofického rozměru.

Abstract

Philosophical Analysis of Sport

Key words: sport, philosophy, history, play, game, body, movement, victory, kalokagathia, virtue, aretē, self-realization

Submitted thesis tries to grasp philosophically the phenomenon of sport. Attention is devoted to its historical roots, etymology, original meaning and early forms. Also, the relationship between traditional and modern sport is introduced. With respect to distant and recent past the author identifies two fundamental features of sport, which are game together with play and physical movement. Both features are elaborated in detail and captured philosophically. The focus of this thesis is put on sport with its formal aspects as well as on a sporting athlete. The author then presents a discussion regarding the definition of sport and his own position with respect to this topic. This text also deals with the role of sport in human life. The thesis offers reader an opportunity to become acquainted in detail with sport and its philosophical dimension.